

У нумары:**На новым вітку**

Бліжэйшы год станецца для Беларусі куды больш паваротным, чым разбуральны 1991-ы?

Стар. 4

Душа накіроўвае рух

Паэтычнае эсэ, напісанае пад уражаннем творчасці віцебскага скульптара Валерыя Магучага

Стар. 10

«...І вучуся nanoў»

Гутарка з акцёрам Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы народным артыстам Беларусі Генадзем Гарбукам

Стар. 11

Спасцігаючы Купалу

Нататкі пра дзейнасць філіяла Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы ў Яхімоўшчыне

Стар. 12

Вастрыў, як штык, пяро, іголка...

Часопіс сатыры і гумару «Вожык» адзначыў сваё 65-годдзе

Стар. 15

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА**Для індывідуальных падпісчыкаў:**

1 месяц — 4500 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 5800 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Льготная падпіска: 1 месяц — 4700 руб.
Падпісны індэкс — 63880

Са святам, Тэатр!

Тэатр — паўсюль. Заўважана гэта даўно, і многія з нас любяць час ад часу спасылацца на вобразна-філасофскае шэкспіраўскае параўнанне з тэатрам усяго зямнога свету, а людзей — з акцёрамі, якія геніяльна выдзюць ролі, вызначаныя і наканаваныя ім звыш.

Тэатр — паўсюль! Калі нават вы катэгорычна не прымаеце назіральна мудрае абавязнае, зробленае вялікім класікам, і адмяжоўваеце тэатр ад жыцця, дык усё роўна мусіце... пагадзіцца з ім. Каб адчуць паўсюдную прысутнасць такой капрызлівай, неспрадаказальнай, такой таямнічай і такой чароўнай Мельпамены, дастаткова проста прыгледзецца да нашых будняў. Хіба яны не тэатральныя, гэтыя сакавіцкія дні?

На дзяржаўным узроўні, бескампрамісна і зацікаўлена, з выяўленнем сур'ёзных парушэнняў, абмяркоўваюцца праблемы рамонта і рэканструкцыі дваццаці чатырох тэатральных будынкаў. У Беларускім дзяржаўным інстытуце праблем культуры праводзіцца семінар для рэжысёрскай моладзі, на якім падсумоўваюцца вынікі I Рэспубліканскага конкурсу пастацовак твораў беларускай драматургіі. Пры Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі ствараецца доўгачаканы Цэнтр беларускай драматургіі і тэатральнага мастацтва. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа віншуе з 90-годдзем свайго самага маладога душой і творча актыўнага майстра сцэны Фёдара Шмакава. Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы збірае аншлаг на прэм'еры спектакля «Вольга», у якім самааддана і пранікнёна выдзе сваю зорную «сольную партыю» Марыя Захарэвіч. У Рэспубліканскім тэатры юнага гледача ладзіцца акцыя, прысвечаную Году Дзіцяці. Беларускі дзяржаўны музычны тэатр сваёй версіяй «Брэменскіх музыкантаў», упершыню паказанай публіцы ўчора, стварае новы прэцэдэнт папулярнага сямейнага спектакля...

Не забудземся і пра падзею ў Магілёве. Там 21-27 сакавіка праходзіць II Міжнародны маладзёжны тэатральны форум «М. @RT Контакт». Адкрыўся ён паказам адной з самых яркіх нядаўніх з'яў у тэатральным жыцці Беларусі — містэрый «Сымон-музыка» паводле Якуба Коласа, пастаўленай Нацыянальным акадэмічным тэатрам імя Янкі Купалы. І гэтымі днямі на сцэне Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра працягваюцца паказы фестывальных спектакляў.

А яшчэ — з 24 па 27 сакавіка ў Мінску шосты раз пройдзе Міжнародны фестываль дзіцячых тэатраў «Крок у неба». Дарэчы, яго ўдзельнікі плануюць разам адзначыць Міжнародны дзень тэатра. Да гэтага своеасаблівага дня нараджэння Мельпамены прымяркоўваюцца і тэатральныя імпрэзы, што адбудуцца падчас чарговага сталічнага фестывалю «Арт-мажор», арганізаванага Беларускім дзяржаўным універсітэтам культуры і мастацтваў.

І, нарэшце, пры канцы сакавіка два вялікія драматычныя калектывы краіны выправяцца на абменныя гастролі, якія распачнуцца ў першы дзень ужо наступнага месяца. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа пакажа ў Мінску сем лепшых сваіх пастацовак, а на віцебскай сцэне ў гэты час пройдуць спектаклі купалаўшаў.

Тэатр — паўсюль, і ён заўсёды — свята! У які ўжо раз пераканала ў гэтым нядаўняя прэм'ера Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі. Яна выклікала ў Мінску сапраўдны фурор! 16 сакавіка, у адзін вечар, адбыліся дзве незвычайныя прэм'еры. Публіка вітала іх авашчымі і воклічамі «Брава!». І нездарма. Увесь вечар у зале панавала надзвычай прыгожая і вытанчаная музыка эпохі барока. Яе выкананне ўражвала высокім прафесіяналізмам і натхненнем. А колькі эстэтычнай радасці падаравала сцэнічнае

відовішча! У першым аддзяленні прагучала канцэртная праграма «Перліны барочнай музыкі», падрыхтаваная маладымі артыстамі тэатра. Пасля ж антракту адбыўся цудоўны дасціпны спектакль. І хаця ў яго аснову была пакладзена не оперная партытура, а кантата, тэатр сваю справу зрабіў: «Кававая кантата» вялікага Баха, вынаходліва і займальна разыграная на сцэне, успрымалася як сапраўдная камерная камічная опера! Атрымалася вясёлае дынамічнае відовішча, якое зусім арганічна спалучаецца з прыгожай музыкай. І жанр яго вызначаны адмыслова: пішце кавы ў дзвюх частках. Над прэм'ерай працавала і сакавікі кіраўнік і дырыжор Алег Лясун, рэжысёр-дэбютант з Пецярбурга Кацярына Дыбаль, мастак-пастаноўшчык Кацярына Булкава...

Усакавіку Мельпамена па-сапраўднаму трыумфуе! Вядома, для яе прыхільнікаў два словы: «тэатр» і «свята» — заўжды гучаць як сінонімы. Але ж менавіта ў сакавіку бывае для ўсіх тэатраў і «свята святаў»: раз на год, калі яны — і артысты, і руліўцы закулісы, і гледачы — віншуюць адно аднаго. І паводле добрай традыцыі збіраюцца на ўрачыстую вечарыну з нагоды галоўнай сваёй каляндарнай даты — Міжнароднага дня тэатра. З гэтым днём, 27 сакавіка, у нашай краіне звязана і традыцыя агляду творчых набыткаў, церымонія ганаравання акцёраў узнагародамі Беларускага саюза тэатральных дзеячаў — прыгожымі, зіхоткімі і крохкімі сімваламі майстэрства і творчай адметнасці ў розных намінацыях сцэнічнага мастацтва — крышталёвымі «Паўлінкамі», «Кветкамі», «Зоркамі»...

Але калі Мельпамена трыумфуе, можна, не чакаючы Міжнароднага дня тэатра, адшчырага сэрца выгукнуць «Брава!» і павіншаваць са святам усіх яе незлічоных сяброў. Ці не так?

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: у сцэне з «Кававай кантаты» заслужаны артыст Беларусі Васіль Кавальчук (Старадум), дыпламант Нацыянальнага конкурсу Алена Бундзелева (Лізіта) і Янаш Нялена (Тэатр).

Фота К. Дробава

«Чароўны куфэрак» збірае сяброў

29 — 31 сакавіка адчыніць сваё вечка фестываль дзіцячай тэатральнай творчасці «Чароўны куфэрак». Восем ужо шосты раз дзіцячая Мельпамена будзе гасцяваць на сцэнічных пляцоўках Любаншчыны.

Кожны фестываль мае свае адметнасці і своеасаблівасці. «Чароўны куфэрак-2007» пройдзе пад знакам юбілейных урачыстасцей з нагоды 125-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа, у якіх мы чэраем натхненне і высокі ўзор прыгожага пісьменства. І людзі сталыя, і юнакі, і дзеці пастаянна бяруць у іх урокі дабрны, патрыятызму, любові да сваёй мілай Айчыны — Беларусі. Своеасаблівым дэвізам фестывалю стануць прарочыя словы Янкі Купалы:

*Збіраць пачнём зарно к зарняці,
Было ў думках ускраіцаць,
Каб быт на новы лад пачаці
І сейбу новую пачаць.*

Менавіта ў гэтую чудаўную вяснову часіну пачнём новую сяўбу юных талентаў.

Эпохі і густы мяняюцца, а задачы тэатра застаюцца ранейшымі, такімі як і стагоддзі назад, і якія вось ужо 25 год нясуць юныя актёры тэатра «Летуценнікі» Сароцкага дома культуры (адзін з галоўных чыннікаў гэтага фестывалю): святло натхнення сваім гледачам.

На фестывальнай сцэне будзе віраваць дзіцячая творчасць і натхненне. У фестывальнай афішы — які добра знаёмая дзіцячая тэатральная калектывы «Вясёлы балаганчык» (г. Мар'іна Горка), «ТэСт» (г. Маладзечна), «Мельпамена» (г. Слуцк), «Дабрадзеі» (г. Салігорск), так і новыя дзіцячыя тэатры «Магія» (г. Барысаў), «Чараўнікі» (г. Стоўбцы). На фестываль запрошаны цікавыя тэатральныя калектывы: «Рэха» з г. Магілёва і народны тэатр Бярэзінскага РДК. Далучыцца да фестывальнай палітры і маладзёжны тэатр з Літвы з г. Шаўляй. Таксама парадзе сваім майстэрствам ужо добра знаёмы гледачам муніцыпальны дзіцяча-юнацкі тэатр «Сустрэчы» з г. Гатчына Ленінградскай вобласці — пабрацім Любанскага раёна.

І, вядома ж, кожны з калектываў хоча «сябе паказаць і на людзей паглядзець». А кампетэнтнае журы, альбо як яго называюць на фестывалі, «Мудрыя дарадцы», дасць сваю ацэнку творчасці кожнаму калектыву.

Запрашаем на свята! На свята юных талентаў і новых ідэй. «Чароўны куфэрак» чакае вас!

Васіль КАТКАВЕЦ,
дырэктар фестывалю,
начальнік аддзела культуры
Любанскага райвыканкама

Усе — на свята гумару!

Першага красавіка, у традыцыйны дзень смеху, у сталічным Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў (вул. Чкалава, 7) адбудзецца гарадское свята гумару «Беларусы смяюцца».

Арганізатары — Мінгарвыканкам, Міністэрства культуры і Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі — гарантуюць усім мінчанам і гасцям сталіцы бясплатны, але бяспэчна чудаўны настрой і сапраўднае мінскае мора весялоці. На працягу дзвюх гадзін усіх жадаючых будуць адорваць гаючым смехам, зазорнай музыкай, вясёлымі песнямі, дасціпнымі вершамі, сакавітымі жартамі ды пацешнымі прыколамі пераможцы Усебеларускага фестывалю гумару «Аўцюкі-2006», вядомыя калектывы народнага гумару, прафесійныя артысты, пісьменнікі і паэты-парадысты.

Уваход праз «мытню», таму абавязкова прыхапіце з сабою трапны жарт або цікавы анекдот. Насмяёмся, нарагочамся ўволю. А гадзіна здаровага смеху, як вядома, прадаўжае жыццё на цэлы год. Не пазніцеся, пачатак свята а 14-й гадзіне.

ТАРАС, які чакае вас.

Беларускія кнігі ў Маскве

З 14 па 19 сакавіка ў Маскве праходзіла X Нацыянальная кніжная выстава-кірмаш «Кнігі Расіі». Наша краіна ўдзельнічае ў ёй традыцыйна. І на гэты раз Расія часткова лгатавала наш удзел у форуме: генеральная дырэкцыя Маскоўскіх кніжных кірмашоў прадаставіла беларусам 30 квадратных метраў і абсталяванне выставачнай плошчы. Тут размясціліся і паказалі сваю прадукцыю 6 дзяржаўных выдавецтваў — «Беларуская энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі», «Мастацкая літаратура», «Народная асвета», «Вышэйшая школа», «Беларуская навука», «Беларусь».

Ад паліграфістаў у выставе ўдзельнічала РУП «Мінская фабрыка каляровага друку». Сваю прысутнасць абазначылі таксама адкрытыя акцыянерныя кнігагандлёвыя таварыствы — «Белкніга», «Брэсткніга» і «Гроднакніга».

Прынялі ўдзел у форуме таксама недзяржаўныя выдавецтвы — «Тетрасистемс», «Рифтур» ды інш. Такім чынам, на кірмашы была шырока прадстаўлена галіна кнігавыдання, распаўсюджвання друкаванай прадукцыі ды паліграфічныя магчымасці прадпрыемстваў краіны. Прэзентавалася ў асноўным прадукцыя 2006, 2007 гадоў выпуску, прытым акцэнт рабіўся на серыях, што належным чынам ацэнены прафесіяналамі на міжнародных конкурсах, якія атрымалі заслужанае прызнанне кнігаманаў Беларусі і цяпер працягваюць выдавацца ў краіне. Прыкладам, з серыі «Жыццё знакамітых людзей Беларусі» — гэта кнігі пра Р. Янкоўскага і М. Яроменку; да слова, выдавецтва «Мастацкая літаратура» прадставіла і зусім новую кнігу — «Міхалі Фінберг. Маэстра».

Выклікалі шчырую цікаўнасць наведвальнікаў і распачатая 15-томная энцыклапедыя «Гарады і вёскі Беларусі», і іншыя энцыклапедычныя выданні. Прэзентавалася серыя «Беларусь мастац-

кая» — тут выйшла кніга «Елена Аладова. Музей — её судьба» (пра першага дырэктара Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі). Карысталіся попыткам асобнічкі пра Беларусь, даведнікі ды карты-схемы — пераважна беларускамоўная літаратура.

— Спажывец беларускай кнігі ў Расіі ёсць, — значыла карэспандэнт «ЛіМа» Алена Шыцік, кансультант упраўлення выдавецкай дзейнасці і кніжнага гандлю Міністэрства інфармацыі Беларусі. — Тут даволі ўплывова беларуская дыяспара, ды і сярод карэнных расіянаў нямала тых, хто цікавіцца вопытам нашага кнігадрукавання.

Між іншым, удругі дзень працы выставы адбылася прэзентацыя калектывнай экспазіцыі «Кнігі Рэспублікі Беларусь». Многія з іх у верасні на IV міжнародным конкурсе «Мастацтва кнігі» сярод выдаўцоў краін-удзельніц СНД будуць разглядацца як прэтэндэнты на лепшае выданне ў розных намінацыях: Беларусь мае спадзяванні на ганаровыя прызы.

Запрошаны беларускія кнігавыдаўцы і ў Пскоў — на рэгіянальны кніжны форум, што адбудзецца ў красавіку. А яшчэ наперадзе — кірмашы ў Варшаве ды Кіеве, якія чакаюцца ў маі.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася вечарына, прымеркаваная да сямідзесятых угодкаў з дня нараджэння пісьменніка Міхася Стральцова.

Жыццё доўжыцца ў слове

Міхась Лявонавіч — празаік, паэт, эсэіст, крытык, перакладчык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы за кнігу паэзіі «Мой свеце ясны» (1988, пасмяротна) — нарадзіўся (14. 02. 1937 г.) у вёсцы Сычын Слаўгарадскага раёна ў сям'і настаўніка. Скончыў аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ. Працаваў у рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва», у часопісах «Польмя», «Маладосць», «Нёман». У 1962 годзе, адразу пасля выхаду ў свет першага зборніка прозы «Блакітны вешер», М. Стральцоў быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў СССР. Ён — аўтар кнігі прозы «Загадка Багдановіча», «Адзін лапаць, адзін чунь», паэзіі «Ядлоўцавы куст», «Яшчэ і заўтра», зборнікаў эсэ і літаратурна-крытычных артыкулаў «Жыццё ў слове», «У полі зроку», «Пячатка майстра» і іншых. На жаль, Міхась Стральцоў заўчасна пайшоў у жыццё ў

пяцідзесяцігадовым узросце. На вечарыне прысутнічалі дачка творцы Вераніка Стральцова, літаратары В. Карамзаў, Л. Дранько-Майсюк, А. Казлоў, С. Панізнік, А. Сямёнава, М. Скобла, мастак М. Бушчык, які браў удзел у афармленні апошняй кнігі М. Стральцова «Ад маладзіка да поўні», якая выйшла ў серыі «Беларуская проза XX стагоддзя». Таксама прысутнічалі вучні і настаўнікі сталічных школ.

Падчас мерапрыемства прагучала шмат сардэчных, шчырых слоў пра Міхася Лявонавіча, пра ягоны ўнёсак у развіццё, захаванне і ўзбагачэнне беларускай літаратуры. Выступоўцы ўзгадвалі пра асабістыя стасункі з М. Стральцовым і першае знаёмства з яго творчасцю, з захапленнем адзначалі яго літаратурныя здольнасці, жывую, трапяткую, нібы крынічная вада, мову.

В. КАВАЛЁЎ
Фота К. Дробава

Развіваючы мову рускую — не забываць пра родную

Як вядома, 2007-мы аб'яўлены годам рускай мовы ў Расіі і па-за яе межамі. Таму ў розных краінах праходзяць шырока-маштабныя мерапрыемствы, у якіх удзельнічаюць пісьменнікі, паэты, філолагі, спецыялісты па працы з моладдзю. Мэта форуму — прыцягнуць увагу да вывучэння мовы і правільнага ёю карыстання.

— Руская мова і цяпер, ва ўмовах суверэннага дзяржаў, адгрывае значную ролю ў агульначалавечых зносінах, з'яўляецца афіцыйна мова ААН, адной з дзяржаўных — у Беларусі, — значыць на форуме пасол Расійскай Федэрацыі ў нашай краіне Аляксандр Сурыкаў. На яго думку, паглыбленае вывучэнне мовы спрыяе ўмацаванню духоўных сувязей народаў. Спадар пасол акцэнтаваў увагу на павышэнні кваліфікацыі выкладчыкаў моў, для чаго неабходны ўзаемныя

стажыроўкі расіянаў і беларусаў. Удзельнікі форуму, які ладкаваўся ў Беларусі ўпершыню (яго арганізатары — Міністэрства адукацыі РБ, пасольства РФ у Беларусі, Белдзяржуніверсітэт), сьшыліся на думцы, што аду-

кацыя і навука павінны быць прыярытэтнымі кірункамі ў фарміраванні адзінай інтэлектуальнай прасторы. Зараз паміж адпаведнымі ўстановамі нашых дзяржаў падпісаны каля 150 дамоў рознага ўзроўню, створаны

Мовы розных краін на сучасным этапе перажываюць перыяд трансфармацый.
«Слэнг, СМС-наведманні, у якіх найбольш ужытковыя рознага киталту абрэвіятуры, ствараюць асаблівы стыль зносінаў, які замацоўваецца пераважна ў маладзёжным асяродку. І наша агульная задача — далучыць моладзь да чытання», — такую думку выказаў намеснік міністра адукацыі Беларусі Казімір Фарыно на адкрыцці беларускага рэспубліканскага форуму русістаў, які днямі прайшоў у Мінску.

і функцыянуе Беларуска-расійскі ўніверсітэт, наладжана актыўнае супрацоўніцтва больш чым з 20 рэгіёнамі Расійскай Федэрацыі.

Да слова, заўважныя нашы перамогі на алімпіядах: прыкладам, у Маскоўскім інстытуце адкрытай адукацыі вучаніца Дыплом І ступені, лепшы вынік на спаборніцтве гуманітарыяў у Расійскім дзяржаўным інстытуце рускай мовы — таксама ў вучня 11 класа са Смаргоні. «Зараз неабходна забяспечыць узаемныя кантакты ад школы да дактарантуры, аб'яднаць намаганні ў падрыхтоўцы вучэбна-метадычных комплексаў — традыцый падрыхтоўкі падручнікаў у нас даволі грунтоўныя», — падкрэслілі прадстаўнікі Міністэрства адукацыі Беларусі.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец заўважыў: гэта форум грамадзян Саюзнай дзяржавы. Жыхары Айчыны з павагаю ставяцца да ўсіх моў — англійскай, польскай, французскай, ды памятаюць, на якой мове гаварылі салдаты, што абаранялі краіну ў ваеннае ліхалецце.

Згадаўшы статыстыку, паводле якой з амаль 12 тысяч выданняў, што выйшлі ў свет у 2006 годзе (гэта 52 мільёны экзэмпляраў), амаль 10 тысяч (45 мільёнаў экзэмпляраў) надрукаваны на рускай мове.

Мікалай Іванавіч значыць: клапаціцца пра развіццё рускай мовы, мы павінны ўмацоўваць і ўдасканальваць мову беларускую.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымках: пасол РФ у Беларусі А. Сурыкаў і старшыня СПБ М. Чаргінец; падчас пленарнага пасяджэння.

Фота Кастуся Дробава

Яшчэ адна прэзентацыя

Чарговая прэзентацыя кнігі “Мама, маці, матуля...” адбылася ў Мінскай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы напярэдадні Міжнароднага жаночага дня 8 Сакавіка.

На сустрэчу да шматлікіх чытачоў (а гэта найперш вучні і настаўнікі СШ № 187, СШ № 64, гімназіі № 15 і гандлёвага каледжа) прыйшлі аўтары кнігі — паэты Уладзімір Карызна, Навум Гальпяровіч, Мікола Шабовіч і Віктар Шніп (апошні, дарэчы, адзін з укладальнікаў гэтага ўнікальнага выдання). Госці павіншавалі ўсіх прысутных з надыходзячым святам і прачыталі свае творы — і тыя, што змешчаны на старонках кнігі, і іншыя, адрасаваныя як Маці, так і Жанчыне наогул. Напрыканцы імпрэзы яе вядучы В. Шніп перадаў “паэтычную эстафету” гледачам, якія прадэманстравалі свае творчыя напрацоўкі. Магчыма, першыя ў сваім жыцці апладыменты заслужана атрымаў вучань СШ № 187 Кірыл Пашкоў за даволі арыгінальны лірычны верш...

На завяршэнне сустрэчы прыхільнікі паэзіі актыўна набывалі кнігі запрошаных аўтараў, а тыя з задавальненнем давалі аўтографы...

Думаецца, што гэта была не апошняя прэзентацыя такой цудоўнай кнігі, якую ў год Маці выпусціла выдавецтва “Мастацкая літаратура”.

Мікола СЕРАФІМОВІЧ

У свеце ёсць толькі адзін горад, размешчаны на стыку двух кантынентаў: Азіі і Еўропы. Гэта турэцкі Стамбул, гісторыя якога вядзе свой адлік з канца другога тысячагоддзя да нашай эры. І таму, пэўна, невыпадкова, што менавіта з гэтага адначасова старажытнага і сучаснага горада — сапраўднай пяліны паміж Усходам і Заходам — і распачаўся сумесны праект Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі і Пасольства Рэспублікі Турцыя ў Рэспубліцы Беларусь, мэта якога — пазнаёміць мінчан з найбольш вядомымі турэцкімі гарадамі.

Турцыя пачынаецца са Стамбула

Літаратурна-музычная вечарына ў ДOME дружбы пачалася з кароткаметражнага дакументальнага фільма пра Стамбул. Затым старшыня прэзідыума БелТД Ніна Іванова пазнаёміла прысутных з праграмай новага праекта, нагадала асноўныя мерапрыемствы, якія праводзіла таварыства сумесна з турэцкім пасольствам. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Турцыя ў Рэспубліцы Бела-

прысутных тым, што пачаў яе на турэцкай мове, хоць тут жа прызнаўся, што мовы насамрэч не ведае, а гэтыя некалькі фраз вывучыў спецыяльна для такога моманту. Ён падзяліўся ўласнымі ўражаннямі ад пазедкі ў Стамбул, прачытаў навяняны імі вершы.

Выкладчыца турэцкай мовы Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта Таццяна Елісеева пазнаёміла прысутных з выказваннямі знакамітых

Фертэклігіль зрабіла невялікі экскурс у далёкае мінулае Стамбула, некалькімі штрыхамі абмалявала сённяшняе жыццё горада і яго насельнікаў.

Вядучы вечарыны пісьменнік Анатоль Ээкаў здзівіў

людзей свету пра Стамбул, а студэнткі гэтай навучальнай установы Наталія Маскевіч, Юля Журо, Алена Ігнацьева, Таццяна Церза, Тамара Кучэўская, Валянціна Громава, Таіса Грыб і Ганна Сіроціна прачыталі на мове арыгінала вершы

турэцкіх паэтаў. Паэтычны радкі прагучалі і з вуснаў студэнткі БДУ Вікторыі Трушко, Аляксандры Салівончык і Марыі Тангуевай, а выкладчыца турэцкай мовы гэтага ўніверсітэта, намеснік старшыні праўлення таварыства “Беларусь — Турцыя” Кацярына Дубовік, якая наведла Стамбул тройчы, як бы правяла ўласную экскурсію па ім і для прысутных у зале. Апладысентамі ўзнагародзілі слухачы Алега Бяляева, які вывучыў турэцкую мову самастойна і прачытаў на ёй верш, а таксама турэцкія песні ў выкананні юнай спявачкі Вольгі Жалезкай, якая авалодала мовай на курсах турыстычнага цэнтра “Дружба — Достлук”. Музыкальным падарункам ад Беларусі стала выкананне 12-гадовай Палінай Каган на габой твора Галіны Гарэлавай “Галасы”.

Напрыканцы вечарыны яе вядучы Анатоль Ээкаў прачытаў пародыю Міколы Шабовіча на адзін са сваіх стамбульскіх вершаў і прэзентаваў Надзвычайнаму і Паўнамоцнаму Паслу Рэспублікі Турцыя ў Рэспубліцы Беларусь Бірнур

Фертэклігіль выддадзеную некалі ім у “Бібліятэцы часопіса “Маладосць” кнігу “Вясельнае падарожжа ў Стамбул”.

Наталія АЛЯКСАНДРАВА
На здымку: падчас сустрэчы.
Фота Кастуся Дробава

Жлобінскія сустрэчы

Дэлегацыя Гомельскага абласнога аддзялення ГА “Саюз пісьменнікаў Беларусі” наведла Жлобін, дзе прыняла ўдзел у шэрагу літаратурных мерапрыемстваў.

Менавіта ж у гэты дзень 12 лютага нарадзіўся таленавіты празаік і публіцыст Аляксандр Капусцін (в. Старая Рудня Жлобінскага раёна; 1924 — 1996; аўтар кніг мастацкай і дакументальнай прозы. А. Капусцін працаваў заадчыкам аддзела абласной газеты “Гомельская праўда”, у Беларускай тэлеграфнай агенцыі, адказным сакратаром і намеснікам галоўнага рэдактара штогодніка “Літаратура і мастацтва”).

Пісьменнікі, родныя, знаёмыя наведлі магільныя творцы, усклалі кветкі, ушанавалі яго памяць: у кароткіх прамовах каля помніка ўзгадваліся самыя яркія сустрэчы з ім.

У гарадской цэнтральнай бібліятэцы, дзе сабраліся мясцовыя літаратары, педагогі, вучні школ, краязнаўцы, работнікі культуры, адбыўся нязмушаны працяг гэтых успамінаў. Традыцыйна, цяпер ужо ў восьмы раз, абласная літаратурная прэмія імя А. Капусціна, заснавальнікамі якой з’яўляюцца пісьменніцкая арганізацыя Гомельшчыны і Жлобінскі райвыканкам, знайшла свайго новага адрасата. Ім стаў Валерый Логвін, намеснік галоўнага рэдактара Беларускай энцыклапедыі — дыплом і грашовую прэмію земляку-публіцысту ўручылі старшыня Жлобінскага райвыканкама Л. Апанасюк і старшыня Гомельскага абласнога аддзялення ГА “СПБ” У. Гаўрыловіч.

Мерапрыемства, напоўненае ўспамінамі родных і блізкіх, калег, знаёмых А. Капусціна, было пабудавана ў форме літаратурна-музычнай кампазіцыі, яго цудоўна правяла Галіна Мельнікава, начальнік аддзела ідэалагічнай работы райвыканкама.

Апоўдні ў мясцовым ДOME дзіцячай творчасці адбылася сустрэча пісьменнікаў Гомельшчыны “за круглым сталом” з юнымі паэтамі Жлобіншчыны. Падвялі вынікі рэгіянальнага літаратурнага конкурсу “Праба пярэ”, прысвечанага 125-годдзю з дня нараджэння класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. Дыпломам першай ступені ў намінацыі “Паэзія” адзначана семнаццацігадовая жыхарка Жлобіна, студэнтка Ганна Бежалева. Другое і трэцяе месцы, а таксама заахвочвальныя прыз атрымалі вучні Лукскай школы Аліна Літвінава, Яўгенія Маркавіч і Насця Прохарава. Пісьмамі падзякі абласной пісьменніцкай арганізацыі адзначаны В. Кадзетава, калектыў установы “Рэдакцыя газеты “Новы дзень” і адказны сакратар газеты, вядучая “Літаратурнай старонкі” Н. Аляксейчанка.

Уладзімір ПРЫАЗЁРНЫ

Слова пра Змітрака Бядулю

Філіял Літаратурнага музея Максіма Багдановіча “Беларуская хатка” працягвае добрую традыцыю ладзіць цікавыя запамінальныя мерапрыемствы і збіраць у сваіх утулых сценах прыхільнікаў нацыянальнай культуры.

Напрыканцы лютага ў філіяле ізноў было шматлюдна: ладзілася вечарына, прысвечаная класіку беларускай літаратуры Змітраку Бядулю, які быў сябрам і суседом Максіма Багдановіча: у доме, у якім цяпер знаходзіцца “Беларуская хатка”, паэты пэўны час кватаравалі. На імпрэзе адбылася прэзентацыя новай кнігі “Змітрок Бядуля”, куды ўвайшлі выбраныя творы пісьменніка — вершы, аповяданні, аповесці, публіцыстыка. Каб сказаць сваё слова пра творцу, у “Беларускую хатку” завіталі вядомыя прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі: Ала Ходан, Леанід Дранько-Майсюк, Ірына Багдановіч, Леанід Левін, Анатоль Сабалеўскі, Кастусь Цвірка і іншыя. Пранікнёна, адухоўлена гучалі ў іх выкананні творы Змітрака Бядулі. Паасабліваму лірычным, хатнім атрымалася выступленне сына пісьменніка. ЯФім Самуілавіч Плаўнік дзяліўся ўспамінамі пра знакамітага бацьку, узгадваў яскравыя выпадкі і незвычайныя прыгоды з сямейнага жыцця.

Прыемна, што жывое паэтычнае слова таленавітага майстра Змітрака Бядулі гучыць у XXI стагоддзі і захапляе сваёй мудрасцю, хараватом і лірызмам.

Кацярына ДАВЫДАВА

Дзеля музычнага выхавання

У галерэі “Лабірынт” Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылася прэзентацыя зборніка песень для дзяцей Алега Чыркуна “Мамаіна свята”. Арганізатарамі ўрачыстасці выступілі Міністэрства адукацыі нашай краіны, НББ і выдавецтва “Чатыры чвэрці”, у якім выданне пабачыла свет.

Член Беларускага саюза кампазітараў Алег Чыркун працуе ў розных жанрах. Уладальнік медаля Францыска Скарыны за асаблівы ўнёсак у развіццё духоўнага патэнцыялу і культурнай спадчыны беларускага народа, Алег Міхайлавіч — аўтар аперэты “Калі заспявае пеньвін”, дзіцячых опер, кантат, сімфанічных паэм, камерна-інструментальнай ды вакальнай музыкі.

Асобнае месца сярод яго твораў займаюць песні для дзяцей. Многія з іх уваходзяць у пра-

граму па музыцы агульнаадукацыйных школ, рэкамендаваны да спеваў у дзіцячых садках.

Зборнік “Мамаіна свята” — цудоўны дапаможнік музычным кіраўнікам у садках, настаўнікам спеваў і кіраўнікам мастацкай самадзейнасці, а таксама ўсім тым, хто займаецца выхаваннем падрастаючага пакалення.

Падчас мерапрыемства, якое было прымеркавана да Міжнароднага дня жанчын, гучалі песні Алега Чыркуна і віншаванні ў адрас лепшай паловы чалавецтва.

Аяшчэ, выдавецтвам “Чатыры чвэрці” ў дар Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі былі перададзены каля 500 кніг, прысвечаных нацыянальнай і духоўнай культуры беларускага народа.

В. К.

Эрмітаж — у Беларусі?

Да канца гэтага года ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі плануецца стварыць віртуальны філіял Рускага Музея, Эрмітажа, Дзяржаўнай Траціякоўскай галерэі, Літоўскага мастацкага музея.

Пра гэта паведаміў дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапцоў на калегіі Міністэрства культуры Беларусі. Віртуальныя філіялы будуць функцыянаваць на базе мультымедыянага цэнтра, які цяпер ствараецца ў музеі. Цяпер ідзе работа па фарміраванні віртуальных выставак па рускім мастацтве. Акрамя таго, праводзяцца інтэрактыўныя заняткі ў галоўным музеі, а таксама ў ДOME-музеі Ваньковічаў, улетку яны будуць праведзены і ў Мірскім замку.

Па словах Уладзіміра Пракапцова, сёлета плануецца правесці шэраг юбілейных мерапрыемстваў. У прыватнасці, будуць падрыхтаваны экспазіцыі да 200-годдзя з дня нараджэння Напалеона Орды, да 125-годдзя з дня нараджэння беларускіх класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Карціны Напалеона Орды

Міністэрства замежных спраў Беларусі перадало ў дар Нацыянальнаму мастацкаму музею краіны работы Напалеона Орды і Пётры Сергіевіча, а таксама копію архіўнага дакумента Вялікага княства Літоўскага — “Радзівілаўскай карты”.

Карціны Напалеона Орды набыты ў 1990-я гады супрацоўнікамі пасольства Беларусі ў Літве ў антыкварным салоне Вільнюса. Пакрысленыя дзіцячай рукой літаграфіі былі адрэстаўраваны і перавезены ў пасольства Беларусі ў Вялікабрытаніі. У 2006 годзе МЗС прыняло рашэнне аб перадачы твораў у Нацыянальны мастацкі музей. Адзначым, што 2007 год аб’яўле-

ны ЮНЕСКА годам Напалеона Орды — у гэтым годзе адзначаецца 200-годдзе нашага славяна земляка. Працы Пётры Сергіевіча былі падараваны пасольству Беларусі ў ЗША.

Між іншым, у 2005 годзе філіялу Нацыянальнага мастацкага музея “Дом Ваньковічаў. Культура і мастацтва першай паловы XIX ст.” былі перададзены факсімільныя рэпрадукцыі рэдкіх фатаграфій і гістарычных дакументаў, звязаных з імем мінскага мастака Валенція Ваньковіча. У гэтым жа годзе створанаму ў Іванаўскім раёне музею Напалеона Орды перададзены копіі дакументаў аб парыжскім перыядзе жыцця і дзейнасці гэтага таленавітага мастака і кампазітара.

Да юбілею класікаў

У Беларусі будзе арганізавана шырокамаштабнае святкаванне 125-годдзя з дня нараджэння народнага паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Святочныя мерапрыемствы і ўрачыстыя сходы, прысвечаныя гэтай даце, будуць праведзены на працягу 2007 года як у Беларусі, так і за яе межамі. Сярод іх — стварэнне тэматычных літаратурна-мастацкіх і дакументальна-публіцыстычных праграм, запіс і трансляцыя лепшых тэатральных спектакляў.

У рамках IX Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі плануецца правесці канцэрт, дзе прагучаць творы беларускіх кампазітараў на вершы Янкі Купалы і Якуба Коласа. У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі з ліпеня па лістапад будзе працаваць рэспубліканская выстава выданняў твораў класікаў беларускай літаратуры. У верасні адбудзецца міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Янка Купала і Якуб Колас у сістэме дзяржаўна-культурных і духоўна-эстэтычных прыярытэтаў XXI стагоддзя”. Ва ўстановах адукацыі рэспублікі пройдуць паэтычныя чытанні, святыя паэзіі, конкурсы на лепшыя сачыненне і малюнак.

Н.К.

Творчы карагод

Нядаўна горад Маладзечна прымаў гасцей і ўдзельнікаў рэгіянальнага агляду-конкурсу, які праводзіцца ў рамках абласнога фестывалю мастацкай творчасці дзяцей і падлеткаў “Вясёлкавы карагод”.

Раз у два гады канкурсанты сустракаюцца ў мясцовай школе-інтэрнаце № 2 для дзяцей з пслабленым зрокам і асаблівасцямі псіхадзіягнага развіцця. На гэты раз у мерапрыемстве бралі ўдзел прадстаўнікі санаторных школ з Маладзечна, Вілейкі, Валожына, Ратамкі, Крывічаў і інш. Кожная з каманд прадстаўляла сваю культурную праграму: фальклорныя песні і танцы, харэаграфічныя пастаноўкі і гульні.

Маладзечанцы зладзілі выстаўку-кірмаш гуртка разьбы па дрэве “Каларыт”, якім ужо шмат год кіруе мастачка і педагог Жана Семашкевіч. Акрамя разьбы па дрэве гурткоўцы займаюцца выпальваннем і выпіпльваннем па дрэве, бісераліяцтвам, вырабамі са скуры, выцінанкай ды роспісам па берасце.

Годна глядзеліся на конкурсе наступныя работы: пано са скуры “Стары горад” (Саша Панамарова), выцінанка “Вячэрняя фіялка” (Люда Гурневіч), кампазіцыя “Пачуцці” (Ганна Вішняк).

Вольга ХІЛМОНЧЫК

На новым вітку

Геапалітычныя нататкі

Сумленых і шчырых людзей на нашай планеце куды больш, чым рознай масці звыродкаў. Чаму ж тады навокал столькі зла і распусы, людской галечы? Перавядзём гэта маральна-дыдактычнае пытанне ў плоскасць рэаль-палітыкі.

Табліца складзеная кіраўніком Цэнтра стратэгічных даследаванняў Джорджаўнскага ўніверсітэта (ЗША) Р. Кляйнам. Формула і зараз лічыцца класічнай: $P = (C + E + M) \times (S + W)$, дзе P — верагодная моц, C — крытычная маса (населенства + тэрыторыя), E — эканамічны патэнцыял, M — ваенны патэнцыял, S — стратэгічная мэта, W — воля да ажыццяўлення нацыянальнай стратэгіі.

Краіна	Ацэнка верагодн. моцы (C+E+M)	Кэфіцыент			Агульная ацэнка
		Стратэгія (S)	Воля (W)	Стратэгія і воля (S+W)	
СССР	382	0,7	0,5	1,2	458
ЗША	434	0,3	0,4	0,7	304
Бразілія	98	0,6	0,8	1,4	137
ФРГ	77	0,7	0,8	1,5	116
Японія	77	0,6	0,8	1,4	108
Аўстралія	73	0,5	0,7	1,2	88
КНР	139	0,4	0,2	0,6	83
Францыя	82	0,4	0,5	0,9	74
Англія	68	0,5	0,5	1,0	68
Канада	87	0,3	0,4	0,7	61

Крыніца: Cline R. World power trends and USA foreign policy for 1980's. Boulder, 1980.

Так і жылі мы цягам дзесяцігоддзяў. Дзве супердзяржавы трымалі ў сваіх абцугах увесь зямны шар.

На дварэ XXI стагоддзё. Табліца вымагае значнай карэкціроўкі. На другім месцы, безумоўна, знаходзіцца зараз Кітай. З апошніх знешніх ініцыятыў Паднябеснай неабходна адзначыць актыўнасць у Цэнтральнай Азіі, дзе шмат мінеральнай сыравіны. Плануецца будаўніцтва ўзбека-кіргізка-кітайскай чыгункі, якая звяжа Казахстан, Закаўказзе, Блізкі Усход і Еўропу. Нешта куды большае, чым старадаўні Шаўковы шлях. Ці можа быць заключаны ваенна-стратэгічны саюз паміж Кітаем і Расіяй? Не. Добрыя адносіны — так. Нават буйныя сумесныя ваенныя маневры. Але пакта не будзе. Кітайскі этнас самадастатковы, і ён не паддаецца асіміляцыі. У гэтым сэнсе, бадай, толькі яўрэі могуць з кітайцамі паспрачацца. Рэгіянальныя суполкі, нахштальт, Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва (ШАС) магчымы, але не больш. Таму вельмі смешна было чытаць, калі ў нашым друку з'явіліся матэрыялы, у якіх аўтары разважалі пра “дугу” з удзелам Кітая, Ірана, Беларусі і Венесуэлы.

У сучасную “дзясятку” ўваходзіць ужо і Індыя. Мае трэцюю па колькасці армію ў свеце, ракеты з ядзернымі зарадамі. Расце на вачах эканамічны патэнцыял.

Расія, спадчынніца СССР, скацілася ў ніз табліцы. Канечне, часова. На сёння яе ваенны бюджэт у 25 разоў меншы, чым у ЗША. Тут самы раз глянуць яшчэ на адну табліцу, узятую з кнігі “Шляхам памылак — да катастрофы”. Аўтар — Р. Макнамара, былы міністр абароны ЗША, знаны стратэг. Амерыканцы задавалі тон у тэхналагічнай гонцы. Савецкі Саюз шырока практыкаваў наступальную камуністычную ідэалогію. Тая ж псеўдамесія, замаскаваная пад гістарычную місію. Абое рабое...

І ўсё-ткі: каму ў нядаўнім вар'яцкім спаборніцтве належала пальма першынства?

Зброя	Дата выпрабаванняў ці прыняцця на ўзбраенне.	
	амерыканск.	савецкая
Атамная бомба	1945	1949
Міжконтынаентальны бамбардзіроўшчык	1948	1955
Рэактыўны бамбардзіроўшчык	1951	1954
Вадародная бомба	1952	1953
МБР (мабіл. баліст. ракета)	1958	1957
Спадарожнікі фотаразведкі	1960	1962
МБР на падводных лодках	1960	1964
Цвёрдапаліўная МБР	1962	1966
Супрацьракетная абарона	1974	1966
Супрацьспадарожнікавая зброя	1963	1968
Ракеты з раздзяляльнымі боегадоўкамі	1970	1975

Ці станем мы сведкамі (і не па сваёй ахвоце ўдзельнікамі) новай халоднай вайны паміж ЗША і Расіяй і, наогул, ці магчыма такое? Магчыма. Вайна ўжо ідзе, але не халодная, а халаднаватая. Амерыканцы правакуюць расіян (дзе 20 працэнтаў насельніцтва жыве ніжэй рысы беднасці, у 2000 годзе было 40 працэнтаў), на чарговае знясільваючае супрацьстаянне. З Гавайскіх астравоў, што ў Ціхім акіяне, перакінуты на Алеўскія астравы ў Берынгавым моры, бліжэй да Камчаткі, самы магутны радар марскага базіравання для ўзмацнення сістэмы супрацьракетнай абароны. Падобныя “сюрпрызы” чакаюць Расію ў Польшчы і Чэхіі. Лозунг “гэй, славяне!” набывае гратэскны характар.

На адной з сустрэч у Маскве ў канцы мінулага года мне давялося пачуць наступнае: “Мы опростоволосіліся! Недоцэннілі жэлія беларусов жыць у самостаятельном государстве...”. Сказана гэта было якраз напярэдадні газа-нафтавага непаразумення. Значыць, усё-ткі пайшлі па шляху санкцый, хай сабе і абмежаваных.

Залішняя самаўпэўненасць расійскіх палітыкаў грунтавалася і грунтуецца, на жаль, да гэтага часу амаль цалкам на эканамічных разліках. Мае суразмоўнікі паказвалі выкладкі (дадзеныя за першую палову 2006 года) і гаварылі: “Смотрите... Вы целиком и полностью сидите на топливно-энергетической игле. Ваш гигант, Минский тракторный завод, не входит даже в десятку крупнейших налогоплательщиков страны. А вот

“Нафтан”, “Белтрансгаз”, “Белорусьнефть” и другие предприятия подобного профиля входят”.

З прагматыкамі спрачацца цяжка. Але іх чамусьці ...шкада. І крыўдна за вялікую Расію. “Минский тракторный...” А вы падумалі, куды падзець тысячы людзей у выпадку яго закрыцця? І ў нас знайшліся б жадаючыя махнуць чартарным рэйсам у французскі Куршавель... Але такое стане магчымым, калі разрыў паміж багатымі і беднымі сацыяльнымі сляямі дасягне ганебных расійскіх паказчыкаў — 20—25 адзінак. У краінах Заходняй Еўропы — 6—7. У Беларусі — 6. ЗША — 9.

Нашы апазіцыянеры ў адзін голас заклікаюць “у Еўропу”. І я туды хачу. Ды Еўропа пакуль што “ляжыць” пад Злучанымі Штатамі Амерыкі. Пры поўнай падтрымцы астраўной Англіі. Злётку супраціўляюцца Германія і Францыя. А вось наша заходняя суседка Польшча... Там нават абнародавалі архівы ваеннай разведкі, расакрэцілі дзейную агентуру. Не будзе пераболяшваннем, калі скажу, што Польшча на гэтым этапе з’яўляецца палітычным дамініёнам ЗША і эканамічным васалам Германіі.

Дык куды нам “бегчы”? Нікуды, каб і вельмі хачелі, мы не збяжым. Застанемся на месцы. Цыннічнаму Захаду па вялікім рахунку мы не патрэбны, а калі і патрэбны, то ў звязку адносін з Расіяй. Не забыліся пра перадачы на Беларусь радыёстанцыі “Нямецкая хваля” на рускай мове? А ці не з гэтага шэрагу шматлікія публікацыі, у тым ліку, акадэмічныя ў Польшчы і Літве, дзе Беларусь разглядаецца толькі ў кантэксце іх собскай гісторыі? А чаму паважаны айцец Аляксандр Надсан, лонданскі уніяцкі візітатар Беларусі, дагэтуль не хоча, за грошы, канечне, перадаць на сваю радзіму скарынінскія перададкі, якія ён выкупіў на аўкцыёне ў 1997 годзе? Як хораша выглядалі б гэтыя бяспечныя кнігі ў новай Нацыянальнай бібліятэцы! Літоўскі мецэнат Зелінскас яшчэ пры СССР пабудаваў за свае грошы ў Каўнасе выдатную мастацкую галерэю, падарываўшы работы сусветных класікаў, напрыклад, карціну Ціцэрэта. Нам не шанце на такія выпадкі...

МЕРЫДЫЯНЫ ЛУЧНАСЦІ

Беларусы ў Паўночнай Пальміры

У культурным цэнтры холдынга ЛенСпецСму ў Санкт-Пецярбургу напярэдадні Дня абаронцы Айчыны адбылася сустрэча “без гальштукі”. У ёй прынялі ўдзел будаўнікі, педагогі, медыкі, прадстаўнікі ўлады і дэпутаты, людзі творчых прафесій і, канечне, афіцэры запasu і вайскоўцы Ленінградскай ваеннай акругі. Усіх іх аб’яднала адно пачуццё — любоў да Беларусі. Арганізатары свядома адмовіліся ад абмеркавання нядаўняга нафтагазавага канфлікту, ацэнкі палітычнага жыцця ў Расіі і Беларусі, іншых вострых тэм. Культурная праграма, віншаванні абаронцаў Айчыны — вось што з’яўлялася дамінантай мерапрыемства.

Дарэчы, у трохсотгадовую гісторыю Паўночнай сталіцы Расіі трывала ўпісалася імёны ўраджэнцаў Беларусі: дзяржаўных дзеячаў, вайскоўцаў, паэтаў, інжынераў. Сярод іх — вось герояў Айчынай вайны 1812 года, партрэты якіх знаходзяцца ў Галерэі Эрмітажа, міністр фінансаў Расійскай імперыі Фёдар Врончанка, віцэ-губернатар Санкт-Пецярбурга з 1865 г. граф Эмэрык Гутэн-Чапскі...

Загальны адзела рэдкіх кніг Расійскай нацыянальнай бібліятэкі, старшыня асацыяцыі беларусаў Мікалай Нікалаеў у сваім выступленні распавёў, што ў цяперашні час ідзе падрыхтоўка да выдання кнігі аб беларусах у Санкт-Пецярбургу, мэта якой — ахапіць перыяд ад пятраўскіх часоў да нашых дзён. У ёй на фоне гісторыі горада будуць адлюстраваны звесткі пра гістарычных асоб, якія з’яўляюцца нашымі суайчыннікамі: віцэ-губернатара Уладзіміра Лабко, губернатара Ленінградскай вобласці Валерыя Сердзюкова, фізіка Жарэса Алфёрава.

На сустрэчы таксама выступіў кіраўнік аддзялення Пасольства

Кардынальнага развароту Беларусі на захад не адбудзецца. Нашы эканамічна-культурныя стасункі набудуць большую дынаміку. І ўсё.

Не мае аніякіх шанцаў на эпідэмічнае распаўсюджванне ў Беларусі і вірус Жырыноўскага. Губерніій не станем. Аднак трэба памятаць, што на ўладкаванні і афармленне доўгатэрміновых адносін з Расіяй у нас застаецца не так многа часу. Год, мо крыху болей. Рэсурс ранейшых стасункаў па сутнасці вычарпаны. Геапалітычныя абставіны складваюцца так, што “падвешаны стан” беларуска-расійскіх адносін з’яўляецца занадта рызыкаўным для абодвух бакоў.

У Расіі “новыя рускія” толькі на шыкоўныя іншамаркі трыяць у год два з паловай мільярд даляраў. І тайгі зграе ў сярэднім за год на 10 — 12 мільярдаў даляраў. Такія вось іпастанцы... Для Расіі сваіх запасаў нафты і газу (пры сучасных тэмпах іх спажывання) хопіць на 400 — 450 гадоў. Астатняму свету, г. зн. і Беларусі, — на 40 і 60 гадоў. У. Пуцін абараніў кандыдацкую дысертацыю ў 1997 годзе якраз на гэту тэму... Палітыка Расіі ў бліжэйшыя гады будзе надзвычай прагматычнай. Яно і зразумела, бо Расія можа існаваць толькі як вялікая дзяржава.

Што зрабіць у такой сітуацыі нашай айчынай інтэлігенцыі? Па-першае, прытушыць эмоцыі. Няварта захапляцца чарговымі міфамі наконт лёсавызначальных аб’ёмкаў як з Захадам, так і з Усходам. Не пырскаць слінай, даведаўшыся, што недзе мяркуюць узвесці мемарыял у гонар Суварова, і не скакаць ад радасці пад неба, дазваўшыся, што на Беларускім тэлебачанні выйшаў фільм пра Касцюшка. Апазіцыянеры-важоры (розніцы тут паміж Варшавай і Масквой вялікай няма) павінны раз і назаўсёды адмовіцца ад татальнай крытыкі існуючых на радзіме парадкаў. Хіба хоча адзін, скажам, амерыканскі палітык, выехаўшы за мяжу, пачне “паліваць” свой урад ці кіраўніка краіны, нават калі яны і спраўды заслугоўваюць рэзкай крытыкі? Па-другое, усе, каму Богам дадзены тэўны талент, я маю на ўвазе пісьменнікаў, мастакоў, журналістаў, прадстаўнікоў іншых “вольных” прафесій, згуртавацца і незалежна ад уласнай прыналежнасці да той ці іншай партыі, стварыць, напрыклад, хая б грамадскі савет ці Камітэт па маніторынгу інфармацыйна-культурнай палітыкі ў краіне.

Нас, беларусаў, мо і спрабуюць узяць на гоп-стоп розныя жырыноўскія таму, што мы няздатны пакуль што даць ім добрага інфармацыйнага высвятку? Прычым, прэвентыўнага. Адно адбіваемся.

Каб захаваць свой дзяржаўны суверэнітэт, мы, акрамя эканомікі і арміі, павінны мець (выпрацаваць) трывалы імунітэт супраць агрэсіўных інфармацыйных выклікаў. Хіба ж гэта не пачасная задача для ўсёй творчай інтэлігенцыі?

Сучасная геапалітыка — навука вельмі суровая: Югаславія, Ірак, Афганістан, Палесціна, Ліван, Абхазія, Прыднястроўе... Усур’ез разглядаюцца краіны, якія маюць: а) атамную зброю і яе касмічнае прыкрыццё; б) не менш 50 мільянаў насельніцтва (да прыкладу, Украіна); в) надзвычай багатыя энергараэсурсы (Саудаўская Аравія, Венесуэла, Іран, Ангола, Намібія). Астатнім, каб выжыць, даводзіцца ўступаць у рэгіянальныя ці транскантынентальныя саюзы.

Ясна адно: бліжэйшы год станеца для Беларусі куды больш паваротным, чым 1991-ы, калі камуністычная імперыя распалася.

Вячаслаў ДАШКЕВІЧ
Фота І. Сунранька

Рэспублікі Беларусь у Санкт-Пецярбургу Дзмітрый Сівіцкі, які паведаміў, што ў Паўночнай сталіцы на сённяшні дзень жывуць больш як 110 тысяч этнічных беларусаў, якія падтрымліваюць адносіны з гістарычнай радзімай, цікавіцца, чым жыве Беларусь. Найбольш актыўныя з іх аб’ядналіся ў зямляцкія арганізацыі, самыя буйныя з іх — Беларускае грамадска-культурнае таварыства і Беларускае нацыянальна-культурнае аўтаномія. Абедзве арганізацыі — непалітычныя, яны займаюцца вывучэннем і прапагандай беларускай культуры, мовы, наладжваюць сувязі з суайчыннікамі.

— У 16 гадоў я з’ехаў з роднай Магілёўшчыны і больш сарака гадоў служыў у войску. Расія стала для мяне другім домам, тут нарадзіліся мае дзеці, але Беларусь назаўсёды застаецца роднай, — распавёў у сваім выступленні генерал-лейтэнант запasu, ваенны будаўнік Уладзімір Чмыроў.

На імпрэзе нечаканае адкрыццё зрабілі для сябе кампазітар Ігар Карнялюк і пісьменнік, заслужаны дзеяч культуры Аркадзь Пінчук. Знаёмыя паміж сабой шмат гадоў, яны толькі цяпер высветлілі, што з’яўляюцца землякамі.

Гаспадар сустрэчы, прэзідэнт холдынга аршанец Вячаслаў Заранкоў павіншаваў са святам сваіх супрацоўнікаў, сярод якіх, дарэчы, шмат беларусаў. Увогуле, гэтую сустрэчу яе ўдзельнікі разглядаюць як магчымае для пашырэння і ўмацавання расійска-беларускага братэрства.

Святочнага настрою аўдыторыі дадалі беларуская музыка, песні ў выкананні ўсімі любімых “Песняроў” і артыстаў з ансамбля песні і танца Ленінградскай ваеннай акругі. А беларуская паэтэса Аўгіння Кавалюк прачытала свае вершы — аб Радзіме, прыгажосці яе прыроды.

У планах — стварэнне ў Паўночнай сталіцы беларуска-расійскага культурнага цэнтру. Патрабуецца толькі час, намаганні энтузіястаў і творчы падыход да справы. І тады часцей можна будзе пачуць у горадзе на Ныве беларускую мову.

Сяргей МАРТЫНКЕВІЧ

Майстэрства паліграфіі

У айчынных паліграфістаў з'явіўся свой ганаровы знак-сімвал — «Залатая Буквіца». Яе ўладальнікамі сталі пераможцы першага Рэспубліканскага конкурсу паліграфічнага мастацтва «Паліграф-Арт», які прайшоў у рамках VIII Рэспубліканскай выставы-кірмашу «Паліграфія і папярова-белавыя тавары Рэспублікі Беларусь». Гран-пры «Вялікая Залатая Буквіца» і тытул «Лепшае паліграфічнае прадпрыемства» атрымала ААТ «Паліграфкамбінат імя Якуба Коласа».

85 працэнтаў удзельнікаў — дзяржаўныя ўстановы

Адначасова ў Нацыянальным выставачным цэнтры «БелЭКСПА» па вул. Янкі Купалы, 27, праходзіла і XI Міжнародная спецыялізаваная выстава «Комбіт-2007».

Такое спалучэнне на адной плошчы экспанентаў двух форумаў, якія маюць падобнае кола кліентаў, тлумачылася найперш меркаваннямі эканамічнай мэтазгоднасці: намянога зменшыліся іх выдаткі на ўдзел. Па-другое, адкрыліся шырокія магчымасці па наладжванні кантактаў прадстаўнікоў паліграфічных фірм і пастаўшчыкоў абсталявання.

Чым жа пазначыўся для вытворцаў удзел у выставе?

Мікалай БРАШКО, начальнік упраўлення вытворча-тэхнічнага развіцця Міністэрства інфармацый Рэспублікі Беларусь.

— Сумеснае мерапрыемства доўжылася 4 дні, удзельнікі мелі час і магчымасць наведваць усе стэнды, абмеркаваць рабочыя пытанні, пабачыць багаты спектр выпускаемай паліграф-прадпрыемствамі прадукцыі. Адрозненне ж форумаў у тым, што ў выставе «Комбіт-2007» у асноўным удзельнічалі незаржаўныя прадпрыемствы, а на выставе-кірмашы «Паліграфія і папярова-белавыя тавары Рэспублікі Беларусь» каля 85 працэнтаў удзельнікаў складалі дзяржаўныя ўстановы.

Упершыню ў варунах сумеснай выставы былі падведзеныя вынікі конкурсу паліграфічнага майстэрства — «Паліграф-Арт». ААТ «Паліграфкамбінат імя Якуба Коласа», які набраў найбольшую колькасць першых месцаў у розных намінацыях, атрымаў Гран-пры. Хаця журы падкрэсліла: тэхнічныя магчымасці Беларусі годна прадставілі тры флагманы паліграфічнай прамысловасці, сярод якіх яшчэ РУП «Мінская фабрыка каляровага друку» і РУП «Выдавецтва «Беларускі дом друку».

«Буквіца» — адмысловая літара, якая пачынае старонку і даволі часта прадстаўленая ў старадаўніх выданнях, стала сімвалам вышталёнага густу і сучасных кнігадрукароў ды іх галоўным прызам. На ганаровым знаку-сімвале — выява беларускага ўкароткага, запазычанага са Скарынаўскіх фаліянтаў. Аўтар прыгожага прыза-ўзнагароды, выкананага на шкле, — скульптар Андрэй Хацяноўскі.

Цікавым стаўся і прыз «За рарытэтныя тэхналогіі», які таксама быў уручаны паліграфкамбінату імя Якуба Коласа — за друкаванне кніг-малютак, памерам 8x10 см, і захаванне адмысловай тэхналогіі, якая ўяўляе сабою ці не асобную галіну друку, у якой паліграфкамбінат дагэтуль па-за-

канкурэнцый не толькі ў Беларусі а і нават на прастронах усяго СНД.

Прыз у намінацыі «Лепшая друкаваная шматпалосная каляровая газета» атрымала выдавецтва «Беларускі Дом друку». Толькі яго тэхнічная база дазваляе друкаваць перыядычныя выданні на белай паперы, што прадстаўляе магчымасць нашым выдучым рэспубліканскім газетам выходзіць у палепшаным варыянце.

Услед за кніжнай выставай — паліграфічная

Аляксандр АКСЕЎЕНКА, дырэктар РУП «Мінская фабрыка каляровага друку». Прадпрыемства на VIII Рэспубліканскай выставе-кірмашы «Паліграфія і папярова-белавыя тавары Рэспублікі Беларусь» названа лепшым вытворцам папярова-белавой прадукцыі:

— Наш форум праходзіць пасля XIV Мінскага міжнароднага кніжнага кірмашу «Кнігі Беларусі-2007», які традыцыйна больш вядомы і дзе звычайна збіраюцца людзі даведчаныя, хто хоча пабачыць апошнія кніжныя навінкі. А на выставе паліграфічнага абсталявання для нас, удзельнікаў, больш важна паказаць, што мы можам і ўмеем, чаго дасягнулі. Больш рабочы варыянт выставы забяспечвае сярэд іншага і вытворчю загрузку нашых прадпрыемстваў, часткова тут вызначаюцца колькасць і аб'ёмы работ, якія належыць выканаць у будучым. Натуральна, што тут мы знаходзім заказчыкаў, бо паказваем вялікі асартымент: пачынаючы ад школьных сшыткаў і альбомаў, дзіцячай літаратуры, брашур для малодшага школьнага, школьнага ўзростаў — і да выставачных фаліянтаў.

Атрымліваючы прэстыжныя ўзнагароды на розных кніжных кірмашах менавіта за высокае паліграфічнае выкананне, мы імкнёмся скругляльна вывучаць рынак і паказваць як мага больш сваю прадукцыю. Шукаем не толькі выдаўцоў, а і пакупнікоў. Калі ж на нейкія нашы тавары ёсць попыт, то гэта вымагае больш інтэнсіўна працаваць менавіта ў тым кірунку.

— **Паліграфічнае абсталяванне, прадстаўленае на выставе, ці выкарыстоўваецца вашым прадпрыемствам?**

— Яно нам вядомае, і для вялікай паліграфіі не мае, можа, асаблівай навізны, але для аператыўнай паліграфіі, для маленькіх прадпрыемстваў выстава мае выключную цікавасць. На «Комбіт-2007» мноства навінак па наладжванні і арганізацыі дадрукарскіх працэсаў, працэсаў падрыхтоўкі самой кнігі, апрацоўкі лічбавай інфармацыі.

Краін, якія ўдзельнічаюць у форуме, не пера-

лічыць: кожная кампанія, якая прывезла сюды абсталяванне, прадстаўляе дзесяткі, а то і больш дзяржаў-вытворцаў. І тое, што мы тут бачым — гэта ці не сотая частка таго, што ў кампаній маецца. Але ёсць магчымасць пазнаёміцца з усім спектрам прапаноў праз каталогі, якія знаходзяцца на стэндах. Прафесіяналы ж, пагартаўшы іх, разбіраюцца, у чым навізна.

Як удзельнік выставы, магу парадавацца, што невялікія паліграфпрадпрыемствы цяпер робяць паспяховыя крокі па павышэнні якасці той прадукцыі, якую вырабляюць. І гэтая тэндэнцыя назіраецца па ўсёй Беларусі.

Сшыткі з чырвонымі палямі

— Мы, і праўда, вельмі актыўна працуем над тым, каб павысіць якасць працы, — **зазначае Лідзія КАЛІНА, вядучы тэхнолаг унітарнага прадпрыемства «Наваполацкая друкарня».** — Гасразліковае дзяржаўнае рэгіянальнае прадпрыемства акрамя ўсяго іншага друкуе кнігі, і іхнія асобнічкі былі заўважаныя на выставе. Многія пытанні, асабліва па набыцці новага абсталявання, калектыў вырашае праз Віцебскі аблвыканкам і Міністэрства інфармацыі.

Невялікая ўстанова (усяго 36 штатных супрацоўнікаў) выпускае ў месяц прадукцыі на 80 мільёнаў рублёў. У агульным аб'ёме вытворчасці прыкладна чацвёртая частка (каля 20 мільёнаў) даводзіцца на друкаванне газет. З цэхаў Наваполацкай друкарні выходзяць гарадскія і раённыя перыядычныя выданні: каля 13 відаў газет рознага зместу і афармлення: «Новая газета», «Полацкі веснік», «Кліч Радзімы», «Патрыёт» ды інш.

Лідзія Якаўлеўна даводзіць: на выставу ў Мінск супрацоўнікі прывезлі сшыткі, тавары народнага спажывання. Прыкладам, яркія календары на трох спружных заўважылі нават калегі-паліграфісты. Наваполацане ўдзельнічаюць у выставе традыцыйна, мараць пра новыя друкарскія машыны. Зараз у рэгіянальнай друкарні распачалі вытворчасць школьных сшыткаў у лінейку ды клетку — з чырвонымі палямі. Для невялікіх прадпрыемстваў гэта дасягненне — каб знізіць сабекошт, друкаванне сшыткаў даўно ажыццяўляецца адной фарбай. Аднак, найбольш правільна і якасна — «разліноўваць» палі іншым колерам, заўважным чырвоным. Такім чынам, акрамя таго, што гэта больш эстэтычна і прыгожа, друкаванне сшыткаў у дзве фарбы азначае, што прадпрыемства абнавіла свае вытворчыя магчымасці і на спажывецкім рынку будзе мець перавагі.

Між іншым, паліграфічная выстава засведчыла: за кошт укаранення якасных тэхналогій і сучаснай тэхнікі цяпер новы ўзровень паслуг могуць прапанаваць менавіта абласныя друкарні. Усе яны за апошнія тры-чатыры гады набылі новае абсталяванне, ды кожная мае свае перавагі. Прыкладам, з рэгіянальных па выпуску кніжнай прадукцыі лідзіруюць паліграфісты Віцебскай вобласці, па папярова-белай — усе рэгіёны — і Віцебск, і Магілёў, і Гомель, і Брэст, і Гродна прыблізна маюць аднолькавыя магчымасці. Вылучаюцца этыкеткі Брэсцкага абласнога камбіната, а па ўпакавальную прадукцыю лепш ехаць у Гродна.

Ірына ТУЛУПАВА

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя двух электронных падручнікаў па беларускай і рускай літаратурах — дыскі «Электронная бібліятэка — школьнікам» і «Гаворачая электронная бібліятэка».

Унікальныя дапаможнікі

Праекты такога кшталту ў поўнай меры унікальныя і вельмі актуальныя, бо пры дапамозе амаль бязмежных магчымасцей камп'ютэрных тэхналогій можна ствараць асалотна новыя па форме і змесце інфармацыйныя рэсурсы. Яны кампактныя і зручныя ў карыстанні, ахопліваюць даволі вялікую частку літаратурнай класікі. Дыскі папулярныя ў творы беларускай і рускай літаратуры і забяспечваюць ім шырокае кола чытачоў.

Першы дыск «Электронная бібліятэка — школьнікам» выпушчаны на базе НББ пры падтрымцы Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА ў 2006 годзе. Электроннае выданне, у першую чаргу, разлічана на вучнёўшых школ, гімназій, каледжаў. Але дыск можа зацікавіць і шматлікіх прыхільнікаў прыгожага пісьменства, таму што ўключае ў сябе поўныя тэксты разнастайных твораў беларускай і рускай літаратур. Увогуле ж, спіс ахоплівае праграму па беларускай і рускай літаратурах для 9 — 11 класаў.

«Гаворачая электронная бібліятэка» (пабачыла свет у выдавецтве «Sakrament LibReader» пры ўдзеле Нацыянальнай бібліятэкі нашай краіны і пры падтрымцы Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА) — гэта дыск, які змяшчае агучныя пры дапамозе тэхналогіі сінтэзу мовы тэкставыя дакументы і адаптаваны для выкарыстання людзьмі з парушэннямі зроку. «Гаворачая электронная бібліятэка» падтрымлівае беларускую, рускую ды англійскую мовы і ўтрымлівае калекцыю твораў школьнай праграмы па беларускай літаратурах для 9 — 11 класаў.

Абодва дыскі змяшчаюць творы для абавязковага, пазакласнага ды самастойнага чытання.

У часе прэзентацыі прадстаўнік Беларускага таварыства інвалідаў па зроку Рэгіна Крывашэй падкрэсліла, што дадзены праект вельмі значны для людзей з асаблівасцямі развіцця. Трэба пашыраць выпуск падобных выданняў, якія дапамогуць інвалідам атрымаваць веды на роўных са здаровымі людзьмі і ў далейшым паспяхова канкураваць на рынку працы. Але, як зазначыла Р. Крывашэй, на жаль, камп'ютэр сёння даступны не ўсім інвалідам.

Паводле статыстыкі, агучанай на прэзентацыі, у Беларусі налічваецца каля дваццаці тысяч інвалідаў па зроку, з якіх амаль тысяча навуцаецца ў сярэдніх спецыялізаваных школах.

В. К.

Водзукі

Крывіцкія ўмельцы

На «круглым stole» па праблемах народнага мастацтва («ЛіМ» №9, 2007г.) шмат гаварылася пра заканадаўства і стварэнне новых тыпаў устаноў культуры. Лічу, што іх з'яўленне было вельмі своечасовым. Утворэння цэнтраў і дамы рамёстваў дапамаглі, па-першае: скараціць скупку і вываз за мяжу эксклюзіўных вырабаў народных майстроў. Не раз даводзілася бачыць, як па дамах і майстэрнях, дзе працавалі ўмельцы, раз'язджалі ветлівыя маладыя людзі, якія за бяспэкан скуплялі ўсё, што мае каштоўнасць, і перапрадавалі за мяжу.

Па-другое, захавалася спадчына старэйшых майстроў. Людзі былі рады, што іх заўважылі, адзначылі іх майстэрства, паказалі іншым. Многія з радысці ўдзельнічалі ў выставах, кірмашах, дэманстравалі свае творы, аддавалі ў выставачныя залы для таго, каб іх пабачылі наведвальнікі.

Па-трэцяе, дзедзі і падлеткі набылі магчымасць авалодаць майстэрствам разьбы па дрэве, керамікі, саломяпляцення ды ў іншых відах дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. У гуртках, якія ўзначалілі ў цэнтрах рамёстваў многія

знакамітыя майстры, вучням перадаюць ўменні нашых продкаў. Акрамя гэтага заявіла пра сябе і новая форма супрацоўніцтва з майстрамі — стварэнне хат-майстэрняў на дамах тых людзей, якім цяжка было па прычыне ўзростаў дзесяці працаваць, але яны мелі вельмі багатую спадчыну і вопыт.

Што да фарміравання заканадаўчай ды «эканамічнай» базы, то, мяркую, увядзенне аплаты ў памеры адной базавай велічыні, калі чалавек, заплаціўшы яе, можа вольна рэалізоўваць свой «тавар», падзяліла майстроў на энтузіястаў і прагматыкаў. Напрыклад, аднаму майстру зручна заплаціць грошы і гандляваць вырабамі на працягу года, другі майстар будзе весці гурткі, несці пэўную адказнасць, удзельнічаць у выставах і пешыцца, што яго майстэрства перадаецца іншым. Прафесійныя спецыялісты і аматары яшчэ доўга будуць ісці поплеч, дапаўняючы адзін аднаго.

Прыносіць пэўную карысць і стварэнне розных клубав па інтарсах, аб'яднанняў і іншых фарміраванняў пры дамах і цэнтрах рамёстваў.

Раман Шаша

Усё гэта зберагае і распаўсюджвае вопыт народных майстроў, умельцаў-аматараў і іх таленавітых вучняў.

Што да нашай Мядзельшчыны — то гэта цудоўны куток беларускай зямлі, край азёр, лясоў і крыніц, край таленавітых людзей. Здаўна на надрацкай зямлі развівалася разьба і тачэнне па дрэве, лясная скульптура, кавальства, бондарства і іншыя віды народных промыслаў ды рамёстваў. Сярод майстроў Мядзельшчыны вылучаюцца і народныя ўмельцы з г.п. Крывічы. Адной з самых значных фігур, якая спрыяла развіццю майстэрства апрацоўкі драўніны на крывіцкай зямлі, быў Леанід Шостак. Яго скульптуры трэлі сэрцы людзей, захаплялі, яны выстаўляліся ў Расіі, Канадзе, Францыі. Побач з ім працаваў я, майстры

Анатоль Чэчура, Іван Рагіня, у сваю чаргу, перадавалі майстэрства больш маладым. Радавалі крывічан сваім высокім мастацкім узроўнем лясная скульптура Пятра Забіякі, папяровыя цацкі і вязанне Таісы Рафеенкі, вязаныя вырабы Галіны Пташнік, макраэм Ірыны Бесарабай. Усе гэтыя майстры працавалі паасобку, стыхійна, збывалі свае вырабы хто як мог. У 1993 годзе мы правялі арганізацыйную работу па стварэнні клуба самадзейных майстроў, пайшлі па хатах і майстэрнях, давалі да кожнага думку пра неабходнасць іх працы для людзей і наступных пакаленняў. Нас вельмі ўразіла — колькі было створана ўсяго і ніхто гэтага не бачыў! І ўмельцы адукнуліся! Яны былі рады дэманстравашь зямлякам свае вырабы. Вынікам паспяховай работы майстроў стала прысваенне клубу самадзейных майстроў «Крывічы» ганаровага наймення «народны». У 1999 годзе створаны Крывіцкі раённы цэнтр рамёстваў, дзе старэйшыя майстры пачалі перадаваць сваё майстэрства дзецям. У цэнтры стварылі гурткі дзіцячай творчасці па розных накірунках дзейнасці, вучням прывіталася любоў да народнай творчасці, умение бачыць цудоўнае. У выставачнай зале цэнтра сканцэнтравана ўсё лепшае, што выраблена некалькімі пакаленнямі мясцовых майстроў. Тут і стэнд прылад працы, створаных уласнымі рукамі ўмельцаў, і галерэя памяці майстроў, і карта развіцця народных промыслаў і рамёстваў на Мядзельшчыне, і лепшыя вучнёўскія работы.

Раман ШАША, дырэктар Крывіцкага раённага цэнтра народных рамёстваў Мядзельскага раёна

Роздум над прачытаным

З верай і надзеяй

Новая кніга Фёдара Палачаніна...
Не зусім звычайная, але глыбока важная тэма
— “Школьнікам аб праваслаўнай веры”.

Здавалася б, што можна дадаць новае да таго, што ўжо склалася вякамі, тысячагоддзямі нястомнай працы тых, хто нёс сваё трапяткое святло духоўнасці ў наш дзень, спадзеючыся, што новыя людзі будуць мудрэйшыя і чысцейшыя ў сваіх словах, думках і справах.

Згадаеца школьнае дзяцінства, атэістычнае выхаванне, вядомае на той час апавяданне “Медны крыжык”, а яшчэ настаўніцкі наказ, каб “нас не бачылі ў царкве”, бо за гэта могуць пакараць дырэктара. І мы баяліся нават падняць вочы на святое распяцце, хаця пакуты Хрыста на крыжы здаваліся таямнічым подзвігам дзеля нейкай высокай ідэі.

Для людзей майго пакалення атэістычны бум зрабіў сваю справу: мы выраслі і выраслі сваіх дзяцей з аглядак на парткамы, баючыся іншы раз нават падумаць не так, як патрабавала наша партыйнае сумленне. І ўсё ж мы тайком хрысцілі дзяцей, хадзілі на партыйныя сходы, чыталі малітвы, праводзілі атэістычныя заняткі ў клубе. Такое можна было сустраць толькі ў савецкай краіне.

70 год ганенняў веры і вернікаў хрысціянскай царквы. 70 год запусцення і разбурэння храмаў — выдатных помнікаў дойлідства. 70 год веры ў нязбытную мару, для дасягнення якой страцілася ў людзях святасць душы ў аднанні з першачысцінёй пачуцця. А ўтвораны вакуум запоўніў няпроста.

Вось, здаецца, і надышла “алліга” для Богага слова, людзі пацягнуліся ў храм, дзетак прывялі... А шлях да Бога складаны, у кожнага свой, тут не можа быць канкрэтнай інструкцыі ці правіла. Але пакуль не згас агеньчык надзеі — будзе жывая вера, выпакутаваная, але жывая і такая патрэбная ды вечная.

Новая кніга “Школьнікам аб праваслаўнай веры” — гэта азбука духоўнага жыцця, гэта, можна сказаць, першая размова пра Бога і з Богам, калі дзіця робіць першыя крокі да пазнання ісціны. У ёй побач з духоўным адраджэннем падростаючага пакалення

адчуваецца і высокі патрыятызм, і гонар за свой край, за народ. Як высокаразвіты і культурны чалавек, аўтар кнігі падзяляе думку, што толькі матэрыяльныя каштоўнасці не могуць быць жыццёвым арыенцірам, што чалавек нараджаецца, каб даць пра чысціню сваёй душы, клапаціцца пра гармонію і душэўны камфорт у нашым агульным вялікім доме.

У першай частцы, дзе даюцца звесткі аб праваслаўнай веры, аўтар уводзіць нас у непаўторны свет таямнічага Пачатку. Усё на свеце мае свой пачатак і сваё вялікае прызначэнне: створаны свет, грэх, крыж, свечка. У радаці і горы мы звяртаемся да Бога, дзякуем за ўсё добрае і просім дапамогі, калі нам цяжка.

Аўтар вельмі ўдала размеркаваў звесткі пра паводзіны вернікаў у час малітваў і богаслужэння, расказаў пра жыццё святых, пра іх самахварнасць і праведнасць у імя Хрыста.

Асобнае месца ў кнізе пісьменнік адводзіць праваслаўным пастам і святкам. Здаўна пост лічыўся духоўным і цалесным ачышчэннем, што складала аснову здароўя, прыводзіла ў парадак душэўны стан, думкі і пачуцці чалавека.

У кнізе вельмі даступна апісваюцца ўсе святы, з якімі кожнага з нас звязваюць лепшыя ўспаміны маленства. О! Гэта непаўторны дух урачыстай атмасферы свята! Ідэальная чысціня, багаты стол, уся сям’я, з бабулямі і дзядулямі, ціхая гамонка, малітва, пірог, чырвоная яйка — і бясконцае душэўнае цяпло.

Рэлігійнае свята — гэта свята душы, чыстай і асветленай, калі цягнецца нябачная нітка з мінулага ў будучае.

Прышоў новы час, новыя людзі. Рэлігія стала даступнай усім і

кожнаму. Да Богага слова пацягнулася моладзь і, хочацца думаць, з разуменнем, хай яшчэ не зусім глыбокім, што душэўны вакуум у юначым узросце не запоўніцца толькі моднай музыкай, цыгарэтамі, спіртным і наркотыкамі. Ёсць справы куды больш вартыя, а духоўнасць — гэта маяк у бурлівым жыццёвым моры.

Асаблівае месца ў кнізе Фёдар Антонавіч адводзіць абразам. Яркі, ілюстраваны матэрыял, ён уражвае, захапляе, надае кнізе своеасаблівую значнасць. Абразы сабраны рэдкія, каштоўныя.

Кожны з іх — гэта непаўторны, таямнічы свет самахварнасці і доўгага шляху да ісціны. На прыкладзе святых людзей вучыліся жыць, памыляцца і шукаць адзіную правільную дарогу.

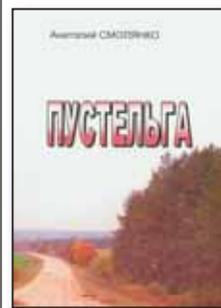
У кожнага з нас свая дарога, накіраваная лёсам, Богам, абставінамі. На ёй адны могуць нізка ўпасці, другія — устаць і знайсці выхад з самага безвыходнага становішча. І ўсё ж жыццё — самы каштоўны Божы дар. На жаль, не цэнім мы гэтага, не помнім. Паіншаму пачынаем глядзець, калі позна ўжо, калі пачаць усё спачатку немагчыма.

Аўтар кнігі, таленавіты пісьменнік, які мае ўжо шэраг цікавых разнапланавых выданняў, даўно выношаваў гэтую задумку. Як педагога і грамадзяніна, яго хвалюе маральнае “заўтра” сённяшніх хлопчыкаў і дзяўчынак, якія прыйдучь нам на змену. З якім багажом выпусцім мы іх у свет? Што панясуць яны з сабой у людзі? Ці будуць яны лепшыя і мудрэйшыя, чым мы?

Аўтар кнігі падводзіць нас да вельмі важнай задачы — выхавання чалавека на адвечных традыцыях духоўнасці, якая служыла нашым дзядам і прадзедам асноўным законам існавання.

Выданне напісана зразумелай, даходлівай мовай. Матэрыял разлічаны на шырокага чытача. З бласлаўлення Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі кніга Фёдара Палачаніна “Школьнікам аб праваслаўнай веры” стала своеасаблівым дапаможнікам у выхаванні падростаючага пакалення, фарміраванні ў юных сэрца самых добрых і чыстых пачуццяў і памкненняў.

Людміла САЛЯНКА

Пранізлівая праўда жыцця

Пісьменнік Анатолий Смалян-ка — чалавек немалады ды вопытны. Ён ведае і што такое жыццё вясковае, і што за жыццё ў вайскоўца; ён шмат гадоў быў уласным карэспандэнтам “Красной Звезды” па Беларусі, лёс кідаў яго па многіх шляхах-дарогах. Таму не дзівіцца незвычайным “каленцам”, якія гэты самы лёс часам выкідае, раптам няведама што творыць з чалавекам пасярод ціхай плыні нічым не прыкметнага жыцця.

А. Смалянка — майстар аповесці. Гэта ён яшчэ раз пацвярджае сваёй новаю кніжкаю “Пустельга”, якая напісана ім адразу на дзвюх мовах — рускай і беларускай. Пустельга — драпежная птушка, але гаворка, як і заўсёды ў творах Смалянкі, ідзе пра людзей, пра жанчыну-цешчу, якая спакусіла свайго зяця, адбіла ад уласнай дачкі, парушыла іхнюю сям’ю, утварыла вялікі грэх перад Богам і сорам перад людзьмі. Пустельга яе прызвалі суседкі ў вёсцы, але ж нездарма і Смалянка даў сваёй “гераніні” імя драпежнай птушкі: лідэрам у гэтым грахоўным “саюзе” з’яўляецца яна, цешча, яшчэ не старая жанчына. Спачатку яна цешыць сябе падманлівымі думкамі пра каханне, пра высокія матэрыі, але ў рэшце рэшт, калі зяць ачомуся, кінуў яе ды вярнуўся да жонкі і да свайго дзіцяці, яна знайшла сабе іншага мужчыну. Вось і ўся яе мараль; усе высокія матэрыі, драпежная жывёліна задавальняе свае патрэбы, яна адпавядае свайму месцу ў ланцугу прыроднай юрліваці.

Тое ж адбываецца і ў другой аповесці “Евро”. Тут маладыя, можна сказаць, “новыя беларусы”, дачка і зяць бабулі, былой зняволенай нямецкага канцлагера, выкарыстоўваюць сітуацыю, каб выпампаваць са староў грошы, усе да апошняй капейчыны. Ім, бач, трэба пабудаваць сабе катэдж, зрабіць камін, басейн, набыць аўто ды трасца ведае, што яшчэ запатрабуе іхні прагны, ненажэрны трыбух.

А. Смалянка ведае, што такіх “героў” багата, імі поўніцца свет, вунь адзін з іх, няўдалы паляўнічы з апавядання “Выстрал за спінаю”, усё ў жыцці мерае кілаграмамі мяса, а калі нічога не здабыў, дык дзеля папсежы забіў ні ў чым не павіннага, даверлівага дзіцята.

І так у кожным творы А. Смалянкі, у кожным апавяданні, аповесці, рамане. Ён бачыць і падае чытачу сціплым на першы погляд факты і здарэнні, поўныя пранізлі-

ва трагічнага гучання. Хто-небудзь скажа, вялікая бяда — родныя дзеці на свае патрэбы ў бабулі грошы ўзялі! Здарэцца, зусім на вуліцу выкідаюць, бамжамі бацькоў робяць і нічога... Альбо: забіў птушачку, у турму за гэта не пасадзяць. Вось блакбастары! Вось Шварцэнегеры! Смешна!

Ёсць у А. Смалянкі сюжэты і пра сучаснае тэлебачанне, карачнякі заўвагі пра тое, што “дзяўчаты крыўляюцца, выдыгаюцца, выстаўляюць пупкі”. На жаль, аматараў такога “мастацтва” робіцца ўсё больш, таму і сапраўдную літаратуру чытаюць усё менш, таму і мараль адсоўваюць усё далей, не разумеючы, што адсутнасць яе — гэта шлях да злачыства.

Анатолий Смалянка добра ведае беларускую мову. І часам робіцца шкада, што ягоныя аповесці пададзены па-руску. Я яшчэ раз падкрэсліваю, што яны напісаны па-беларуску, а толькі пададзены на іншай, хоць і блізкай нам мове. Беларусчына ўвесь час прырываецца скрозь тонкае покрыва, і тады аўтар вымушаны перакладаць і тлумачыць такія словы як “швэндацца”, “маўчыш”, “пачакайце” і гэтак далей.

А вось ягоныя кароткія апавяданні, змешчаныя ў гэтай самай кніжцы, выглядаюць як сапраўдныя каштоўныя каменчыкі. І назвы ў іх беларускія, і я не ведаю як бы А. Смалянка перакладаў на замежную мову такое слова, як “мацак”? Вельмі трапная мянушка для новага беларускага “бізнесмена”, што кінуў уласную маці ў горкай адзіноце, а дарогу да роднага дома называе “дарогаю з перашкодамі”.

Кожная кніжка Анатолия Смалянкі, што папярэдняя, што гэтая апошняя, “Пустельга”, поўныцца канфліктамі паміж героямі — паміж маладымі ды старымі, гультаямі ды людзьмі працавітымі, сквалыгамі ды альтэрцістамі. Тым творы пісьменніка і цікавыя, бо бесканфліктным бывае толькі нежывое.

Сам Анатолий Уладзіміравіч, сын зямлі карэліцкай, хоць і жыве стала ў Мінску, сувязі са сваёй малою радзімаю не губляе, усе яго героі адтуль — з Турца, з Ярэмчы, з Нёмана ды з Налібоцкай пушчы. І чытаць землякі будуць самі пра сябе — што па-руску, што па-беларуску — бо такая ў нас дзюхоўная краіна — Беларусь. Гэта таксама добра. Бо — наша.

Ігар ВАЛАСЕВІЧ

Прымі ахвяру слова майго

Кніга вершаў Алы Нікіпорчык называецца “Сляза і малітва”. Афармленне вокладкі (на ёй выява абраза Маці Божай Каложскай) і змест цалкам адпавядаюць яе назве. Гэта кніга-малітоўнік, дзе вершы-малітвы жыватворнымі парасткамі нараджаюцца ў душы паэтэсы.

Лірычная геранія Алы Нікіпорчык, як і ўсе людзі, моліцца пра шчасце. Шчасце для яе — двухмернае: зямное і нябеснае ў іх адзінстве, бо яна добра ўсведамляе, што кожны чалавек жыве на перакрыжаванні духоўнага і матэрыяльнага свету. Амаль што ў кожнай малітве — сляза: *можна я і ніколі не дайду да Цябе — Госпадзі можа толькі слязою дацяку...*

Прычына слёз — боль ад агульначалавечай недасканаласці, грэшнасці свету і нават сусвету, за які ўжо даўно была прынесена Божая ахвяра — ягоны Сын, — але які па-ранейшаму далёкі ад святла і святасці.

У абдымках грэшнага сусвету лірычная геранія таксама не можа быць нягрэшнай, яна прасіць прабажэння ў Бога за ўсе свае нядобрыя ўчынкы, свядомыя і несвядомыя, і асабліва ўвагу засяроджае на — адчай ад страты надзей, які нараджае паныласць у душы, аднімае радасць жыцця: відаць, яна лічыць яго сваім галоўным грахам.

Адчай напактаў яе на схіле сталасці, у “жнівеньскую” пару, калі востра паўстае пыганне перасаснавання свайго жыцця і падвядзення

яго нейкіх папярэдніх вынікаў. І ўсё ж надзеі памерлі не ўсе — засталася адна, апошняя, самая галоўная, вялікая і каштоўная, — на Божую дапамогу жыць далей, і жыць — прасветлена.

Аб чым моліцца лірычная геранія кнігі? Аб каштоўнасцях сваёй душы, аб важным для яе і неабходным.

Аб Беларусі:
*за святую і светлую мову
каб жыла і гучала
за Радзіму — каб не балела
каб ацалела
каб вечна стала.*

Аб родных і чужых:
*за нашыя лёсы
што жыццём не сталі —
прапалі*

Аб сабе, якую “за веру білі і за вершы”.
Аб святле — для ўсіх:

*абарані нас Божа Тваім святлом
каб на пустэчы гэтага месца і веку
нас не спаткала цемра.*

Лірычная геранія Алы Нікіпорчык моліцца не толькі словамі са слязай, але і маўчаннем без слёз, апошняе бывае тады, калі словы знікаюць ад нясцерпнага цяжару жыцця і застаецца толькі немы выратавальны парыв.

Малітва маўчаннем вышэй, чым малітва словамі, бо першая ідзе напалоу ад розуму, ад

свядомасці, а апошняя — ствараецца аднымі толькі чыстымі вібрацыямі душы. У ёй душа сама становіцца Небам, на якім узыходзіць зоркай абсалютны давер Богу.

*вышэй малення толькі маўчаннем
вышэй маўчання толькі Неба
шукаю месца для сябе.*

З зямлі, праз малітву словамі і малітоўнае маўчанне геранія стварае сваё месца на Небе, з якім зліецца Неба яе душы пасля вяртання да Бога.

Духоўны шлях абіраецца чалавекам. А вядзе па ім Бог, якому чалавек даручае сябе цалкам у гэтым выбары, і толькі Богу вядомы патаемны сэнс кожнай падзеі на гэтым шляху: кагосьці люты боль “узвядзе на вяршыню радасці”, хтосьці “у цемры аслепне ад святла”, для некага з цягам часу кара абярнецца літасцю.

Як вынікае з кнігі, жыццё яе аўтара — гэта жыццё рэлігійнага чалавека, з пакаяннем і малітвай, з пашанай да Божых наказаў, са страхам граху, з імкненнем да хрысціянскіх учынкаў і хрысціянскай любові, з веданнем жыцця Праваслаўнай Царквы і ўдзелам у ім, з ушанаваннем у душы святых месцаў, святых іконаў, вобразаў святых пакутнікаў і спадзвіжнікаў, з непарушным і несупынным парывам да Бога, са змірэннем перад яго воляй і прагай адкрыць яго планы ў адносінах да сябе, каб спраўдзіць іх, з удзячнасцю яму за ўсе выпрабаванні дзеля ўзмацнення і загартавання свайго духу.

Усе зямныя шляхі Алы Нікіпорчык ляжаць праз Храмы. У кнізе згадваюцца манастыр у Жыровічах, Еўфрасініна царква ў Полацку, Свята-Ражства-Багародзічны манастыр, Сабор Усіх Беларускіх Святых у Гродне.

Асобна вылучае і акрэслівае яна ў сваіх вершах — гарадзенскую Каложу, самую старажытную, самую беражоную Богам, напоўненую самай магутнай і самай найпрацяглай у часе духоўнай энергетыкай, складзенай з маленняў шматлікіх пакаленняў праваслаўных вернікаў на працягу многіх стагоддзяў. На думку паэтэсы, гэта зрабіла Каложу — неўміручай: “нават калі абрынецца ўсё ў Сусвеце на апошняй пячынцы затрымаецца наша Каложка”.

Па форме вершы Алы Нікіпорчык своеасаблівыя, большасць нагадваюць белыя з іх адмаўленнем ад рыфмы і прысутнасцю ў кожным спецыфічнага патаемнага рытму і падрадкавай глыбіні. У іх няма дакладна акрэсленых радкоў і закончаных думак, мала канкрэтных вобразаў. На мой погляд, яны пабудаваныя па прынтцыпе “плыні свядомасці”.

Вершы амаль што не маюць знакаў прыпынку, з дапамогай якіх аўтар канкрэтызуе, абмяжоўвае, “спыняе” і тым самым “высвечвае” свае вобразы і разважання. Творам Алы Нікіпорчык гэта непатрэбна, бо яе прыём стварэння вобраза — супрацьлеглы: наданне яму няспыннага руху. Яе верш, як рака, што недзе пачынаецца і дзесьці заканчваецца, а ў дадзены момант бачыцца гэты кавалак яе русла, па якім яна плыве і плыве... Акцэнтны ў гэтай плыні кожны чытач расставіць сам...

Галіна САМОЙЛА

У параўнанні з мінулым савецкім часам займелі большыя магчымасці творцы, паэты, празаікі, вучоныя. Знікла абмежаванасць магчымасцей друкавацца, пісаць “ад сэрца”, мець сваю думку, выказваць яе. Гэта ўсё дасягненні пилоралістычнай дэмакратыі, разняволенасці пачуццяў, поглядаў. Замест адзінадушных выдавецтваў, манапалістаў у сферы выдавецтва, у краіне ўзнікла мноства іншых камерцыйных устаноў.

Кваліфікаваным, адказным зарэкамендавала сябе выдавецтва “Беллітфонд”, якое ўзначальваюць паэты Вячаслаў Корбут і Інга Вінарская. Дзесяцікі кнігі убачылі свет, добра паслужылі нашай нацыянальнай культуры. Можна пагадзіцца, што не ўсе з іх шэдэўры, як і не ўсе выданыя ў “Мастацкай літаратуры” і надрукаваныя ў “ЛіМе”. Зато мелі магчымасць “выпрабаваць” сваё піро пачаткоўцы.

У тым, што ў Беларусі з’явіліся альгэрнатыўныя выдавецтвы, убацьку магчымасць для грамадства аўтар крытычнага артыкула “Асцярожна: пошласць” Юрый Сапажкоў. Над рэцэнзіяй можна было б усміхнуцца, цяжка ўздыхнуць і забыць. Але фарысейская, ханжаская скіраванасць напісанага вымушала больш пільна паставіцца да высноў аўтара. Не магу пагадзіцца з Ю. Сапажковым, што ў друкарнях іштатуюць “усё, што заўгодна”. Там сядзяць удумлівыя, адказныя работнікі, яны працуюць паводле дзяржаўнага заканадаўства, свае выданні ў адпаведнасці з інструкцыямі дасяваюць у Нацыянальную бібліятэку, Кніжную палату. Што да страшылак у адрас графманаў, то гэта дарэмныя памкненні. Забараніць магчымасць друкавацца людзям, гэта азначала б вяртанне да Галоўліта, да манапалізма, да абмежавання правоў і свабод грамадзян.

Што да пралікаў у прыёме ў СПБ аўтараў выданых у камерцыйных устаноўках і дзяржаўных друкарнях кніжак, то гэта пустая перасцярога. Такіх фактаў няма ні ў Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ, ні ў абласных. Яны як і прэзідыум СПБ вельмі абачліва, уважана ставяцца да прыёму. А калі б такія пралікі і былі, і нехта, такім чынам набыўшы “чырвоныя корачкі”, як піша Ю. Сапажкоў (дарэчы, факт і не чырвоныя), то яшчэ не яны, што яны адкрываюць дзверы дзяржаўных выдавецтваў, ці даюць нейкія такія льготы, якія мелі пісьменнікі ў савецкі час. Пра гэта аўтар сцвярджае як аб магчымым, хоча, так бы мовіць, засцерагчы.

Але ўсё сказанае Ю. Сапажковым з’яўляецца прадмовай, схаванай пад агульнымі словамі. Ён прыводзіць чытача да думкі, што сказанае тычыцца найперш кнігі вершаў Алеся Вабіча “Пралескі”, выданае ў 2006 годзе ў выдавецтве “Беллітфонд”. Прыступачы да аналізу кніжкі, аўтар рэцэнзіі дае такую характарыстыку: “Кніга заўсёды расказва пра аўтара больш, чым ён сам пра сябе. Вершы — рэнтген, які прасвечвае твае патаемныя думкі, пачуцці, мары. Гісторыя твайго хваробы выстаўлена на ўсеагульны агляд. Люстэрка, у якое страшна глядзецца самому. Твой суд і прысуд...”.

Зайздросчыць аўтару, які лепш мяне бачыць мае пачуцці, мары, што падставай вершаў з’яўляюцца хваробы, а як наконіт іншых уважанняў? Папершае, адначасна псіхатэрапеўта, што не маю ніякіх хвароб, якія з дапамогай вершаў выстаўляю на ўсеагульны агляд. Па-другое, мне не страшна глядзецца ні ў якое люстэрка. Па-трэцяе, аўтар “наваліў” тут нешта такое, што сапраўды вымагае дапамогі псіханеўралагічнай службы.

Усе блытаныя, прытоеныя словы ставяць мэтай кінучы нейкі чорны цень на мяне. Тут ужо не клінікай патыхае, а абразай, вартай судовага разбіральніцтва, якога крытык дарэмна не баіцца. Здолеў напісаць, здолей — адказаць...

Ю. Сапажкова ўразіла чатырох-радкоўе:

*Бярыце жонку ў сваю зграю,
Мне не шкода, вы ж — сябрукі,
Я даўно я ўжо не ўжываю,
Адаю вам гемарой і кумлякі.*

Уразіла, відаць, так, нібыта я пра яго жонку напісаў. Але ж гэта збіральны вобраз, абагульнены лірычны герой. І каб паказаць усе заганы такой жанчыны, аўтар знайшоў адпаведныя выразныя сродкі. Гэта звычайная праца творцы: адны, цудоўныя, светлыя словы — для станючага вобраза, іншыя — для адмоўнага персанажа. Каб не быць галаслоўным, звярнуся да верша Уладзіміра Скарынікіна са зборніка “Лосвіда”:

Вялікім дасягненнем нашага часу з’яўляецца дэмакратызацыя грамадска-палітычнай думкі, адкрытасць палітычнай сістэмы, раскаванасць поглядаў усяго нашага жыцця. Знік Галоўліт, цензурнае вока дзяржавы, што “прычэсвала” думкі пісьменнікаў, журналістаў ды іншых творцаў. Таталітарызм тым самым сфарміраваў дэфармаваную свядомасць. Сёння мы ўсё больш вучымся пилоралістычным поглядам на наша жыццё, грамадска-палітычныя з’явы. Вучымся мець сваю думку, адважваемся адстойваць яе.

Асцярожна: ханжаства

*...Дарэмна пахмурнай не рабіся,
Скінь з сэрца рэўнасці цяжар,
Сама
Праменьчыкам прабіся
Між навальнічных хмар.*

Іншыя сродкі выразнасці паэты знаходзяць для паказу адмоўнага персанажа. Мікола Мятліцкі так піша ў сваёй кніжцы “Жыцця глыбінныя віры”:

*... Прыбітай да паўсерца
Кідае жонцы ў след.
— Дзе носяць ведзьму чэры?!
Збірай на стол абед.*

Можна прывесці тысячы вершаў нахштальт майго чатырох-радкоўя. Венгерскі паэт Шандар Пецэфі пісаў:

*Создатель, велика моя беда!
На подоконник взлезте, вот сюда,
Да загляните сквозь оконце в дом:
Моя жена в постели спит с попом.
Дык спытайце ў Ю. Сапажкова,
дзе ў маім вершы крамола?*

Прымырліся яму пошласць у гэтых нявінных радках:

*На красоток жадно не бросаіся —
А дурнушек кто будет любить?
Ведь иначе как ни опасайся,
Будешь на Прилуцкую ходить.*

Смела, як я, не баючыся, пісаў пра наша агульначалавецкае і Пьер Жан Беранжэ:

*Провёл с актрисой вечерок
Один мой друг и занемог...
Теперь, князя судьбы коварство,
Глотай он выжуден лекарства.
А я последний не боюсь,
И с восьмерыми веселюсь...*

Пэўна, крытыка ахапіў бы святы жах, каб ён прачытаў і гэтыя радкі вялікага французца:

*В постели мой супруг неплох,
Хотя на вид он и тишедушен,
А кум — тот чаще ловит блох,
К моим желаньям равнодушен.*

Вымушаны яшчэ прывесці вершы сярэднявечных паэтаў — вангантаў, творам якіх па 800, а то і тысячы гадоў, каб крытык зразумеў памылковасць ханжаскіх падыходаў. У вершы “Дабрадзейная пастушка” чытаем:

*... Вдруг на встречу ей — школяр,
Юный оборванец,
Упасть — как пожар
На лице румянец.*

*Платье девушка сняла,
К школяру прижалась
Пели птицы. Жизнь цвела.
Стадо разбежалось.*

І ўжо зусім не да месца, не да сур’ёзнай рэцэнзіі аўтар дапускае з’едлівыя пароды: “тут бы прывесці дакладны адрас венералагічнага дыспансера ды, відаць, не ўклаўся ў рыфму”. Што тут скажаш — бестактоўнасць, нізкі ўзровень культуры відавочныя.

У мяне брыдкіх слоў няма, пэўна эратычнасць мае месца. І гэта дапусціма, калі пішаш пра нашы пачуцці, каханне. Прыміце да ведама, спадар Сапажкоў, словы вядомага савецкага паэта Васілія Фёдарова, які тое, што колькасна чалавецтва перасягнула за 6 мільярдаў. І нарадзіліся яны не ад духа святога, а ад светлага кахання, гарачыя шалункаў і абдымкаў. Паэт піша:

*Всё речи да речи...
Молчи, Фарисей...
Никто не поверит,
Имя понатве,
Что дети родятся
От жарких речей,
А не жарких объятий.*

Дальбог, не ведаю, што ўжо Ю. Сапажкову прывярэдзілася пры гэтых маіх радках:

*Глянь только раз на полусферы,
Что идут так тазобедренной
красе.*

Мусіць, я не пісаў бы так, баючыся

ўгнавіць крытыкаў, каб не цудоўныя вершы лобных паэтаў, што так хораша пісалі. На мяне ну ніяк дрэнна не ўплываюць радкі верша Васілія Фёдарова:

*Любка-Любочка.
Шла неспешно
Буд-то с ведрами,
Выводя за шагом шаг,
И покачивала бедрами
По привычке,
Просто так...*

Нічога прыкрага, мне думаецца, — не скажа “о тазобедренной красе” тонкі лірык Мікола Мятліцкі, які піша ў згаданай ужо кнізе:

*Жаркия силы страсти ўскіпели
наутолена,
Морак хаваў грех их салодки ў траве.
Пругкия груды ўздыгвали
доуга аголена*

*Поўні на зайздрасць —
поўні бялоткія дзве.*

Дзіўлюся ханжаству крытыка, які зусім не разбіраецца ў паэзіі, адносінах мужчын і жанчын, у светлых праявах кахання, фізічнай блізкасці, асалоды пацалункаў, але я не разумею і рэдактараў “ЛіМа”, якія чыталі рэцэнзію і прапусцілі гэта невуцтва, не паставілі пад сумненне пазіцыю крытыка, не абаранілі мяне ад цемрашальства.

Мне гэта вельмі балюча. Я выпісаў газету, імкнуўся наблізіцца да культуры, да працяў яе быцця, а што атрымаў?

Вернемся да прыведзенага майго чатырох-радкоўя, якое крытык прызначыў, як “парнаграфія”:

*Всю облапал тебя и разведал,
И углубить фарватер не прочь,
До тебя он всех телок изведет
И к тебе, видишь, тоже охочь.*

Вядома, калі адварочвацца ад жыцця, жыццёвых працяў, адносінаў між людзьмі, ігнараваць словы, якія ўжываюцца, то можна тут многа чаго наведумляць. Але ж якая тут парнаграфія і абразы для людзей? Няма ніякай тут агідлівасці. Схоплены праявы нашага жыцця, узяты для выразнасці словы з ужытку пэўнай часткі нашай моладзі. А калі аўтар будзе настойваць, а рэдакцыя падтрымліваць, давайце спытаем у юрыстаў, што такое парнаграфія і якога прававога вердыкту вартыя крытык і аўтар. Бо калі гэта парнаграфія, то як нам ставіцца да таго ж класіка Пьера Жана Беранжэ:

*Ночью с нею — то и дело —
Платье прочь — и к телу тело, —
Есть ли время отбдыхать?*

Ад рэдакцыі:

Як бачым, ліст Алеся Вабіча ў рэдакцыю пачынаецца з пахвалы дэмакратыі, адна з працяў якой — узнікненне прыватных выдавецтваў. Дзякуючы ім, як піша А. Вабіч, “у параўнанні з мінулым савецкім часам займелі большыя магчымасці творцы, паэты, празаікі, вучоныя”. Так, але ж ніхто гэта не аспрэчвае, незалежныя выдавецтвы сапраўды патрэбны. Толькі пры адной умове: там павінны працаваць кампетэнтныя людзі, асабліва рэдактары. Да 2004 года прыватныя выдавецтвы ў нас было, як гавораць, хоць гаць гаць. Пры апошняй перарэгістрацыі Міністэрства інфармацыі іх моцна “прапа-лола”, так, што засталіся толькі лічаныя адзінкі тых, каму даверана выдаваць мастацкую літаратуру. Адна з прычын такога аббору — гэта якраз нізкая якасць апошняй. У артыкуле Ю. Сапажкова на кнігу А. Вабіча “Пралескі” няма настальгіі на Галоўліце, але ёсць канстатацыя ўсім вядомага факта: і цяпер яшчэ якасць мастацкай літаратуры ў пераважнай большасці выпадкаў, на жаль, застаецца вельмі нізкай. І з гэтым цяжка спрачацца.

Дарэмна А. Вабіч вырашыў, што крытычныя заўвагі ў артыкуле скіраваны супраць яго як асобы. Не, яму як чалавеку і вучонаму ў рэцэнзіі прысвечаны добрыя словы. Не пра асобу аўтара гаворка. Артыкул напісаны ў абарону паэзіі на прыкладзе няўдалых вершаў Алеся Вабіча. Сам жа паэт абараняе іх галоўным чынам прыкладамі з сусветнай літаратуры, што, на нашу думку,

*Сколько раз мы успевали,
Отплытавши, вновь пылать,
Сколько раз вконец ломали
Нашу старую кровать!*

Не спадабалася крытыку мая лірычная герайна, апісаная з жартам. А ў тым, што жанчына павінна быць жаданай, душэўнай, чыстай, я не бачу нічога благага, гэтага жадаюць і мужчыны і жанчыны. Прывяду гэтыя мае жартоўныя, але і жыццёвыя радкі:

*Ей не надо быть вовсе плечистой,
По стандарту, и в талии тоже,
Бычь уцеле,
а ў думках заўжды прамяністай
(а по-русски — душевной и чистой),
Что б хотелось всегда невтерпез.*

Толькі ў безнадзейна дэфармаваным уяўленні гэта жанчына выглядае дрэнна. Мабыць, крытыку не спадабаўся выраз “невтерпез”. А мне здаецца, гэта сказана вельмі трапна, бо гэта ж адна з нашых мужчынскіх працяў.

Амаль тое ж самае, толькі сваімі словамі сказаў Васілій Фёдарав:

*Та не девушка, не красавица,
Если никто на неё не зарится.*

Ханжаствам патыхае і ад таго, як ён успрымае мае радкі:

*Девочки поддержали,
стали петь...*

*Эх, только б от любви
не залететь...*

Тут бы свежае, амаль сарванае з вуснаў маладых слова “залететь” падтрымаць, аддаць належнае паэту, ды не — абразы скарэжаных пачуццяў крытыка. А вось знакамітаму паэту Расіі, сябру Пушкіна Яўгенію Баратынскаму было ўласціва пачуцце маладой гарэзлівасці, вяселосці і свежасці пачуцця. Праўда, мой крытык, можа, і яго абвінавачваў у пошласці. Да шчасця, простыя людзі, не крытыкі, толькі весела ўсміхнуцца, пачуцьшы:

*Люблю с красоткой записной
На ложе неги и забвенья
По воле шалости младой
Разнообразить наслаждение.*

Мабыць, не віна крытыка, што ён сфарміраваўся такім. Мусіць, было ў нашым савецкім быцці нешта такое, што да такой ступені дэфармавала ўсведамленне чалавека і абумовіла яго духоўны стан. Дадам, што мой крытык не адзінока ў сваім усведамленні. Гэта адзначаў той жа Баратынскі: “Немногим избранным понятен язык поэтов и богов”.

Прыцягвае ўвагу і тое, што крытычныя заўвагі зроблены на нейкіх

нязначных пытаннях, а прадстаўлены на старонцы газеты відарыс вокладкі мае мэтай кінучы цень на ўсю кнігу, пазначыць яе ўсю як “пошласць”.

Паказваючы сваё невуцтва, ханжаства, крытык апускаецца да знявагі, маўляў “у лексіконе аўтара сустракаюцца блізкія (па паху) словы”: “Цяпер па срэцы не даюць. І слова беларускае мацнее”. І тут жа дадае: “А зрэшты, за такое маглі бі!” Я бачу ў гэтым самую сапраўдную знявагу мэтай асобы і, мяркую, юрыдычныя інстанцыі дадуць такім выпадкам адпаведную ацэнку. Такое абвінавачванне падвойваецца сцвярджаннем, што “гэтыя перлы разыдуцца на цытаты сярод аматараў пісаць і чытаць надпісы на сценах грамадскіх прыбыральняў”.

Супакойцеся, крытык, нашы людзі “скроены” не на ваш капры, у іх здаровае, чалавечкае ўспрымання паэзіі і яе характава, каб апускаяцца да мяркуемай вамі ганебнасці.

Дарэчы, дадамо для перакананасці: падобнае не адбудзецца, мае “Пралескі” тыражом 300 экзэмпляраў не без вашай дапамогі і дамарошчанай крытыкі разышліся амаль імгненна.

Што да пахаў, пра якія крытык піша, то тут ён паказаў сябе сапраўдным аматарам “вятроў”. Мусіць, імкнуўся зарабіць на публікацыі якую-нікую капейчыну, ён не патурбаваўся перагаварыць са мной, бо я, як і ён, член СПБ. Ён мог бы выказаць прыстойна, па-чалавечы, свае заўвагі. Перакананы, з гэтай гутаркі ягоны культурны ўзровень значна б вырас. Але ён не жадаў і паказаў сябе агіднай, зачумленай, бескультурнай асобай.

І на заканчэнне: рэцэнзія ўсё ж павінна быць скіравана на аналіз твора, а не на сацыяльную прыналежнасць, навуковыя, палітычныя погляды аўтара. Крытык жа “схапіўся” за гэта: Хацеў сказаць, што паэзія, маўляў, не справа прафесара. Памылковасць гэтай думкі відавочна: можна прывесці шмат прыкладаў; так бы мовіць, сумяшчэння. Янка Купала, Якуб Колас былі настаўнікамі, Фёдар Цютчаў — дыпламатам, Васіль Зуёнак з’яўляецца вучоным, журналістам, Геннадзь Бураўкін, Анатоль Бутэвіч — дыпламаты, Аляксандр Алпееў — вучоны, Анатоль Лук’янаў — дзяржаўны дзеяч, Сапармурат Ніязаў — быў прэзідэнтам Туркменіі... Прыклады можна прыводзіць і далей. Напрыканцы крытык зноў—такі невыпадкова прыводзіць словы Максіма Танка: “Пісаць пачынаю ўсё горш і горш. Пара выбіраць акадэмікам”. Словы Максіма Танка — жарт. Пісаў ён цудоўна, і акадэмічны статус гэта дапаўняў. “Вульгарнасць, нізкапробнасць, непрыстойнасць” маіх вершаў бачацца крытыку праз прызму ягонага ханжаства. Насуперак крытыку дадам: мае вершы ўзышлі ў сэрца чытачоў, бо ў іх яны убачылі шчырасць, сучаснасць, надзённасць, адкрытыя незашораныя праявы сапраўднага жыцця. Вам не ўдалося азмрочыць сэрцы маіх маладых і стальных чытачоў, яны чакаюць маіх новых вершаў.

Алесь ВАБІЧ

не зусім карэктна. Адбываецца падмена паняткаў. Крытык бярэ канкрэтныя прыклады са зборніка Вабіча, а той, быццам не чуючы яго, прыводзіць іншыя, перш за ўсё з твораў класікаў — маўляў, яны не баляіся пісаць на тэмы эротыкі і сексу, а чаму ён не мае права.

Ды колькі душа жадае! У паэзіі няма забароненых тэм. Ніводнай. У Пушкіна, якога цытуе Вабіч, ёсць куды больш дзёрзка і інтымныя вершы. Але ж гэта паэзія! У сапраўднай паэзіі заўсёды ёсць мера і прыгажосць. “Нічога залішняга”, як мовіў яшчэ Салон. У артыкуле нідзе няма сцвярджэння, быццам тэма эротыкі ў паэзіі Вабіча шкодная сама па сабе. Гаворка ідзе толькі аб якасці вершаў. І калі нават абагульнены лірычны герой А. Вабіча (тым больш, што абагульнены!) аддае сябрукам сваю жонку, таму што сам яе ўжо “не ўжывае”, выстаўляючы пры гэтым напакат фізічныя недахопы жанчыны, — дык як ставіцца да такога чалавека чытачу, які не мае паталагічных адхіленняў?

Паняцце пошласці ўключае ў сябе і тое, што мы называем банальнасцю, гэта значыць плоскія, ці збітыя, пасрэдня месцы. І грубыя жарты таксама. Пошласць у першую чаргу і абразжае чытача.

А. Вабіч надавае словы Баратынскага, можа, пашыраючы іх сэнс і на самаго сябе: “Немногим избранным понятен язык поэтов и богов”. Але ж Баратынскі казаў гэта не пра сябе. Пра сябе ён сказаў інакш: “Мой дар убог, и голос мой негромок”. Усім нам нялішне павучыцца.

**Віктар
КУНЦЭВІЧ**

Не хапае адзіноты —
Дзень мільгнуў,
Шкада мне дня.
Рух жыцця...
Падспудны дотык
Да вытокаў дзей і з'яў.
Прыйдзе, скажа адзінота:
"Да труны цяпер твая".
І заплачу я не ўпотаі:
Час з мяне турботы зняў —
Марыў я пра адзіноту,
Ці ж я ведаў,
Каб я знаў...
Быццам вылез чорт з балота,
Ля мяне, як ля агня,
Сеў, сказаў: "Я — адзінота,
Я штука найгоршых з'яў".
Рух жыцця — ён быў.
Самота,
Безнадзейнасць, цішыня.
Забыццё і адзінота —
Ці ж пра гэта марыў я?

Я разумею завею —
Завяе снегам вее
З нагоды
Цыклаў прыроды.
Вее, шалее завяе,
Над лядоўняй-доляй
Галосіць,
Як быць пытаецца,
Паратунку просіць.
Я разумею завею —
Завяе ж мяне не разумее.
Яна не здагадваецца,
Не знае,
Што дужа мне не дагаджае,
Штогод зноў і зноў
Перашкаджае
Ісці і ехаць з дому, дамоў.
Я разумею завею,
Завяе мяне не разумее.

**Хведар
ЖЫЧКА**

20 сакавіка вядомы беларускі паэт, празаік, перакладчык Хведар Жычка адзначыў свой 80-гадовы юбілей. Хведар Дзмітрыевіч шмат гадоў свайго жыцця аддаў рэдактарскай працы, у тым ліку з 1972 па 1976 год узначальваў рэдакцыю "ЛіМа". Наш штотыднёвік рады павіншаваць шаноўнага юбіляра, нажадаць яму моцнага здароўя, доўгіх гадоў жыцця і новых творчых здзяйсненняў!

Белыя вершы і верлібры

**ДРЭВЫ
ПАД ДАЖДЖОМ**

Без ветру дажджы бываюць
у нас рэдка.
Звычайна першым
прылятае вецер,
Здараецца і наадварот.
Каб змыць шматдзённы пыл,
Дрэвы падстаўляюць
сагнутыя спіны.
Яны ж не дзеці —

Уцякаць не ўмеюць.
Яны ўмеюць толькі расці.
Але не вышэй хмар.

Я хачу спяваць пра поўню,
Што ў акно мне зазірае,
Нібы хоча з паднябесся
Твар мой стомлены разгледзець,
Палічыць на ім маршчыны
І разгладзіць іх пяшчотна,
Ды ўздыхнуць, нібыта маці,
Зазірнуць у вочы мне.

Многа ў свеце вершатворцаў,
Закаханых і журлівых,
Любавалася вясною,
Гэтым бляскам залатым,
Параўноўваючы поўню
І з вясёлым караваем,
І з адшараваным тазам,
І з чароўным ліхтаром.

Мне ж яна здаецца сёння
Светлакасою дзяўчынай,
Што пазнаць каханне прагне,
Назірае з-за варот,
Як хлапцы дзяўчат праводзяць
З вечарынкаў ў змрок вячэрні,
Пад прысадамі цалуюць,
Прыціскаюць да грудзей.

Эх ты, поўня маладая,
Песня вечнага кахання,
Сонца радасці юначай,
Залатых і светлых мар!
Колькі сэрцаў паланіла
Ты на гэтым белым свеце,
Колькі радасці прынесла,
Колькі бачыла бяды!

Абыякавая, нібы
І далёкая, нямая,
Ты пачуццямі кіруеш
Усіх насельнікаў Зямлі,
Наша вечная сяброўка,
Працавітая царыца,
Словы шчырага прызнання
Са спазненнем шлю табе!

**СЛУХАЮЧЫ
ДВОРЖАКА**

Над рунню жыта ўзвіўся
І павіс на нітцы
промня жаваранак, —
Сярэбранай песняй звоніць
ён у купал неба.
Паміж кустоў альховых
булькоча рачулка,
У соннай яе завоіне
маці мочыць сувой палатна,
І расцілае яго на
казяльцовым лузе.
А я, пяцігадовы неслух,
Бягу па гэтай мокрай
сцежцы,
Аж пырскі ляцяць
з-пад босых ног.

Усё гэта зноў бачу,
усё гэта зноў чую,
Слухаючы Дворжака.

СПАТКАННЕ

Каханне не прызнае раскладу,
Двое абавязкова сустрэнуцца.
Адзін прыйдзе раней,
другі — пазней...
Так непраказальна,
Так сарамліва,
Яно ўзнікае раней,
чым яго заўважыш.
І гэта ёсць тая хвіліна,

Калі мераем тое,
чаго яшчэ не маем,
Тым, што ўжо страчана.

ЗАЙЧЫК

Ад раніцы скача па Мінску
сонечны зайчык:

з акна ў акно,
са сцяны на сцяну,
з вуліцы на вуліцу,
з плошчы на плошчу;
стаміўся, прагаладаўся,
між камяніц шматпавярховых
убачыў астравок старога горада
(прыватныя драўляныя домікі
аж па самыя дахі
патанаюць у садах),
прабіў густую лістоту вішань
і яблынь,
абнюхаў грады
і не знайшоў нават хвосціка
морквы, —
ую зеляніну гандляркі панеслі
на Камароўку...

І палахлівы сонечны зайчык
смела ўскочыў на "каўбасу"
тралейбуса,
без білета, "зайцам",
паехаў у Зялёны Луг.

**Маргарыта
ЛАТЫШКЕВІЧ**

ЦІШЫНЯ

Цішыня ападае расою,
Ападае іскрыстаю зоркай;
Цішыня ападае спакем,
Раннем, свежым і золкім.
Цішыня мае водар бэзу,
Фіялетава колер мае.
Цішыня разам з сонцам чэзне
І на крылах вятроў лятае...

А я думаю: ці мне першай
Цішыня падаецца вершам?

ВЯСНОЮ

Сонца свеціць па-іншаму ўжо
Між вясёлай густой сінявы,
Промні звонкія шпарка лятуць
На прамоклыя паплавы.
Не растаў яшчэ лютайскі снег,
Але знікла яго чысціня,
А вярба над дрымотнай ракой
Нахілілася, нібы жняя.
Не прагнуўся і стромкі лес,
Але шэпча ўжо нешта ў сне.
Пэўна, сніць, як сонца ляціць
Па вясновай густой сіняве...

Пад святочныя спевы вясны,
У пабеленым квеценню садзе,
Там, дзе песцяца нечыя сны,
Вецер спрытна завяю наладзіў.
Закружыў наваколле — і сціх,
І з нябёсаў лубоўца сініх,
Як цяпер, пасля соцен адліг,
Белы снег серабрыца і стыне.
Зарападам палёсткавых слёз
Ахінула сады, закружыла...
І здаецца: вярнуўся мароз —
Завіруха наваражыла.

Натхнёны гадзіннік
Імненні мне лічыць,
І тахкае грозна,
Штурхае жыццё —
Вялізны гадзіннік,
Гадзіннік касмічны
Адмерае наша
Паціху быццё.
Гадзіннік без сэрца!
Закон механічны!
О, колькі людзей
ты з сабою панес!
Сусветны, магутны,
жахлівы, касмічны —
Хто ты такі? Час?
— Лёс!

ДРУЦЬ

Друць-рака, я да цябе
Одум свой прынес і гора
Прыпыняюся ў журбе,
На ваду гляджу з пагорка.
І з тваёй павольнай плыні
П'ю спакой, мацнею.
Ахінае гней, боль гіне,
А душа — сівее.

АДЗІНОТА

Рух жыцця,
Як плынь — турботы.
Хтосьці скажа: мітусня.

Тэлеграма

Янка
ГАЛУБОВІЧ

Уздоўж дарогі аранжавана-пурпурным вогнішчам гарэлі клёны, у жоўтыя касынкі прыбраліся бярозы, ярка ірэдзелі гронкі рабіны. Крыху праваруч, на скошаным поплаве, высіліся бухматыя стагі сена.

Нечакана над лесам паглылі цёмна-шэрыя каштатыя цені аблок. Узняўся, падзьмуў парывісты вецер. Дубы, што раслі на пагорку, спалохана зашамалелі лісцем. Зашпокалі, бурштынавым дажджом пасыпаліся ў парывелую траву жалуды.

Здранцвела, зрабілася амаль нежывой параненая нага, а да яго Ласёў, невялікай лясной вёсачкі, заставалася яшчэ чатыры вярсты і, доўга не думуючы, Ігнась Сакалдынскі звярнуў да дуба, пад якім стаяла альтанка, паклаў каля яе дзве яблынькі, што купіў на базары, а сам прыеў на пачарнелую ад часу і дажджоў лавачку.

Ігнась вяртаўся з мястэчка. Раней, калі ў ім жыла сястра Зіна, ён прыязджаў у Гарадок даволі часта. А як пахаваў яе два гады таму, бывае ў мястэчку рэдка. Сходзіць у цырульню, каб пастрычыся, лазню таксама не праміне — і дамоў спышаецца. А сёння яшчэ і на базар наведваўся, дзве яблынькі купіў, каб у садку пасадзіць.

Воддаль ад альтанкі, зарослы асакою і крапівой, струменіўся ўсцяж дарогі слабы ручаёк. Ігнась успомніў, што некалі, гадоў пятнаццаць таму, тут працякала рэчка. Вады ў ёй, як у моры было, хвалі шумелі. Рыба ўсялякая вадзілася, чароды качак гнязділіся. Да рэчкі лес густой сцяной падступай. А як высеклі яго — і рэчку загубілі. Адзін ручаёк ад яе застаўся.

Ігнась цяжка ўздыхнуў, асыражона падняў яблынькі і, даўганогі і худы, паціху пасунуўся ад альтанкі.

Дзесяці праз гадзіну ён дакляпаў дамоў. У садку каля плота спачатку выкапаў дзве лункі пад яблынькі, паклаў у іх гною. Потым у старым вядры разбаўтаў гліны, змачыў у ёй карэньчыкі, каб яны зрабіліся ліпкімі, каб зямля за іх бралася і не засохлі дрэўцы.

Калі Ігнась пасадзіў яблынькі, прысыпаў карэньчыкі мяккай зямлёй, а зверху яшчэ і вадой паліў, ужо добра звечарала.

А як сеў вячэраць, дзверы нясмела прачыніла паштарка Алеся, маладая прыгожая дзяўчына з русавай касой на дзяду.

— Дзядзька Ігнась, вам тэлеграма, распішыцеся... — нейкім нясмелым, здаўленым голасам прамовіла яна і падала лісток.

Ігнась баяўся тэлеграм. Аднойчы ўжо адна з іх абвясціла яму пра смерць сястры. А цяпер вось зноў, не дай бога...

Ён спалохана падняўся з-за стала, дрыготкай рукой распісаўся і зачыніў за паштаркай дзверы.

“Тата прыязджаў памерла мама Іра”, — прачытаў Сакалдынскі ў тэлеграме і стомлена апусціўся на ўслон.

На двары брахаў сабака, не сціхалі ў запечкі цвыркуны. Не спаў і ён, Ігнась Сакалдынскі. У яго памяці, як у кіно, адна за адной успыхвалі карціны жыцця.

...Грымелі выбухі, угару шугалі крыўныя клубкі полымя. Гэта за рэчкаю каля Лысай гары на хутары Чарты гарэў нямецкі склад боепрыпасаў.

Партызаны, было іх дзесяць чалавек, у тым ліку і Ігнась Сакалдынскі, справіліся той ноччу з заданнем на “выдатна”. Яны нячутна праніклі на хутар, знялі вартавых і пусцілі ў склад чырвонанага пеўніка.

Нечакана на самым краі палянкі слаба бліснулі ў цемры два агеньчыкі. Партызаны стаяліся, здаецца, і дыхаць перасталі.

І раптам у паветры замігавалі пазкі трасіруючыя кулі. У неба ўзвіліся ракеткі, асвятлілі палянку, хоць іголки на ёй збірэй — зіхоткім бэльым полымем.

Ігнась падхапіўся на ногі, памкнуўся падаць каманду, але падкошаны кулямётнай чаргой, заходзячыся ад пякельнага болю, тут жа апусціўся на калені.

Калі крыху ачомаўся, нейкі час паціху поўз наперад, чакаючы, што зараз зноў у яго бок паляцяць гранаты, застракочуць кулямёты...

...Сакалдынскі расплосчыў вочы і ўбачыў перад сабой на сталым кучы шэрага ашмоцця, за ім на шнурку вісела няпэўнага колеру поспілка.

— Піць, дайце піць... — зняможана прастагнаў ён.

Праз некалькі хвілін поспілка адсунулася ўбок і ў закутак, дзе ляжаў Сакалдынскі, зайшла пажылая кабетка з кубкам у худых руках, з бурым, нібы апечаным, тварам.

Калі спатоліў смагу, адразу ж спытаў:

— Скажыце, дзе я?

— Ранікай гэта было, сыноч. Я ў лесе кароўку пасвіла. Гляджу, ажно ты ў малінінку ляжыш. Ледзьве жыўя, акрываўлены ўвесь. Паклікала дачку, Алену, і дамоў цябе на тачцы прывезлі. Алена табе ногі перабінтавала. Яна ў мяне доктаркай да вайны ў Навасёлкаў-

скай бальніцы рабіла. За нейкім лякарствам пабегла цяпер, зараз вернецца...

Ужо і вечар наступіў. Пагрозліва завуркатаў гром. На двары палілося, як з рэшата.

Ігнась не мог дачакацца Алены. Яму было вельмі цяжка: паднялася тэмпература, кружылася галава, пякло агнём ногі.

І раптам ён убачыў яе. Высокую, з мокрымі пасмачкамі русавых валасоў, якія выбіваліся з-пад касынкі.

Алена ўзяла яму раствор пеніцыліну і, смеючыся сіннімі жвавымі вачыма, прамовіла:

— Не хвалойцеся, усё добра будзе. Вылечым вас. Дзяўчыну адшукаем, выселле справім. Будзецца жыць-пажываць, і гора не знаць, — і весела, гарэзна падміргнула яму.

Ігнась прамачуў, толькі ўсміхнуўся ў адкас.

Праз два тыдні яму зрабілася зусім кепска. Левая нага распухла, пачарнела. Алена спалохалася, прывяла да Ігнася хірурга. Той хацеў адняць нагу па самае калена, але Ігнась заўпарціўся, не даў зрабіць гэтага.

А калі скончылася лета, прыйшла восень і зіма наступіла, і ўсё наўкола пакрылася чыстым, бялоткім, как вата, снегам, падняўся Ігнась Сакалдынскі на ногі.

Алена радавалася за Ігнася, з яе твару не сыходзіла свежая, як рання, усмешка. Хоць у гаспадарцы, акрамя кароўкі і дробнай, нібы жалуды, бульбы і не было нічога, але на Нова год выселе справілі. Алена стала Ігнасевай жонкай.

А яшчэ праз год, калі Ігнась зноў у атрадзе быў, Алена яму дачку нарадзіла, Ірынку.

Аднаго разу, калі Ірынку ўжо дзесяць гадоў было, паехала Алена ў санаторый, у Ялту.

Скончыўся тэрмін жончынай пупеўкі, мінула яшчэ колькі дзён, а яна дамоў не спыталася.

Вечарам дождж пайшоў. Ігнась сядзеў на балконе, назіраў, як скакалі ў лужынах бурбалкі, чуйна прыслухоўваўся да кожнага гуку.

Дождж аціў на світанку. І раптам, асляпіўшы дом зіхоткім патокам промняў, да пад'езда пад'ехала таксі.

са здзіўленнем убачылі, што Лідзія Сямёнаўна зайшла ў клас не адна. Разам з ёй увайшоў пажылы чалавек з узнагародамі на грудзях. Адразу можна было здагадацца, што гэта заслужаны воін, ветэран. Вучні падняліся і дружна прывіталіся з ім.

Лідзія Сямёнаўна звярнулася да класа:

— Рабяты! Сёння да нас прыйшоў ветэран Вялікай Айчыннай вайны. Міхал Максімавіч Маёраў. Ён прайшоў усю вайну ад Масквы да Берліна. У час вайны ад малодшага лейтэнанта даслужыўся да маёра. Праславаўся ў многіх баявых аперацыях. Цяпер жыве ў раённым цэнтры. Даю слова Міхалу Максімавічу.

Рабяты выбухам апладысентаў заахвоцілі ветэрана да выступлення.

Міхал Максімавіч пачаў расказаць пра свайго нялёгкага баява шлях, аб патрыятызме савецкіх байцоў, іх подзвігах... Яго голас падчас рабіўся глухім і перарывістым ад перажывання пры ўспамінах аб салдатах і блізкіх сябрах, якія загінулі на вайне.

— І ўсё ж самае цяжкае, рабяты, было спыніць фашысцкую навалу, якая восенню — у пачатку зімы 1941 года намервалася ўзяць Маскву. Гэта быў самы крытычны перыяд вайны. Нямецкае камандаванне кінула сюды адборныя войскі, шмат тэхнікі. Захопнікі збіраліся святкаваць перамогу. Нават планавалі свой, фашысцкі парад на Чырвонай плошчы. Ім здавалася: яшчэ адно намаганне — і мэта будзе дасягнута. Але ж нашы воіны адбілі ўсе атакі ворагаў...

Я ў той час камандаваў узводам 45-міліметровых гармат на Мажайскім напрамку. Узвод разам з пяхотай заняў абарону на адной невялікай вышыні. Умацавалі баявы рубеж. Па самай ствалы закапалі гарматы. Раніцай, палі моцнай артпадрыхтоўкі, нямецкая пяхота на нашым уастку пайшла ў наступленне. Трывожна білася сэрца, калі назіраў, як густыя рады фашыстаў рухаліся на нашы пазіцыі. Але трыво-

3 машыны вылез загалюк Навасёлкаўскай бальніцы, дзе працавала яго Алена, Тодар Балацэвіч, вялізны, тоўсты, з доўгімі, як у бацюшкі, валасамі. Хірург, той самы, які хацеў ампутаваць Сакалдынскаму нагу. Следам за ім ступіла на тратуар жонка Ігнася.

Яны прытуліліся адно да аднаго, пацалаваліся. У Ігнася, які з балкона бачыў усё гэта, кроў шуганула ў вушы.

А яшчэ праз месяц жонка сказала Ігнасю, што чакае дзіця. Толькі не ад яго, а ад Балацэвіча. Сакалдынскі быў агаломшаны.

— Як будзем жыць далей? — толькі і спытаў Ігнась.

— Я ўсё вырашыла, забіраю дачку і пераходжу да Балацэвіча, — спакойна адказала яна. — Такаго мужчыну шукай — не знойдзеш.

— А як жа твая вернасць? Помніш, клялася...

— Тое, што было — даўно былём парасло, — буркнула Алена і адварнула ад яго.

Роўна праз тыдзень Алена не прыйшла начаваць. Усю ноч Ігнась чакаў яе. Ужо і зоркі на небе пачалі гаснуць, усё-відшчы месяцчк знік, як раптам зноў да дома пад'ехала таксі. Сакалдынскі не адкрыў для сябе Амерыку, калі з машыны вылез Балацэвіч з Аленай. Над ім тады ўзяла верх раздражнёнасць, ён не стрываўся і выбег на двор. Збіў з ног хірурга, добра надаваў яму па рэбрах, зламаў пераносіцу.

А калі на яго завялі крымінальную справу і хацелі арыштаваць — не даўся, уцёк з Навасёлкаў назавуцёды.

З таго часу, як Сакалдынскі не бачыў жонку, прайшоў больш за трыццаць гадоў, але памяць пра яе, жывая, балючая, неймаверна ўскальхнула яго заскарузую душу, і Ігнась вырашыў развітацца з Аленай, правесці яе ў апошні шлях.

...Усю ноч шорхаў па акне галінкаю вішні вецер, а на дасвешці, калі на небе яшчэ месяцчк поўны свяціўся, Ігнась выйшаў з хаты.

Калі Сакалдынскі прытупаў на Зялёны востраў (так называўся аўтобусны прыпынак за грэбляй), над лесам, вистуючы, што дзень будзе сухі і цёплы, ярка зачырванела сонца.

Дзесяці пасля палудня Сакалдынскі набліжаўся да знаёмых мясцін. Чым бліжэй падыходзіў Ігнась да Навасёлкаў, тым трывожней і цяжэй рабілася ў яго на сэрцы.

Ён абмінуў калодзежны журавель,

які сірагліва тырчаў каля плоту, і ступіў на Вялікасельскую вуліцу, дзе некалі жыў з Аленай.

Неўзабаве ён быў ужо ў хаце. Тут, як і на падворку, — не праціснуцца — шматлюдна. Алена ляжала ў труне худая, усохлая, і Ігнась ледзьве пазнаў яе.

Іра, дачка, з бледным стомленым тварам і цёмнымі кругамі пад вачыма, сядзела каля труны на лаве і ціха плакала. Побач з ёй быў Балацэвіч, сівы, як лунь, надзьмуты, з рыжымі, што стрэжкі, бровамі. Яго вузкі доўгі твар быў спрэс спавіты густой сеткай зморшчынаў.

Каля Балацэвіча на лаве сядзеў светлавалосы мужчына ў старых пацёртых джынсах. Ігнась здагадаўся, што гэта сын Балацэвіча і Алены. Вінцук загледзеўся на Ігнася, бо бачыў таго ўпершыню, але сустрэўшыся з калючым дакорлівым позіркам Балацэвіча-старэйшага, тут жа адвёў вочы.

Да труны прабілася прыгожая, станістая, з распушчанымі чорнымі валасамі дзяўчына. Выціраючы хустцінкаю слёзы, яна расказала пра тое, як яшчэ школьніцай цяжка захварэла на жаўтуху, і як Алена вылечыла яе, падняла на ногі.

Дзяўчыну каля труны змяніў кльшаногі дзядок з пабтым вослаю тварам. Ён доўга гаварыў, як доктар Балацэвіч клапацілася не толькі пра здароўе людзей, але і пра навакольнае асяроддзе. Пра парк, які яна пасадзіла каля бальніцы, пра Уранку, рэчку, якую вырабавала ад забруджвання прамысловымі адходамі.

Калі скончыў гаварыць дзядок, да труны наблізіўся сярэдніх гадоў мужчына з рудаватымі, як у ката, вусамі. Ён гаварыў пра Аленіну чупасць і дабрыйню, і Сакалдынскі ўпершыню за гэты час падумаў, што сваё жыццё Алена пражыла не дарэмна, а так, як трэба яго пражыць сумленнаму чалавеку, таму і памяць пра сябе пакінула добрую.

Адчуўшы на сябе пранізлівыя позіркы, Сакалдынскі здагадаўся, што яго пачалі пазнаваць. Уціснуўшы ў плечы галаву, ён пачаў паціху праціскацца да дзвярэй.

Ажно зашчымеў у грудзях сэрца, калі загучала жалобная музыка. Сакалдынскі стаяў ля веснічак, бачыў, як разам з вянкамі выносілі з хаты труну, і раптам адчуў, як яго хтосьці моцна штурхнуў у бок локцем. Ён абярнуўся. Перад ім стаяў Балацэвіч.

— Хто цябе сюды зваў? — прасіпеў галдоўкай хірург.

Душу Сакалдынскага апякла крыўда. Здавалася, вось-вось з яе выскачыць маленькая іскарка, ад якой узгарыцца полымя, вылізнае, але нікому не патрэбнае цяпер. І Сакалдынскі здаўся, паціху ступіў за веснічкі.

Ордэн Славы

Падлеткі сярэдняга школьнага ўзросту звычайна любяць абменьвацца сваімі рэчамі. У ход ідуць школьныя прылады, прыгожыя паштоўкі, манеты, значкі, фішкі, зорачкі, маркі... Вось і шасцікласнік Віця Данкоў у сваім вучнёўскім партфелі часта прыносіў у школу некаторыя забаўкі са сваёй хатняй калекцыі.

На гэты раз ён выставіў на абмен гвардзейскі значок, медаль “За адвагу”, Ордэн Славы і сказаў аднакласніку:

— Коля, давай мяняцца. Я табе Ордэн Славы, а ты мне сваю шматколёрную ручку. Баявы ордэн — гэта выдатная рэч!

Мікалай задумаўся, крыху засумняваўся, а потым рашуча ўзмахнуў рукой:

— Давай! Я яшчэ ніколі не трымаў у руках баявых узнагарод!

Ён аддаў сваю прыгожую, з інкрустацыямі, ручку, якая яму вельмі падабалася, і праз хвіліну на яго далоні зазляла буйная сярэбраная зорка — Ордэн Славы 3-й ступені.

Радасць ахапіла хлопца. Такая ўдача яму нават не снілася. Сапраўдны баявы ордэн! Гэта ж дзіва, каштоўнасць, можна сказаць, скарб!

Дома за ўрокі садзіцца не хацелася. І ён дастаў ордэн. З якога металу ён зроблены? Можна, са срэбра? Паспрабаваў скрэбці нажом. Не паддаецца. Дастаў напільнік, злёгка правёў па бакавой паверхні. Метал быў цвёрды. Не, гэта не са срэбра.

Мікалай пачаў перад лустэркам прымераць ордэн да сваіх грудзей. Дзе яго насаць? З правага боку ці з левага? — Мама, а мне можна насаць такі ордэн? — спытаў сын у маці, якая была занята хатнімі справамі.

— Які ордэн? — яна падышла бліжэй. — Як ён да цябе трапіў?

— Мне яго Віцька Данкоў даў у абмен на ручку.

— Гэта ж ордэн удзельніка Вялікай Айчыннай вайны! І Віцька гандляваць ім не мае ніякага права, тым больш ніхто не мае права яго насаць. Напэўна, гэта ордэн яго дзеда, які ваяваў і праславіўся ў баях. Аддай ордэн назад Віцьку.

На наступны дзень Мікалай на першых уроках быў няўважлівы, сумны. Ордэн, які ляжаў у кішэнці, нібыта гарачае жалеза, абцякаў яму пальцы.

На вялікім перапынку хлопец рашуўся падыйсці да Віцькі.

Панура, але цвёрда працягнуў яму ордэн:

— Забярэ назад.

— Не! Назад я нічога не бяру. Абмяняліся і ўсё. Ты ж бачыў, што браў, — хітра бліснуў вачыма Віцька.

У канцы ўрокаў Мікалай знайшоў у бялагічным кабінце свайго класнага кіраўніка.

— Лідзія Сямёнаўна, паглядзіце — Ордэн Славы.

Настаўніца здзіўлена запыталася:

— Дзе ты яго ўзяў?

Вучань усё расказаў настаўніцы.

— А цяпер Віцька не хоча зноў абмяняцца.

Настаўніца задумалася, штосьці запыталася ў сваім сшытку.

— Коля, пачакай крыху. Нешта прыдумаем.

Праз тры дні павінен быў адбыцца класны сход.

І вось субота. Скончыліся заняткі. Вучні чакалі свайго класнага кіраўніка.

Нарэшце дзверы адчыніліся, і ўсе

гу заглушала нянавісць да чужынцаў. Пераадолеўшы хваляванне, цвёрдым голасам назваў каардынаты, аддаў каманду: “Асколачным! Па варожай пяхоте... Агоны!”. І хвалёны гітлераўскія ваякі, заваёўнікі Еўропы, не вытрымалі, пабеглі...

Было яшчэ шмат цяжкіх баёў, але запомніўся гэты першы бой.

— Раскажыце, калі ласка, за што вы атрымалі свае ўзнагароды, — запыталіся вучні з першай парты.

Ветэран дэрануўся да грудзей.

— Пра ўсе ўзнагароды доўга расказаць. Спынься на ордэне Айчыннай вайны. Яго я атрымаў за бой з нямецкімі танкамі пад Пінскам у складзе 212-й чырванасцяжнай дывізіі. Наш полк наступаў, але вораг чапляўся за кожную вышыню, за кожны населены пункт, шалёна супраціўляўся, кідаўся ў контратакі, спрабуючы змяць, адкінуць нашы падраздзяленні.

Той бой адбыўся каля вёскі Жоўціна. Я талы ўжо камандаваў артылерый палка. У восем гадзін раніцы на нашы пазіцыі пайшлі 12 “тыграў” з пяхотай. Раз-пораз на імгненне яны прыпыніліся, стралялі з гармат і зноў няўхільна рухаліся наперад. Здавалася, нішто іх не можа спыніць. У палку былі неабстрэленыя байцы, што прыйшлі з пааўненнем. Яны першы раз на полі бою сустрэліся з танкамі ворага. Я заўважыў збянтэжанаць сярод салдат; пад абстрэлам праціўніка кінуўся да нізіны, па якой адыходзілі маладыя байцы і закрываў:

— Назад! Заняць свае месцы і падрыхтавацца да бою!

Адзін з артылерыстаў адказаў, што супраць “тыграў” яны з “саракапятак” нічога не зробіць, бо іх лабавую браню снарады не бяруць.

— Стрляць па гусеніцах, — загадаў я, і сам стаў каля адной з гармат.

Мая ўпэўненасць вярнула салдатам баявы дух. Ударылі залпы гармат, потым яшчэ і яшчэ. Адзін “тыгр” крута разварнуўся і пачаў круціцца на адной гусеніцы. Мы “даўбанулі” яму па бака-

вой брані, і ён загараўся. За паўгадзіны бою былі падбіты яшчэ два “тыгры”. Астатнія, каб не патрапіць пад агонь, рушылі назад. З танкамі адхлынула і пяхота.

У гэтым баі здзейсніў подзвіг ваш зямляк з вёскі Прудок, старшы сяржант Косця Данкоў. Ён са сваім аддзеленнем адраў значную частку пяхоты немцаў і адзін знішчыў каля дваццаці гітлераўцаў. За гэта ён быў прадстаўлены да ўзнагароджвання Ордэнам Славы. Многі сем і захоўваюць ордэны і медалі ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, якіх ўжо няма ў жывых, прычым людзі зберагаюць не толькі ўзнагароды, але і франтавыя лісты, фотакарткі, планшэты, пілоткі.

Усё гэта — свяціцённая памяць аб вайне, падзяка тым, хто аддаў сваё жыццё за нашу з вамі шчасце жыць, вучыцца, працаваць на карысць Радзімы. І яшчэ — гэтыя бяспэчныя рэліквіі даюць магчымасць усваяваць, якой цаной заваявана Перамога і якое значэнне яна мае для лёсу краіны і для кожнага з нас.

— У нашым класе ёсць вучань Данкоў, — сказаў адзін з хлопчыкаў. — Напэўна, гэта пра яго дзядулю вы расказвалі.

Віктар устаў з-за парты:

— Гэта я Данкоў. Мой дзядуля сапраўды меў такі ордэн.

— А як зваць твайго дзеда? — пацікавіўся ветэран.

— Канстанцін Антонавіч.

— І раненне ў руку ў яго было?

Арт-пацеркі

Да Рэспубліканскай навукова-метадычнай канферэнцыі “Аўтэнтчны фальклор: праблемы бытвання, вывучэння, пераймання” прымеркаваная выстаўка “Спадчына” ад “Скарбніцы”. Яна вядзе сваю гісторыю ад Навукова-даследчай мастацкай эксперыментальнай лабараторыі, створанай у 1976 годзе. Сёння “Скарбніца” — адзінае ў Беларусі прадпрыемства, якое распрацоўвае сучасныя вырабы дэкаратыўна-прыкладнага характару на аснове рэканструкцыі традыцыйных народных тэхналогій. Выстаўка, якая разгарнулася ў сталічнай мастацкай галерэі “Універсітэт культуры” і прабудзе тут да 1 красавіка, прадстаўляе ўзоры са-ломапляцення, ткацтва, роспісу па шкле і дрэве, керамічныя вырабы, рэканструкцыі традыцыйных ка-сцюмаў і да т.п.

На эксперыментальнай сцэне Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача ўвасоблена п'еса Пятра Гладзіліна “Матэлытэк”, якую з-за яе пэўнай фармальнай экстравагантнасці асацыіруюць са стылістыкай тэатра абсурду. Хаця па сутнасці гаворка тут ідзе пра зусім жыццёвую спрадвечную праблему: існаванне асобы, якая не ўпісваецца ў асяроддзе, пакуты і палёт нешараговай душы, што пакідае за сабой светлы след. Рэжысуру спектакля ажыццявіў Мікалай Пінігін, мастацкае афармленне — Аляся Сарокіна, музыку напісаў Андрэй Зубрыч. “Матэлытэк” — гэта адметны акцёрскі ансамбль. Прынамсі, на прэм'еры вылучыўся дуэт Ганны Хітрык (Лябёдушкін) і Анатоля Жука (Палкоўнік).

Два вернісажы запар адбыліся ў адзін з першых вяснавых дзён у Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Яго наведніцаў уразіла незвычайная акцыя, праведзеная пад назвай “Вазры Падыябеснай”: адбылося выступленне школы баявых мастацтваў “Тайпін” і прэзентацыя калекцыі мастацтва краін Усходу. Публіка ўпершыню ўбачыла і змагла ацаніць, наколькі багатая гэтая калекцыя ў нашым Нацыянальным мастацкім музеі. А літаральна праз гадзіну тут адкрылася кранальная выстаўка жывапісу Леаніда Лапчынскага. Таленавіты мастак, тонкі пейзажыст, ён пакінуў зямное жыццё 58-гадовым майстрам. Сёлетняя экспазіцыя прысвечалася 70-годдзю з дня яго нараджэння.

Пятнашаты раз праходзіць у Мінску фестываль мастацтваў “Арт-мажор”. Яго відовішчынны, напоўнены музыкой разнажанравыя імпрэзы адбываюцца пераважна на сцэнах сталічнага Клуба імя Ф. Дзяржынскага і Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра эстрады. “Арт-мажор” — гэта яркае і абавязкова маладосць, бо ладкуюць святы творчыя калектывы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, студэнты поруч з выкладчыкамі. Як і заўсёды, у праграме фестывалю — святыя беларускай песні з удзелам “Валачобнікаў”, “Грамніц”, “Талакі” ды іншых прапагандыстаў роднага фальклору; агледзіны творчасці калектываў і салістаў эстраднай спецыялізацыі; канцэрт кафедры духавой музыкі з вышэйшымі аркестра “Светач”, капэлы “Гуды”, ансамбля “Кардуус”; вечар харавога і вакальнага мастацтва; справаздача выканаўцаў інструменталістаў; разнастайная харэаграфічная праграма... Запланаваныя і Дні факультэтаў БДУКіМ. Фестываль — з размахам: ён завершыцца 25 мая, калі ў Цэнтральным доме афіцэраў адбудзецца ўрачыстае падвядзенне вынікаў 2006/07 навуцальнага года і гала-канцэрт “Арт-мажора”.

С. ВЕТКА
Фота А. Дзмітрыева

Валерый Магучы — асоба, вядомая не толькі ў Віцебску. Ён — званы беларускі скульптар, аўтар шэрага помнікаў, бюстаў, мемарыяльных дошак, у тым ліку М. Шагалу, Е. Лось, М. Бахціну, І. Салярцінскаму, А. Сапунову. Працуе ў розных жанрах: манументальна-дэкаратыўным, станковым, у медальернай пластыцы, у жанры партрэта і з розным матэрыялам: бронзай, сілумінам, дрэвам, бетомам.

Душа накіроўвае рух

Яго творчасць у маім уяўленні — заўсёды богачалавечая. Яна — як прадчуванні і прароцтвы. Увасабленне таленту ў творчасці праз натхненне ёсць самае сапраўднае шчасце, тым больш, калі вынік — дасканалы, а выявам В. Магучага ўласцівае за-вершанасць. У яго кампазіцыях прысутнічае гарманічная архітэктоніка, схаваная ў супярэчлівых плынях таямніц, якія прымушаюць глядача разгадваць цудоўны і непаўторны свет мастака, акрыленага, узнёслага, але з гаркавінкай сумнення ў чалавечых адносінах, затое — з упэўненасцю ў Божай задуме.

Валерый Магучы — надзвычай беларускі скульптар, які вельмі спагадна ставіцца да цяжкага лёсу сялянкі. Знаёмішыся з яго кампазіцыяй “Бульбачка”, і міжволі нараджаюцца такія радкі:

*Па нараджэнні і на лёсу
Даўно я выбрала зямлю.
Чаму ж маркоцяцца нябёсы,
Што я без роздзьху раблю?*

*Чаму мой голас безнадзейны
Звініць смяротнаю жалюбы.
— Куды ад працы таннай дзеця,
Скажы мне, сум,
скажы мне, боль.*

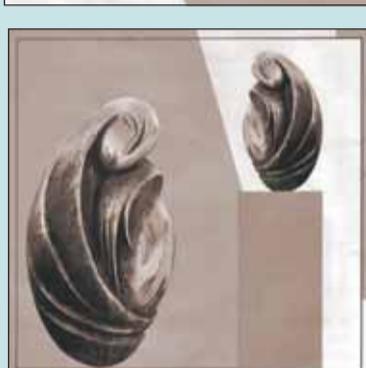
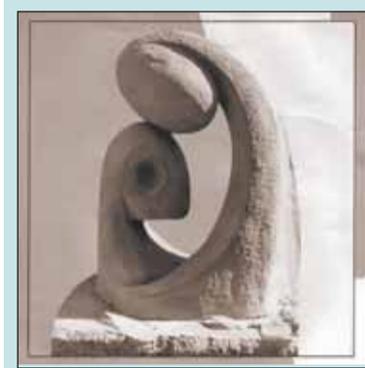
*Ці верне хто маё дзяцінства,
Скажы мне, сябар, лепшы друг,
За тую бульбачку гасцінец —
Спіна, сагнутая у круг?*

*Скажу табе, хто ты ні быў бы:
Зямельку я сваю люблю!
Ды вось вялікая ёсць крыўда:
Навошта цяжка так раблю?*

Глядзачу млясна думаць адно пра пакуты. Таму далей мне хочацца расказаць пра выявы, якія аўтар прысвечыў нашым таленавітым землякам, а таксама пра самыя рамантычныя і ўзнёслыя кампазіцыі.

Пісьменнік Сяргей Рублеўскі лічыць, што выявы Валерыя Магучага — гэта ўсплёскі фантазіі нацыянальнай самасвядомасці. Беларускі менталітэт скульптара настолькі моцны, што пад уражаннем яго творчасці я ўпершыню напісала на беларускай мове сваё паэтычнае эсэ. У мяне, выкладчыцы рускай літаратуры, беларускія словы нібы самі паліліся на паперу. Напэўна, скульптуры В. Магучага закралі ў штосьці самае святое, захаванае ў генах душы.

“Усялякае жыццё, — гаворыць ён, — будзеца на антыгэзе, на супярэчнасцях: з аднаго боку — радасць, слава, дом, шчасце, а з другога — хвароба, сумненні, расчараванні. Яднае ж цёмныя і светлыя акалічнасці

жыцця — мастацтва. Сапраўднае мастацтва заўсёды субліміруе і ўзводзіць на новую, вышэйшую ступень жыцця, на якую вельмі спадзяецца чалавек”.

Пагадзіўшыся з думкай мастака, я мяркую, што ў першую чаргу богападобнасць чалавека праяўляецца ў каханні. Калі ж чакаеш кахання ўсёй істотай, а яго ўсё няма і няма, з'яўляецца адчай ад марнага чакання. Выява “Чаканне” прысвячаю наступны верш:

*Я змарнела зусім у жыцці.
Я чакаю, чакаю, чакаю.
Нават з месца баюся сысці,
Я нікога яшчэ не кахаю.*

*Разгайдаю я човен стары,
Дзе лілеі, лілеі, лілеі.
Загадаю спакусе: “Замры!”,
І ад распачы я пабяю.*

*Бачыш, хваля за хваляй бяжыць,
На каханне жывіцца набягае.
Сіўшыца, хваляцца і жыць!
А жыве толькі той, хто кахае!*

Вышэйшая правя кахання і любові — пяшчота. Яна ёсць ва ўзаемаадносінах маці і дзіцяці. Ці не пра гэта распавядае скульптурная выява “Пяшчота”:

Дзяўчо сядзіць, а я з пяшчотай

*Гляджу на роднае дзіця.
Цень страху, смутку, адзіноты:
— З чым пойдзе на парог жыцця?*

*З такімі шчырымі рукамі,
З такім жаданнем зразумець!
Калі яна гаворыць: “Мама!” —
Душа перастае старэць,
Знаходзіць новыя крыніцы
І пііа вершы пра жыццё.
Дзіця — заўсёды таямніца,
І кожны вечар — адкрыццё.*

Колькі такіх выяваў магло б упрыгожыць горад! Іх у Валерыя — мноства. Бадай, лепшая — бронзавы “Шагал”:

*Ён знайшоў свой найлепшы
адбітак
Урыфмованай часам траве.
На Пакроўскай —
у бронзе адліты —
Ён у памяці многіх жыве.*

Цудоўна, калі мастак вяртаецца на Радзіму; жахліва, калі чалавек усю душу ўкладае, напрыклад, у будаўніцтва царквы, а варвар зносіць святыню бульдозерам. У памяці людзей жывуць многія разбураныя храмы, якія будаваліся з любоўю і талентам. Царква для працавітых беларусаў заўсёды была атаясамленнем прыгажосці, суладнасці, гармоніі. Колькі храмаў разбурылі ў Віцебску — так

і чуецца “Рэквіем па цэрквах” у аднайменнай кампазіцыі В. Магучага:

*Якое імясце для Варавы:
Натоўп крычыць:
“Распнуць Хрыста!”
Душа натхнёная — забава
Для тых, хто блудзіць без крыжа.
Дух не купляецца за грошы,
Бо ён нязмушана жыве,
Душа баіцца кары Божай,
Душа сумуе па царкве:
Душа жадае памаліцца,
Бо неўтаймоўнай цяжка жыць!
Душы, напэўна, Моцарт сніцца:
Жалобна “Рэквіем” грывіць!*

“Сумна, калі разбураюцца храмы, — заўважае Валерый Уладзіміравіч, — весела, калі пара крылаў узнімае чалавека ў Космас, у Сусвет. У гэтым сэнсе натхненне заўсёды раскрылена, заўжды раскрыта насцеж. Змяняецца жыццё, ды прага палёту застаецца!” І яго натхненне ўвасабляецца ў “Прагу палёту”...

*Паміж будучым рух і мінулым:
Па імненнях злучаецца Дух.
Можна, сэраіка радасць пачула,
Бо валодае моц гнуткім целам:
Люба, міла і вабна глядзець:
Ад напругі наветра здранцела:
Хіба можна душа не ляцець?
Хіба можна не выбухнуць сіла,
Калі прагне выскоў адкрыцця,
Гэтай прагай душу надзіляла
Непаўторная радасць быцця!*

У В. Магучага шмат работ, прысвечаных поўні. Ён лічыць, што ў поўню адбываюцца метамарфозы і з целам, і з душой жанчыны, і стварае сваю “Кветку-поўню”.

*Кветка-поўня — каханая кветка.
(Паціскаю пяшчотна лісціны!)
Кветка-поўня —
жаданая кветка
З невыказна прыгожай мясіны.*

*Кветка-поўня —
цудоўная кветка —
Не расце на звычайным палетку,
Цеплынёй, што з'яўляецца рэдка,
Напаўняе мне кожную клетку.
І жыве яна гожа, суладна
У гармоніі з цэлым Сусветам,
Размаўляе з душой далікатна
І цвіце яна цялае лета.*

А “Вяртанне ў сон” — як напамін пра тое, колькі нязнаных таямнічых светаў размаўляе з намі.

*Вяртанне ў сон прыгажосці,
Чароўнай узнёслай вясны,
Цнатлівай святой маладосці,
У гомаі, у ічэбет лясны,
Вяртанне ў музыку лёсу,
У лепшыя казкі быцця,
У песні — паданні нябёсаў,
У вершы — надзеі жыцця.*

Вось так, знаёмячыся з работамі таленавітага віцебскага скульптара Валерыя Магучага, адчуваеш у яго прыгожай і разнастайнай, рамантычнай, высакароднай, эмацыянальна ўзнёслай творчасці палёт светлай думкі, глыбокі падтэкст заўсёды складанага і неспакойнага жыцця... І знаходзіш столькі сугучнага ўласнай душы!

Наталія САІАЎЁВА

На здымках: скульптуры В. Магучага — “Пяшчота”, “Шагал”, “Чаканне”, “Прага палёту”.

У выставачнай зале Цэнтральнай гарадской бібліятэкі г. Барысава паказалі свае работы навуцэнцы і педагогі сярэдняй школы № 20 з эстэтычным напрамкам. Непатворны свет натхнення дзяцей і дарослых ператварыўся ў выстаўленыя творы ў прыгожы парад фарбаў, зайздроснага майстэрства, фантазіі і чаруйніцтва.

Гэтая выстава — вынік дзесяцігадовай творчай садружнасці вучняў і настаўнікаў 20-й сярэдняй школы. Прыгожая эксклюзіўная экспазіцыя здзівіла выдумкай і разнастайнасцю заняткаў дзяцей, што навукаюцца ў класах з эстэтычна-мастацкім ухілам. Акрамя жывапісу і дзіцячых малюнкаў, у

Калейдаскоп дзівосаў

яе трапілі амаль усе віды традыцыйнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Але сярод работ вылучыліся ўзоры, незвычайныя па задуме, выкананні і ўжытых матэрыялах. Тут і вырабы з саломкі, і карціны, напісаныя альеам і зробленыя як аплікацыі з тканін, скуры альбо такіх прыродных матэрыялаў, як галінкі, ракавінкі, марскія зорачкі; роспіс па шкле, кераміка, фларыстыка, вышы-ванкі, габелены, мяккая цацка, бацік, разьба па дрэве і шмат чаго яшчэ. Кожны твор — гэта сумесная праца выкладчыка і вучня, у кожнай з работ адчуваецца непаўторная дзіцячая шчырасць.

Як адзначыла намеснік дырэктара Барысаўскай СШ № 20 па навуцальнай працы і эстэтычным выхаванні Жана Прахорчанка, кожны хлопчык і дзяўчынка, якія прыходзяць у школу, маюць магчымасць, у залежнасці ад свайго жадання і прыродных задаткаў, атрымаць дадатковую эстэтычную адукацыю. Яны могуць займацца музы-кай, харэаграфіяй, тэатрам, мастацка-дэкаратыўнай творчасцю.

Паводле слоў дырэктара школы Аляксандра Жэжы, толькі творчыя настаўнікі могуць даць сапраўднае развіццё таленавітым дзесям, якія ідуць следам за імі. Педагогі 20-й школы не стаяць на месцы: яны не проста навукаюць, яны самі ства-

раюць, і гэта ўдвай прыемна. Трэба адзначыць, што школа гэтая, дзе сёлета навукаецца 1300 дзяцей, працуе пад дэвізам: “Прыгажосць, дабрыня і розум”. Яна карыстаецца поспехам у баськоў, якія аддаюць сюды сваіх сыноў і дачок з надзеяй, каб яны атрымалі не толькі добрую адукацыю, але і эстэтычнае выхаванне. Цяпер тут чатыры аддзяленні: харэаграфічнае, музычнае, тэатральнае і мастацкае. Школа пастаянна бярэ ўдзел у розных творчых конкурсах, дзе атрымлівае высокія прызавыя месцы. Тут педагогі займаюцца вывучэннем, адраджэннем і захаваннем спрадвечных беларускіх промыслаў і рамёстваў, славетных традыцый айчыннага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Як адзначыла мастацтвазнаўца Таццяна Кірылава, рашэнне аб адкрыцці выставы было прынята паўгода таму. Кіраўніцтва СШ № 20 вельмі адказна аднеслася да гэтага і падрыхтавала рэтрэспектыўны работ за ўсе дзесяць гадоў існавання мастацкага аддзялення школы.

Абыякавых наведвальнікаў на вернісажы не было. Кожны замілавана аглядаў выстаўленыя экспанаты і атрымліваў часцінку душэўнай цеплыні юных талентаў.

Анатоль МАЗГОЎ
Фота аўтара

У той вечар я ўваходзіла ў Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, абмінаючы парадны вестыбюль, — праз службовыя дзверы. Бо дамовілася пагутарыць з народным артыстам Беларусі Генадзем Гарбукам.

24 ліпеня 1934 года сям'я Міхаіла і Настасі Гарбукаў павялічылася: нарадзіўся сын Генадзь, якога чакала вялікая будучыня на сцэне беларускага тэатра. Дзіцячыя гады Генадзь праходзілі на Ушаччыне, на малой радзіме, — у вёсцы Глыбачка. А пасля, як і ва ўсіх дзяцей 1930 — 40-х гадоў, у жыццё хлопчыка ўвайшла вайна. І сталаў ён у партызанскай зоне.

Цёплымі словамі замілавання прыгадвае Генадзь Міхайлавіч сваіх бацьку і маці:

— Бацька мой быў чалавек цікаўны, прагны да ведаў. За 10 кіламетраў у школу хадзіў. 16-гадовым уступіў у партыю, адкуль быў потым выключаны як вораг народа. Працаваў бухгалтарам, а на вайну партызанам пайшоў, нягледзячы на тое, што крыву з ведаў ад дзяржавы. Радзіме ён не мог здрадзіць ніколі. Бацька заўсёды застаўся для мяне прыкладам шчырасці ў жыцці, у зносінах з людзьмі, сумленнасці ў прафесіі, у любові да Радзімы. Мама мая адукацыі невялікай была, затое вышывала добра. Вельмі пра нас клапацілася. А на вайне, падчас блакады, нас з братам, маленькіх, да сябе ручніком прывязвала, каб не згубіць у калатнечы...

Сям'ю Гарбукаў у жыцці суправаджалі музыка і песня. Маці мела цудоўны голас, і бацька выдатна спяваў. На святочных днях і на вечарынах госці адпачывалі пад мілагучныя песні ў выкананні сямейнага дуэта. У такім асяроддзі, пэўна, і зараджалася жаданне прывесці ў жыццё актёрскаму мастацтву. Да таго ж і ў школе Генадзь пашанцавала: актыўная выкладчыца займалася з дзецьмі творчасцю:

— З першага класа мяне цягнула да самадзейнасці: займаўся танцамі і ў хоры спяваў. У 8 класе я стаў кіраўніком драматычнага і харавога гуртку, сам салістам быў, вершы са сцэны чытаў. Ужо тады я абраў для сябе шлях актёра, іншыя варыянты не разглядаліся. Тым больш — бацькі мяне шчыра падтрымлівалі.

Аднак быў час, калі юнак марыў стаць лётчыкам, а, прачытаўшы цікавую кнігу па медыцыне, меў намер абраць прафесію хірурга. І, бадай, толькі цвёрдасць яго характару, мэтанакіраванасць і моцнае жаданне іграць у тэатры паспрыялі прыходу на беларускую сцэну яшчэ аднаго выдатнага актёра.

Пасля школы Генадзь накіраваў-

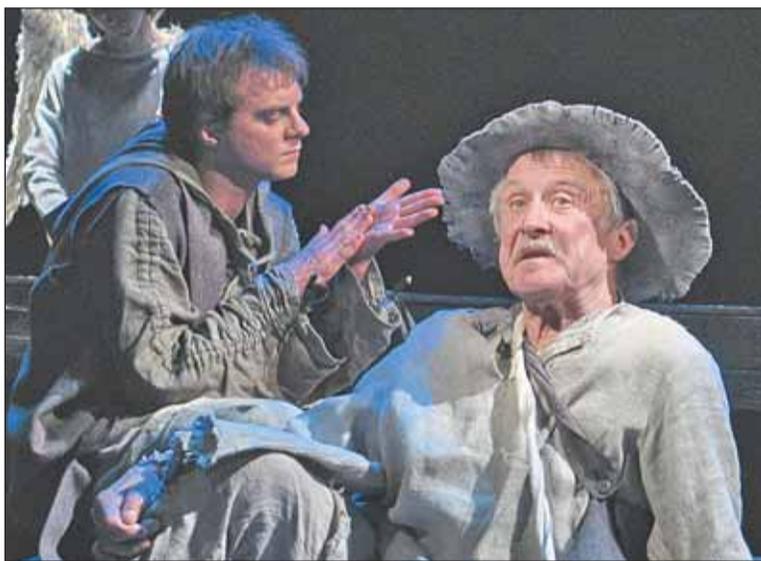
«...І вучуся наноў»

Ждановіча, Малчанова, Пельцар, іншых выкладчыкаў інстытута.

Заняткі пачыналіся з 9 гадзін, а сканчваліся звычайна а 3-й. Першыя дзве гадзіны — майстэрства актёра, пасля танец ці культура маўлення. Затым выкладаліся гуманітарныя дысцыпліны. І ўвечары кожная хвіліна была распісана: на 1-м курсе развучвалі парныя альбо групавыя эцюды, пасля больш складаныя драматычныя і праязічныя ўрыўкі з п'ес.

Чатыры гады студэнцкага жыцця працягліся вокамігненна, але не дарма. Прышоў час уладкоўвання на працу, і сваю актёрскую кар'еру Генадзь Гарбук распачаў у тэатры імя Якуба Коласа. Былі запрашэнні застацца і ў Мінску, але, цвёрда памятаючы словы любімага выкладчыка: «Не варта адразу хапацца за Мінск, бо тут канкурэнцыя вялікая, а пасля заканчэння інстытута галоўнае, каб была праца, былі ролі, была нагрузка», без ценю сумнення паехаў у Віцебск. Так, у 1958 годзе Г. Гарбук і яшчэ двое выпускнікоў БДТМІ — Т. Кокштыс і Я. Шабан былі запрошаныя іграць на коласаўскай сцэне:

— Мы не толькі не прагадалі, а выйгралі на ўсё жыццё. 1958 год. У тэатры імя Якуба Коласа працуюць сапраўдныя майстры сцэны: А. Ільінскі, Я. Глебаўская, Ц. Сяргейчык, А. Радзялюўская, А. Шэлег, Я. Буракоў, Ф. Шмакаў, З. Каняпелька, І. Матусе-

нават плакаў, што нічога не атрымліваецца. Але ўрэшце вынік задаволіў усіх. Пасля былі вельмі ўдалыя ўвяды ў «Несцерку», у італьянскую п'есу «Сьпёр Марыю піша камедый»... Шмат цудоўных роляў давалася мне выканаць на сцэне Коласаўскага тэатра. Усё складалася вельмі добра, і я супакоўся. Ды вось падчас гастроляў тэатра ў Мінску вырашыў перайсці да купалаўцаў. Мые доўга адгаворвалі прымаць запрашэнне Купалаўскага тэатра. Нават Ільінскі, да пароды якога я заўжды прыслухоўваўся. Але я адчуваў, што надыходзіць унутраны супакой, а гэта для актёра вельмі небяспечна. Нягледзячы на прадказаную мне канкурэнцыю, я не пашкадаваў пра зроблены крок. Цяжка было, але для далейшага росту актёра неабходна пачуць небяспеку.

І пайшла штодзённая, руплівая, нахнёная праца. Новыя вобразы, новыя героі. Ролі ўдалыя, а пасля і ўлюбёныя. А здаралася — і няўдалыя:

— Улюбёныя ролі тыя, якія атрымліваюцца. Падабаецца іграць караля Ліра, Крыніцкага ў «Паўлінцы», салдата Монса ў «Зрыку XIV». У спектаклі «Маэстра» мая роля складаецца толькі з некалькіх фраз, але лоблю яе бясконца, бо знаходжуся ўвесь час на сцэне, заняты справаю. Вядома, не бывае актёра без правальных роляў, як не бывае рэжысёра без правальных спектакляў, мастака без няўдалай карціны, а кампазітара без няўдалай мелодыі. А калі роля сапраўды няўдалая, галаўным болем спадарожнічае яна табе ў кожным спектаклі...

Што і казаць, заўсёды ў працы лягчай, калі побач з табой памяркоўны дарадца. Жонка Генадзя Гарбука, слухачам Беларускага радыё вядомая як Галіна Яроменка, 33 гады прывыццёла нялёгкай працы дыктара. Яе жыццёвы і творчы досвед неаднаразова дапамагалі і мужу:

— Памятаю словы Д. Арлова: «Што такое талент? Гэта мера густу». У маёй жонкі выдатны густ. І галоўнае, я яму давяраю. Галіне Іванаўне я абавязаны шматлікімі ўдалымі ролямі. Калі пасля прагляду яна прамаўчыць, значыць я сыграў добра. А калі не патрапіў у мэту, тактоўна падкажа, што варта было б дапрацаваць.

Гледачам цікава, якім чынам прыходзіць падрыхтоўка спектакля, раз-

меркаванне роляў, далейшая праца над імі. Але добры актёр заўсёды пакідае ў сакроне самае «інтымнае» са сваёй прафесіі. Вось і ў майстэрстве Г. Гарбука — шмат неадкрытых таямніц. Якімі ўнутранымі сродкамі ўдаецца яму стварыць жывы, пераканальны вобраз? Што пануе ў яго душы, калі ён, стоячы перад поўнай залай прагных на відэішчы глядачоў, пранікнёна выконвае ролю? Ці магчыма «прызвычаіцца» да сцэны? Адпрацаваць свой выхад да халоднага аўтаматызму?

— Нельга распавядаць, якім чынам адбываецца падрыхтоўка да спектакля, таму што знікае таямніца мастацтва. А ілюзія павінна быць заўсёды... Пасля заканчэння інстытута я ехаў на працу ў Віцебск. Ужо тады я стварыў для сябе простую формулу: перад кожнай ролю я нічога не ведаю, нічога не ўмею і вучуся наноў. Усё жыццё імкнуся трымацца

Міхаіл Пташук быў узнагароджаны за лепшы фільм, актрыса Ніна Русланава — за лепшую жаночую ролю, а Генадзь Гарбук атрымаў прыз за лепшую мужчынскую ролю. Не так даўно ганараваны ён і галоўнай ўзнагародай за выкананне ролі другога плана ў фільме рэжысёра Сяргея Сычова «Я помню» — на кінафестывалі ў Бранску. Здымаецца Генадзь Міхайлавіч і сёння. Так, напрыклад, ён заняты ў фільме вядомага рэжысёра Генадзя Палокі «Вока за вока».

І тэатр, і кіно, і тэлебачанне ўспрымаецца майм суразмоўцам як трыбуна для выхавання людзей, з якой трэба несці ім добрае, вечнае, светлае. Прыемна, што плён такога высокага актёрскага служэння атрымлівае і грамадскае, і дзяржаўнае прызнанне. На пачатку года Генадзя Гарбука віншавалі як лаўрэата Спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзяля культуры і мастацтва — у тэатральнай намінацыі. А крыху раней атрымаў ён пачэснае ўзнагароду Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі на Мінскім міжнародным кінафестывалі «Лістапад-2006».

Цікава, ці можна ў творчай прафесіі абысціся без ідэалу? Бадай, што не. Заўсёды ёсць нехта, чьё імя ты вымаўляеш амаль шэптам, шануеш і раз-пораз прыгадваеш...

— У 1959 годзе ў Ленінградскім Вялікім драматычным тэатры адбылася прэм'ера спектакля паводле рамана Дастаўскага «Ідыёт». На той час я знаходзіўся там у творчай камандзіроўцы ад Коласаўскага тэатра. Шчаслівым выпадкам я трапіў на спектакль, дзе былі залейнічаны зоркі рускага тэатра. Але я памятаю толькі адно: як на сцэне з'явіўся князь Мышкін — Інакенцій Міхайлавіч Смактуноўскі. Я памятаю кожны жэст, кожнае слова... Са сваім ідэалам я нават меў шчасце сустрэцца на здымках фільма «Загадкавы спадкаемца»... І зноў прыгадваю свайго выкладчыка Дзмітрыя Аляксеевіча Арлова. Ён казаў: «У тэатры было ўсё, толькі ёсць адно вечна новае — індывідуальнасць мастака». Сапраўды, у кожнай галіне мастацтва было ўсё: у музыцы — вядомыя ноты, у жывапісе — фарбы. Але індывідуальнасць творчага чалавека кожны раз новая.

Наша размова ў грымёрцы нечакана перапынілася: Генадзь Міхайлавічу прынеслі касцюм дзеда Курьчы, што праз 15 хвілін пачнецца спектакль «Сымон-музыка» рэжысёра Мікалая Пінігіна. Генадзь Гарбук з іншымі актёрамі выйдзе на сцэну. І як учора, як і шмат гадоў таму, лепшай узнагародай яму будуць шчырыя агладысменты заўзятых тэатралаў. Меў рацыю мудрэц, які калісьці сказаў: «Займайся тым, што ў цябе лепш за ўсё атрымліваецца».

Яна ШЫДЛОЎСКАЯ

На здымках: Г. Гарбук у грымёрцы; у спектаклях «Сымон-музыка» і «Чыцькаў».

Фота аўтара і А. Дзмітрыева

Песнямі паклічам!

Нашы далёкія продкі пачаткам года лічылі вясну. З першымі сакавіцкімі паветамі цяпла чалавек пачынаў карацьнікімі песенькамі-вяснянкамі клікаць яе, гукаць птушак. А каб яны пачулі ды прыляцелі, клікаць ішлі на высокія месцы — узгоркі, стрэжы. Песні выконвалі пераважна дзяўчаты. Бывала, спявачкі з дзвюх вёсак па чарзе выконвалі па адным радку і слухалі, як рэха дакоціцца да суседзяў і вернецца назад. Перагукванне тое доўжылася да самага вечара. Пераклікаючыся вяснянкамі, дзявочыя гурты стваралі адмысловы эффект яднання чалавечых галасоў з голасам прыроды. У песнях «выклікалі» вясну, прасілі яе прыйсці хутчэй, прынесці цяпло, збожжа, красак дзяўчатам на вяночкі. Гучала і спадзяванне на ўзаемнае каханне, бо вясна — часіна романтичных пачуццяў, паравіна кахання. І як толькі з'яўляліся першыя праталіны, дзяўчаты ішлі ў лес, узрывалі снег, даставалі барвенак і плялі сабе вянкі. Іх упрыгожвалі стужкамі, кветкамі, перазімавальнымі журавінамі і ўскладалі на галовы. Самы вялікі вянчок урачыста ўскладвалі на бязроцку ці грушку, што стала на ўзгорку, а вакол дрэўца вадзілі карагод з песнямі.

Жанчыны рабілі з шеста фігуркі птушак, выпякалі іх для дзяцей. Малыя бегалі па вёсцы, высокая трымаючы птушчак у руках, або нанізвалі іх на пруток, залазілі на страху ды спявалі вясновыя песні. Сімвалічныя птушкі — адзін з неад'емных элементаў вяснянак: птушка ў старажытных славян была вяснункай усёго добрага, дый самой вясны.

Вечарамі раскладалі вогнішчы, спявалі ля іх гукальныя вяснянкі і вадзілі карагоды, а таксама, як на Купалле, скакалі цераз агонь. Рытуальнае вогнішча сімвалізавала канец зімы і ачышчэнне зямлі. Тутсама сядалі кругам на праталіне пад дрэўцам (калі-ніколі ўдзельнічалі ў хлопцы), елі сыр, масла, кашу і абавязкова — вараныя яйкі.

«Гуканне вясны» ў беларусаў — адзін з самых лірычных, прыгожых і магчымых абрадаў. Не першы год «вясну клічуць» у Беларускаму дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту. Гэтак і сёлета: у бліжэйшую нядзелю, 25 сакавіка, над музеем будуць лунаць вяснянкі, расіянам і гаспадарам будзе горача ад вогнішча, усмешак і сонейка, якое штораз з'яўляецца на небе ў гэты дзень — дзень гукання вясны!

Наталія ГЕРМАЦКАЯ, загадчык экскурсійнага сектара навукова-асветніцкага аддзела музея

ся ў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. Размяшчаўся тады ён у будынку Вялікага тэатра оперы і балета, у пад'ездзе № 6, а ў восьмым пад'ездзе на чашчвёртым паверсе знаходзілася зала для праглядаў — з вучнёўскай сцэнай, дзе студэнты абаранялі свае творчыя дыпламы і здавалі экзамены. Гарбуку пашча-сціла вучыцца на курсе Дзмітрыя Арлова, вучня Аляксея Дзікага, які ў сваю чаргу навучаўся ў Канстанціна Станіслаўскага:

— Гэта — школа вядомая, школа рэалістычная, школа перажыванняў. Я быў вельмі сумленны студэнт, з першых дзён вучобы памятаў словы выкладчыка: «Тое, што вы зараз працягаеце ў кнігах, знойдзеце ў бібліятэцы, застанецца ў вас назавешы, а далей часу не будзе». Я і намагаўся як найболей узяць ад Арлова, Вішкарова,

віч... Сустрэча была цёплай. Віцебскія артысты ведалі, што значыць Арлоў — гэты майстар, актёр, выдатны рэжысёр. Таму і да вучняў яго ставіліся адмыслова. Мы адчувалі сябе, як у роднай сям'і. Такім тэатр застаўся для мяне і сёння.

Напачатку даводзілася цяжка. Якой настойлівасцю і майстэрствам трэба валодаць, каб пасля трагічных роляў героя-каханка (Арман Дзюваль у «Даме з камеліямі», Васька Пенел у «На дне») увайсці ў камічны вобраз у вадзіві В. Катаева «Квадратура круга». І зноў дапамагалі мудрыя словы настаўніка — Д. Арлова: «Вы не маеце права адмовіцца ад прапанаванай вам ролі. Інакш вы паказваеце сваё бяссілле».

— Рэжысёрам вадзівія быў В. Броўкін. Мы добра папрацавалі, нягледзячы на цяжкасці. А іх хапала. Уначы я

Нанова спасцігаючы Купалу

МУЗЕЙ ЯНКІ КУПАЛЫ Ў ЯХІМОЎШЧЫНЕ

Біяграфія чалавека, чалавека вялікага, цікавая і значная для нашчадкаў не толькі пералікам дат, падзей і здзяйсненняў, а болей за тое — асобным сэнсам, дынамікай, духоўнай атмасферай таго часу. Калі будучыня — гэта не зараней вядомыя набыткі і страты, не погляд “зверху ўніз”, а наадварот — няпэўнасць, ваганні, душэўныя пакуты і пошукі сваёй дарогі... У гэтым сэнсе адносна непрацягла перыяд знаходжання Янкi Купалы ў Яхімоўшчыне павойска адметны.

Згадаем, што вясной 1902 года памірае бацька будучага паэта, а затым і трое малодшых дзяцей. Сярод шматлікіх жыццёвых узрушэнняў, гэтыя былі першымі і асабліва моцнымі. Ясь Луцэвіч застаецца з маці і трыма сёстрамі і пачынае сутаргава шукаць выйсце. У 1903 годзе (наступак волі маці) накіроўваецца шукаць месца. Праз гады Купала з іроніяй напіша: “Кінуў гаспадарыць дома, а пайшоў шукаць лёгкага хлеба ў паноў”. Найбольш “далася ў знакі” праца на броварах. Спачатку быў практыкантам на бровары ў Сёмкаве Мінскага павета, затым памочнікам вінакура ў маёнтках Яхімоўшчыны Ашмянскага павета і Дольны Сноў Наваградскага павета. Пра працу на броварах пасля паэт адзываўся так: “Знаў там такога пекла, якога яшчэ не меў”.

Тым часам з восені 1906 да вясны 1907 года, 24-гадовы Іван Дамінікавіч Луцэвіч працуе памочнікам вінакура на бровары Яхімоўшчыны, які належаў пану Аляксандру Любанскаму. Бровар збудаваны ў 1883 — 1890 гадах. Да нашых дзён тут засталіся адмысловыя сцены-мурны, стаяць дзесяціпудоўныя чаны з тагачаснымі заклёпкамi (не раўня звычайнай цяпер зварцы), сёе-тое з абсталявання...

Па ўспамінах мясцовых сялян і былых рабочых прадпрыемства яскрава бачна, што пан Луцэвіч быў даспадобы ім як добры, чутлы, сардэчны чалавек. Васіль Канановіч: “Звычайна Купала сам першы ўсім кланяўся... З усімі пагаворыць, пра жыццё падрабязна распытае, правядзе, дзе хто працуе. Людзі да Купалы таксама ставіліся з любасцю, паважалі і цанілі яго”.

Купала заводзіў усё новыя знаёмствы з людзьмі, бываў, зразу, мела, у ваколіцах Яхімоўшчыны: найперш, у вёсках Палачаны і Гарадзілава, мястэчку Лебедзева. У Палачанах якраз завяршалася будаўніцтва станцыі на чыгуначнай лініі Маладзечна — Ліда. Дарогі часта вялі Янку Купалу ў гэтую вёску. З тых часоў захаваўся яшчэ будынак былога валаснога праўлення, куды заходзіў Купала. Былы фурман пры Палачанскай пошце Макар Белан, якому памочнік вінакура з Яхімоўшчыны папярэдне заплаціў за неадкладнась дастаўкі карэспандэнцыі, пасля ўспамінаў: “Кожны раз даводзілася ўручаць яму дзесяткі пакетаў, бандэралей, паштовак. На паштовых штэмпелях былі абазначаны гарады Пецябург, Масква, Мінск, Вільня, Варшава”. Аднойчы фурману пашанцавала ўручыць Янку Купалу некалькі аўтарскіх экзэмпляраў “Жалейкі”, і тут жа вясковы юнак быў адораны шчаслівым паэтам адным з іх.

Менавіта ў Яхімоўшчыне Янка Купала пазнаёміўся і пасябраваў з настаўнікам Гарадзілаўскай пачатковай школы Андрэем Пасахам. Гэтае сяброўства мела вельмі важкі працяг... На будынку цяперашняй Гарадзілаўскай сярэдняй школы ўстаноўлена мемарыяльная дошка ў гонар Андрэя Фёдаравіча Пасаха (1884 — 1945). Сам ён жыў на кватэры ў бліжэйшых Журэвічах. У некаторых сучас-

ных публікацыях яго памылкова называюць настаўнікам школы ў Яхімоўшчыне, але школы там на той час не было. Пасах удзельнічаў у замежнай экскурсіі, арганізаванай Маскоўскім таварыствам па авалоданні тэхнічнымі ведамі. Іменна ён у час гэтай паездкі на востраве Капры ў чэрвені 1910 года пазнаёміў ужо сусветна вядомага Максіма Горкага з творчасцю тады малавядомага шырокаму чытачу Купалы. Вечарамі адбываліся своеасаблівыя літаратурныя вечарыны пад кіраўніцтвам Горкага, на якіх кожны з прысутных прадстаўляў літаратуру свайго краю. Андрэй Пасах працягаў некалькі вершаў Купалы: “А хто там ідзе?”, “Мужык”, “Ворагам Беларускай...” На Горкага пачувае зрабіла моцнае ўражанне. У сваім пісьме ўкраінскаму пісьменніку Міхайлу Кашубінскаму ён прывёў цяпер ужо крылатыя словы: “У Беларусі ёсць два паэты: Якуб Колас і Янка Купала — вельмі цікавыя хлопцы! Так прымітыўна-проста пішуць, так ласкава, сумна, шчыра. Нашым бы трохі такіх якасцей! О, божа! Вось бы добра было!”. Пазней Купала адзначыць, што М. Горкі “ў тыя беспасветныя і горкія дні быў адзіным чалавекам, што заўважыў маю песню”. Такім вельмі атрымаўся адзін з масткоў да Купалавай вядомасці.

Падчас працы ў Яхімоўшчыне Купала бываў і ў бацькоў Андрэя Пасаха ў Лебедзева. Выступленні сялян вёскі Лебедзева ў рэвалюцыйных 1905 — 1907 гадах ляглі ў аснову верша Янкi Купалы “Як не выйдучь чарнасотнікі”. Сёння адна з вуліц Лебедзева названа іменем песняра...

А грамадскія падзеі развіваліся між тым досыць імкліва. 1 верасня 1906 года нарадзілася першая беларуская газета “Наша доля”, а 10 лістапада 1906 года ў Вільні пачала выходзіць “Наша Ніва”. У пачатку зімы 1906 года дайшоў

Колькі слоў трэба сказаць і пра людзей-сучаснікаў, каторыя спрыялі Купалу ў тыя часы, мелі непасрэднае дачыненне да станаўлення Купалы-грамадзяніна і паэта. Ім прысвечаны асобны раздзел музея. А гэта, найперш, Ядвігін Ш., У. Самойла, Б. Эпімах-Шыпіла...

да Яхімоўшчыны лістападаўскі нумар гэтай газеты, у якім паведамлялася, што паэт Янук Купала падрыхтаваў да друку першы зборнік вершаў. Восенню 1908 года ён накіроўваецца заваёўваць тагачасную беларускую сталіцу Вільню. Будзе спачатку супрацоўнікам, потым рэдактарам, рэдактарам-выдаўцом “Нашай Нівы”, знаходзячыся ў самай густыні нацыянальна-адраджэнскага руху; за час існавання газеты надрукаваны каля 150 вершаў і чатыры паэмы песняра... Гэта будзе потым, як ён на ўсю моц расправіць крылы, ну а Яхімоўшчына — адзін з ключавых этапаў сталення, глыбіннай унутранай падрыхтоўкі “да ўзлёту”...

У 1959 годзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка на будынку былой канторы яхімоўшчынскага бровара. На яе ўрачыстае адкрыццё прыязджала жонка Купалы Уладзіслава Францаўна, звярталася да вяскоўцаў з заклікам адраджэння мясцовай песняровай спадчыны — адзінага “гнезда паэта”, якое не разбурылі людзі і час.

Прайшлі гады. І вось зараз Яхімоўшчына (Jachimouszyna) — адзін з філіялаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкi Купалы. Першыя важкія крокі дзеля заснавання філіяла зроблены ў 1996 годзе; афіцыйна адкрыты 30 мая 2001.

Загачыца філіяла музея Свята-лана Ціс з любоўю і веданнем

справы расказвае пра лёс Купалы. Галоўная мэта музея — распавесці пра вытокі паэта. Чалавек рваўся з ярма да свету, літаральна запітваў у сябе набыткі папярэднікаў як нацыянальнай, так і польскай, расійскай і ўвогуле сусветнай культуры. Таму, безумоўна, у музеі можна даведацца шмат цікавага не толькі пра Купалу... Бліжэйшымі духоўнымі бацькамі будучага нацыянальнага прака былі Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч і Францішак Багушэвіч. Вершы Багушэвіча (асабліва “Дудка беларуская”) настолькі захапілі Луцэвіча, што канчаткова схілілі яго пісаць толькі па-беларуску.

Колькі слоў трэба сказаць і пра людзей-сучаснікаў, каторыя спрыялі Купалу ў тыя часы, мелі непасрэднае дачыненне да станаўлення Купалы-грамадзяніна і паэта. Ім прысвечаны асобны раздзел музея. А гэта, найперш, Ядвігін Ш., У. Самойла, Б. Эпімах-Шыпіла...

Ядвігін Ш. (Антон Лявіцкі) (1868 — 1922) — беларускі пісьменнік, адзін з пачынальнікаў новай беларускай прозы; калі быў вучнем малодшай дачкі Дуніна-

Марцінкевіча, жыў у яго доме ў 1877 — 1878 гг.; аўтар першага беларускага рамана. Шмат дапамагаў талентам “з народу” знайсці самастойную творчую дарогу. З Купалам яго пазнаёміў У. Самойла вясной 1904 года. Купала ўпершыню стрэўся з чалавекам, чые творы друкавалі на беларускай мове. Заахвочваў Купалу пісаць па-беларуску. Купала часта бываў у Ядвігіна Ш. у наступныя гады, чытаў свае творы (у тым ліку і “Паўлінку”), між імі вяліся доўгія гутаркі, спрэчкі. У 1908 — 1909 гг. працавалі разам у “Нашай Ніве”. Ядвігін Ш. — аўтар самай першай рэцэнзіі на зборнік “Жалейка” (“Минское эхо”, 9.07.1908).

Уладзімір Самойла (1878 — 1941) — беларускі публіцыст і літаратурны крытык; адукацыю атрымаў у Маскоўскім і Пецябургскім універсітэтах; валодаў сямю мовамі, стаў доктарам навук; прыхільнік беларускага адраджэння і непасрэдна яго ўдзельнік. Сяброўства з падлеткам Ясем Луцэвічам пачалося ў яго студэнцкія гады. Для Купалы У. Самойла стаў настаўнікам літаратурным і духоўным. “Мужык” Купалы быў надрукаваны пры садзейнічання Самойлы. Дзейны ўдзел прыняў У. Самойла і пры выданні “Жалейкі”. Падрыхтаваныя яшчэ ў Яхімоўшчыне сшыткі вершаў Купалы, Уладзімір Самойла паспрабаваў выдаць у мінскім кнігавыдавецкім тава-

рыстве “Мінчук”. 3-за недахопу фінансавых сродкаў рукапіс купалаўскага зборніка Самойла пераслаў у Пецябург, у выдавецкую суполку “Загляне сонца і ў наша ваконца”. Матэрыяльны акалічнасці і тут прымуслі чакаць выхад зборніка амаль два гады. У Самойла першым напісаў рэцэнзію на “Жалейку” ў беларускім друку (“Наша Ніва”, 15.08.08), затым — яшчэ адну (“Минский курьер», 23.08.08).

2 снежня 1909 года. Самойла з просьбай узяць апеку над “нашым бедным Януком” звяртаецца да свайго былога ўніверсітэцкага выкладчыка Б. Эпімах-Шыпілы.

Браніслаў Эпімах-Шыпіла (1859 — 1934) — выбітны дзеяч беларускай культуры, выдавец, фалькларыст, мовазнаўца, літаратуразнаўца, закончыў Пецябургскі ўніверсітэт, дзе затым абараніў кандыдацкую дысертацыю; быў высокаадукаваным вучоным, дасканала ведаў болей 20 моў; з 1891 года працаваў намеснікам дырэктара бібліятэкі Пецябургскага ўніверсітэта; адначасова выкладаў у шэрагу вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў Пецябурга.

У 1906 — 1907 гг. знаёмства паэта з Эпімах-Шыпілам было завочнае: праз У. Самойлу і прывітальны верш Купалы да суполкі. Б. Эпімах-Шыпіла рыхтаваў да друку, рэдагаваў “Жалейку” і “Гуслыра”. Дзякуючы матэрыяльнай і маральнай падтрымцы Эпімах-Шыпілы Купала змог атрымаць сваю “самую вышэйшую” адукацыю — агульнаадукацыйныя курсы А. Чарняева. Эпімах-Шыпіла запрасіў яго да сябе на кватэру, аддаў у поўнае распараджэнне пакой, забяспечыў на правах члена сям’і харчаваннем, уносіў плату за права вучыцца на курсах, ахвяраваў належную суму грошай на даровны выдаткі.

...Дырэктар сельскагаспадарчага вытворчага кааператыва “Яхімоўшчына” Геннадзь Бажко, які сам родам з гэтых мясцін, назваў стварэнне музея Купалы сваёй марай з дзяцінства, і з пачатку кіраўніцтва гаспадаркай (1986) мэтанакіравана займаўся гэтай справай. Яго прадзед быў асабіста знаёмы з паэтам. На прамое пытанне аўтара гэтых радкоў пра значэнне Яхімоўшчыны на жыццёвым шляху Купалы адказ быў нечакана сціслы і вычарпальны: “Верш “А хто там ідзе?” напісаны тут. Якія яшчэ патрэбны доказы! Гэта адзінае месца на Беларусі, дзе сцены захоўваюць дух Купалы. Сюды прыязджаюць людзі не па прымуце, а з покліку душы”. І сапраўды, адметнасць Яхімоўшчыны ў тым, што тут захаваліся збудаванні ў тым выглядзе, якімі былі на пачатку ХХ стагоддзя: сам дом, пакой Купалы, нават сцяпенні, свіраны (падмурак аднаго з іх пазначаны 1851 годам), двухпавярховы дом для рабочых, мур і частка абсталявання бровара. Такім узроўнем захаванасці збудаванняў не можа пахваліцца ніводзін з музеяў Купалы!

У Яхімоўшчыну кожны год прыязджаюць 3-за мяжы (ЗША, Канада) нашчадкі апошняга ўладальніка маёнтка, бываюць наведвальнікі з Германіі, Польшчы. Яхімоўшчына ў спецыялізаваным польскім выданні занесена ў спіс гістарычных месцаў Беларусі. Не так, як хацелася б, як таго варта, шануюць гэты куток айчынных турыстычных маршруты. А шкада... Кіламетры са два ад станцыі Палачаны можна лёгка і з карысцю адолець і пешкі... Навакольныя краявіды спрыяюць адпачынку душы.

Тут, у музеі, дакрануўшыся да гісторыі, кожны мае магчымасць і нагоду адкрыць нешта сваё, асабістае, раней не бачанае, не адчутае, не абдуманое...

Не будзем жа забываць дарогі да месцаў духоўнасці беларускай.

Сяргей ЦІМОШКА
Маладзечна

ТЭХНАЛОГІІ

Як у век Інтэрнета заахваціць маладое пакаленне да наведвання ўстаноў культуры? Адказ на гэтае пытанне знайшлі супрацоўнікі полацкага Дзіцячага музея: у дадатак да традыцыйных музейных экскурсій прапанаваць наведвальнікам экскурсіі... віртуальныя.

Без сродкаў на прарыў

У мінулым годзе з дапамогай мясцовых уладаў у полацкім Дзіцячым музеі адкрылі камп’ютэрны клас. Зараз у памяшканнях установы ідзе рамонт, а па яго заканчэнні супрацоўнікі хацелі б аказаць дадатковыя платныя паслугі.

У музеі падабралі для выкарыстання каля тузіна гульніў для дзятвы (да пяці год) і дыскі для аматараў мастацтва і музыкі. Планаецца, што кошт карыстання камп’ютэрам увойдзе ў кошт уваходнага квітка, які складае 600 рублёў.

Паслугі гэтага класа значна адрозніваюцца ад таго, што вам прапануюць у “звычайных” камп’ютэрных клубах. Паводле слоў супрацоўнікаў музея, акцэнт у гульніх, якія яны прапануюць, будзе зроблены не на хуткасць і кемлівасць, але на пазнавальнасць.

— Камп’ютэрныя праграмы могуць быць своеасаблівым працягам экспазіцыі, — тлумачыць загадчыца філіяла “Дзіцячы музей” Полацкага нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка Наталля Андрэева. — Калі чалавек валодае навыкамі работы на камп’ютэры (што ў нашыя дні ўжо зусім не рэдкасць), ён хутка разбіраецца ў тым, як яны функцыянуюць. Калі ж не — мы заўсёды яму дапаможам.

У планах музейшчыкаў — стварэнне яшчэ некалькіх высака-якасных віртуальных прадуктаў, якія б знаёмілі маленькіх наведвальнікаў з Полаччынай. Важнасць электронных экскурсій тут бачаць у тым, што яны дазваляюць паказаць не толькі пастаянныя экспазіцыі, але і фонды, у якіх заўсёды захоўваецца больш частка экспанатаў, і да якіх у “рэальнасці” доступ простым наведвальнікам закрыты.

Канцэпцыя будучых пазнавальных падарожжаў па фондах музея ёсць; зараз супрацоўнікі Дзіцячага музея шукаюць выхад на студэнтаў і спецыялістаў інфармацыйных спецыяльнасцяў Полацкага ўніверсітэта, каб прапанаваць ім ажыццявіць свае задумы. Адна маленькая дэталё: распрацоўка камп’ютэрных гульніў — справа нятанная, і на гэта ў музея проста няма ўласных грошай.

Наталля Аляксандраўна даводзіць, што прасіць дадатковага фінансавання з абласнога бюджэту проста няёмка — асабліва пасля таго, як, дзякуючы кіраўніцтву рэгіёна, быў закуплены цэлы камп’ютэрны клас. Але, як падаецца аўтару гэтых радкоў, такі клас без адпаведных профілю музея праграм — што пусты цэх з усім абсталяваннем для вытворчасці найсучасных аўтамабіляў.

Электронныя тэхналогіі прыходзяць на дапамогу музейшчыкам паўсюдна ў Еўропе і Амерыцы; але ж у Беларусі таго прэцэдэнта яшчэ не было. Магчыма, рэспубліканскаму бюджэту варта было б падтрымаць цікавы пачынаў полацкіх музейшчыкаў?

Мікалай АНІПЧАНКА

В. Бартохаў каля магільні М. Багдановіча

Саюзу беларусаў Kryма споўнілася 15 год. Свае юбілейныя сустрэчы ў снежні мінулага года суайчыннікі прысвяцілі 115-й гадавіне з дня нараджэння Максіма Багдановіча.

Раніцай другога снежня на плошчы імя Куйбышава ў Сімферопалі сабраліся ўсе жадаючыя адправіцца ў Стары Крым — у падарожжа на мясцінах, якія наведаў Багдановіч у 1915 годзе, калі ў другі раз прыязджаў на лясніне. Так пачаліся дні беларускай культуры ў Крыме.

Тыдні за два да гэтай паездкі я меў размову з дырэктарам гісторыка-літаратурнага музея ў Старым Крыме Аксанай Кузняцовай аб маім жаданні пазнаёміцца з усімі мясцінамі, пра якія паэт апавядаў ва ўспамінах. Але абставіны змяніліся і цяпер ехаць не адзін, ды яшчэ з канцэртнай праграмай. Наша сустрэча пачалася адразу з экскурсіі па музеі, які знаходзіцца ў будынку былога купецкага сходу, і яму ўжо больш за 100 год. Экскурсаводам была сама гаспадыня. Яна нас зачаравала ведамі гісторыі свайго горада. І вось нарэшце знаёмы партрэт, бессмяротны «Вянок» паэта, адна з кніг апошняга трохтомнага выдання, іншыя яго кнігі вершаў, вытрымка з «Летніх уражанняў». Усе прыціхлі, захаляваліся... З якой цеплынёй, любоўю і спачуваннем Аксана Віктараўна гаварыла пра паэта. Нездзіўна, што беларусы, якія трапляюць сюды, потым, у знак удзячнасці, прысялаюць падарункі музею. Аксана Віктараўна згадала, што год таму маладая пара з Мінска перадала ў дар музею 3-томнік твораў Максіма.

А потым быў літаратурна-музычны канцэрт у невяліччай утульнай зале. За некалькі хвілін мы яе ўпрыгожылі беларускімі ручнікамі, партрэтам Максіма, знайшлося месца і для кнігі паэта. Было цеснавата, але на тое ніхто не звяртаў увагі. У гэтыя хвіліны ўсіх яднала паэзія Максіма-кніжніка.

Падарункам для нас стала выступленне дзяцей: беларусчак Паліны Кашарнай і Алёны Юмінавай, данскога казачка Дзяніса Васільева, украінкі Святланы Жалудзенкі, крымскі татарачка Ферыдэ Умеравай і грачаначкі Веранікі Калаядзі — вучняў Стара-Крымскай школы-ліцэя № 3. Сваё выступленне гаспадары пачалі апавяданнем паэта «Музыка» ў суправаджэнні ігры на скрыпцы ў выкананні крымскага татарына Мустафы Сейдаліева. Як гэта цудоўна, калі ў памяць паэта-інтэрнацыяналіста гучаць яго творы на беларускай мове ў выкананні дзяцей многанациональнага Kryма. Старшыня праўлення Саюза беларусаў Kryма Рыгор Жукоўскі шчыра падзякаваў гаспадарам і ўручыў у падарунак кнігі, буклеты аб дзейнасці саюза. А потым беларускія народныя песні, песні сучасных беларускіх кампазітараў гучалі ў выкананні вакальнага ансамбля «Рабінушка», лаўрэатаў прэміі імя М. Багдановіча Віктара Гулевіча і Віталія Бартохава, свае вершы, прысвечаныя роднаму краю, чыталі Святлана Краўцова і Ігар Клакоўскі.

Дзве гадзіны, якія мы запланавалі на наведванне Старога Kryма, працягліся як 20 хвілін. Трэба было спяшацца, бо трэба яшчэ пабываць у Кактэбелі і Феадосіі.

Далей скіраваліся ў апеты многімі паэтамі і мастакамі Кактэбель. Экскурсаводам быў наш шчыры сябра, знаёмы ўсім па старонках «Голасу Радзімы» Уладзімір Кіркевіч з Феадосіі. Цікава нам было з ім і па дарозе, і ў гэтым сапраўды маляўнічым куточку на беразе Чорнага мора.

Пазней адбылася сустрэча з беларусамі Феадосіі — горада, у якім М. Багдановіч правёў некалькі дзён.

Наша экскурсія ў Феадосію пачалася з Міт-рыдатавай гары. Менавіта сюды, да гістарычнага музея, быў накіраваны першы маршрут Максіма, калі ён пачаў знаёміцца з горадам.

Вядучы рубрыкі — доктар філалагічных навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Адам МАЛЬДЗІС.

Выпуск 2.

Па сцезжках Максіма Багдановіча

Але гістарычны музей у час Другой сусветнай вайны разбураны. З вышыні «птушынага палёту» Уладзімір Кіркевіч апавядае нам гісторыю старажытнай Кафы, заснаванай 2500 год таму. Аб мінулым сведчаць рэшткі вялікіх абарончых сценаў і вежы крэпасці. Уладзімір Кіркевіч часта тут бывае, асабліва любіць паказваць землякам горад і ўсё, што звязана з Багдановічам.

Сустрэча з Феадосіяй завяршылася святочна. Сардэчна нас вітаў старшыня суполкі Віктар Фаміч, які выдатна ведае творы беларускіх паэтаў. Свае вершы на беларускай мове чытала Ніна Князева...

Беларускія народныя песні падаравала Марыя Кабяляцкая. Асабліваю ўдзячнасць трэба выказаць і намесніку старшыні Соф'і Галаўко ды адзначыць яе ўвішнасць, добразычлівасць і майстэрскае чытанне беларускіх вершаў.

А госці таксама былі «не лыкам шыты»: музычнае афармленне вечарыны рабіў Віктар Гулевіч, яскравым гумарам выдзяляўся старшыня ялцінскай суполкі Пятро Якубук і актывісты сімферопальскай суполкі Рамуальда і Іван Тупак. Творы М. Багдановіча і вянок абрадавых беларускіх народных песень прагучалі ў выкананні В. Бартохава, упершыню са сваімі вершамі для феадосійцаў выступіла і Святлана Краўцова. А дзяўчаты «Рабінушкі» спявалі не толькі беларускія творы, але і рускія і ўкраінскія народныя песні. А ў беларускіх скоках найбольшы запал паказаў Рыгор Жукоўскі.

З Феадосіі ад'язджалі з добрым настроем і шкадаваннем аб тым, што зімовыя дні вельмі кароткія...

9 снежня — дзень нараджэння Максіма Багдановіча. І зноў збіраюся ў дарогу, на гэты раз у Ялту. Бяру з сабой усё неабходнае і абавязкова ручнікі, бо, лічу, яны напаўняюць нашы сустрэчы асаблівай энергетыкай, перадаюць подых роднай зямлі і ўмацоўваюць сувязь з любай Радзімай. Дабіраюся на маршрутны таксі да трасы «Сімферопаль — Ялта», а ў памяці ўсплывае 9 снежня 1991 года,

Падчас святкавання юбілею класіка

калі ўпершыню выйшаў на сцэну з літаратурна-музычнай кампазіцыяй «Мне сняцца сны аб Беларусі». 15 год і ў сне і наяве... Яшчэ не паспеў зайсці ў салон тралейбуса, а мне насустрач лес прывітальных рук і шчырыя ўсмешкі сяброў Гомельшчыны і Магілёўшчыны, Міншчыны і Гродзеншчыны.

У Ялце сімферопальцы накіроўваюцца на месца збору, сёння гэта плошча каля музея А. Чэхава, бо амаль поруч пачынаецца вуліца М. Багдановіча. Яна невялікая: некалькі ўласных дамоў, мастацкая школа, дзе ўжо тройчы мы праводзілі сярод вучняў конкурс на лепшы малюнак па творах паэта, адзін шматсямейны будынак-інтэрнат. А побач — двухпавярховы будынак у стылі мадэрн з балконам, з прыгожай ляпнінай, былы пансіён «Шалаш». З 1909 года ён амаль не змяняўся, але з'явілася мемурыяльная дошка, якая сведчыць аб тым, што «В гэтым доме ў 1909 годзе жыў беларускі паэт Максим Богданович (1891 — 1917 гг.).»

Прымацоўваем да дошкі кветкі. Гучаць яго творы: «Над морам», «Я бальны бяскрыдлаты паэт», «Цемень». Апошні верш быў прысвечаны дзяўчыне з прозвішчам Кіціцына, з якой Багдановіч пазнаёміўся тут. Згадваем славыты раман «Зорка Венера» і адпраўляемся на старыя могілкі. Праз хвілін дзесяць нас сустракае вечно малады і прыгожы Максім, які трымае каля сэрца «Вянок». І не адзін, а з гасцамі — старшынёй Севастопальскай суполкі «Пагоня» Валерыем Барташам і ялцінскай мастацкай Нелінай Мошнікавай.

На магілью Багдановіча кладуцца кветкі, запальваюцца свечкі, гучаць словы прывітання і віншавання з днём нараджэння паэта, і, вядома, яго творы: «Жывеш не вечно, чалавек», «Ціхія мае ўсе песні, цёмныя, як вугаль чорны» і іншыя, а таксама вершы беларускіх паэтаў, прысвечаныя М. Багдановічу: Янкi Сіпакова, Нэлі Тулупавай, Паўла Пруднікава, Янкi Журбы.

Гаворым словы ўдзячнасці скульптарам Л. Гумілеўскаму і С. Гумілеўскаму, архітэктару М. Жлабо за цудоўны надмагільны помнік паэту. Развітаемся.

Наступны наш прыпынак каля клуба КУФ «Ялта». Ідзём пешшу, хаця і далекавата ад могілак. Вось і былая Мікалаеўская вуліца. На будынку клуба мемарыяльная дошка з бар'ельфам паэта і надпіс: «На гэтым месце знаходзіўся дом, у котором жил (с марта по май 1917 г.) и умер (25 мая 1917 г.) выдающийся белорусский поэт Максим Богданович».

З мора даносіцца крык чаек, гучаць яго апошнія радкі:

*Украіне светлай, дзе я ўміраю,
У белым доме ля сінняй бухты,
Я не самотны, я кнігу маю
З друкарні пана Марціна Кухты.*

Ад удзячных нашчадкаў ускладаюцца кветкі. Гучаць вершы: «Як Базыль у паходзе канаў», «С. Палузну», «Песняру». Святлана Краўцова чытае ўласныя творы.

На паграніччы

Міхась Шаховіч (псеўд. Міхаль Пашкоўскі; 20.11.1953, в. Са-кі Белаастоцкага ваяв., Польшча) — 5.6.2000, Кнышын, Польшча), беларускі і польскі журналіст, паэт, фалькларыст, выдавец.

Міхась Шаховіч паходзіць з сялянскай сям'і. Вучыўся ў Бельскім беларускім ліцэі. Скончыў беларускае аддзяленне філалагічнага факультэта Варшаўскага ўніверсітэта (1977). З 1 жніўня 1975 г. да снежня 1984 г. працаваў у беларускім тыднёвіку «Ніва». З 1 студзеня 1985 г. да снежня 1990 г. — адказны сакратар польскага штомесячніка «Kont-gasty». Затым паўтара года кіраваў выдавецкім прадпрыемствам «Пагранічча».

На працягу пяці год у «Ніве» вёў рубрыку «З народнай абраднасці», дзе публікаваў тэксты народнай творчасці з польска-беларускага культурнага сумежжа. У такім жа аспекце друкаваў матэрыялы пад рубрыкай «З народных гаворак». У 1982 г. пад яго рэдакцыяй выйшаў навуковы зборнік «Мост праз стагоддзі» — плён дзвюх навуковых сесій пад той жа назвай. Як паэт дэбютаваў у 1974 г. у «Ніве» вершам «Туды». Аўтар васьмі літаратурных зборнікаў — «Прамінанне» (1978), «Святая ноч» (1979), «Вада ў рэшаце» (1984), пераклад на польскую мову «Woda w przetaku» (1990), «Напевы» (1987), «Рапсодыя» (1993), «Кліч» (1993), «Пад сюзор'ямі» (1998). Член праўлення Беларускага літаратурнага аб'яднання «Белавежа». Сябар Саюза польскіх пісьменнікаў (1984).

Ірына ТАМЛІЧЫК

Фізік і лірык

Ігар Шаховіч (13.6.1961, Калінінград, Расія), фізік, грамадскі дзеяч беларускай дыяспары ў Расіі.

Ігар Шаховіч нарадзіўся ў беларускай сям'і. Яго бацька, Расціслаў Міхайлавіч, родам з Полаччыны, маці, Валіяніна Фёдаравна, — са Шклоўскага р-на Магілёўскай вобл. Менавіта маці, настаўніца беларускай і рускай моў, навучыла хлопчыка беларускай мове, зацікавіла роднай літаратурай. У 1968 г. І. Шаховіч пайшоў у першы клас сярэдняй школы № 12 г. Калінінграда, якую скончыў у 1978 г. Вышэйшую адукацыю атрымаў у Калінінградскім дзяржаўным ўніверсітэце, паступіўшы туды ў 1978 г. на фізічны факультэт. Пасля заканчэння ўніверсітэта (1983) на працягу двух гадоў працаваў інжынерам-фізікам у Доследным канструктарскім бюро вайсковага накірунку. З 1984 г. выкладаў фізіку ў Ябланеўскай сярэдняй школе Гур'ёўскага р-на Калінінградскай вобл. У 1991 г., адышоўшы ад выкладчыцкай дзейнасці, вярнуўся ў Калінінград, дзе прыняў самы актыўны ўдзел у стварэнні Таварыства беларускай культуры «Каралівец». Пасля рэгістрацыі таварыства быў выбраны яго старшынёй. У 1992 г. І. Шаховіч стварыў камерцыйную фірму, якая займаецца гандлем кніг, у тым ліку і кніг беларускіх пісьменнікаў, выдадзеных у Мінску.

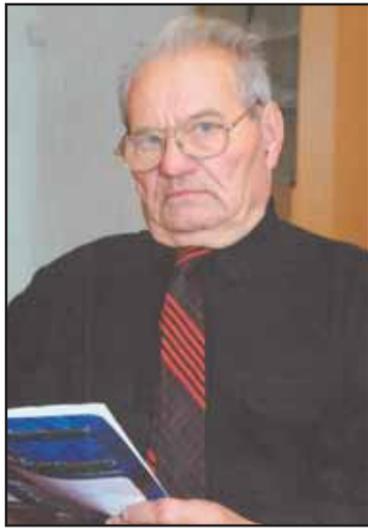
Цяпер Ігар Шаховіч прымае актыўны ўдзел у культурна-грамадскім жыцці Калінінградчыны. Па ініцыятыве Таварыства пад яго кіраўніцтвам у розных гарадах Калінінградскай вобласці праводзіцца Дні культуры Беларусі, вечарыны, у якіх бяруць удзел дзеячы культуры і мастацтва з Беларусі, ладзяцца выстаўкі беларускіх мастакоў. Сам І. Шаховіч — чалавек адукаваны ў пытаннях беларускай гісторыі, добры знаўца беларускай літаратуры, фальклору і музыкі.

Па задумках І. Шаховіча, у Калінінградзе адбыліся: адкрыццё помніка беларускаму першадрукару Ф. Скарыне, стварэнне нядзельнай беларускай школы. Ён удзельнічае ў мерапрыемствах, якія ладзяць міністэрствы культуры і адукацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскія арганізацыі Беларусі.

Пятрусь КАПЧЫК
(Ізяслаў, Украіна)

Віталі Бартохаў,
лаўрэат прэміі імя М. Багдановіча
Алушта, Крым

Жыхар горада Іўе Міхаіл Грыбаў, старэйшы таварыш, прыслаў мне сваю кнігу «Запіскі остарбайтэра». Ведаю, што пісаў ён яе амаль два дзесяцігодзі. Увогуле ж, пра ўсё перажытае ім у вайну ў Нямеччыне хацеў расказаць людзям з першых дзён, як вярнуўся пасля вызвалення на радзіму, але баяўся: рэпатрыянт. Гэта аднавяскоўцы ведаюць, як ён туды трапіў. А іншыя людзі?.. Не хацеў жа верыць яму, былому остарбайтэру, наш афіцэр з прававерачна-фільтрацыйнага пункта, інакш не даваў бы Міхасю падпісаць пратакол допыту, у якім на сваё «усмотрение» вынес прысуд: «добраахвотна, па вярбоўцы» паехаў працаваць на ворага. Але тады ў Грыбава хапіла смеласці не падпісаць самому сабе, па сутнасці, смяротны прыгавор: калі б падпісаў, хворы на туберкулёз, мабыць, загінуў бы ў якім-небудзь лагера ўжо на сваёй зямлі, як загінулі многія такія ж ні ў чым не вінаватыя людзі, што пад прымусам агаварылі сябе, падпісаўшы адпаведныя «прысуды».

РЭАЛЬНАСЦЬ І ЛІТАРАТУРА

Каб помнілі...

Ці патрэбна людзям, якія нарадзіліся пасля вайны, ведаць, што такое «остарбайтэрства», — ужо ў наш новы час, на пачатку так званай перабудовы Міхаіл Міхайлавіч не аднойчы казаў такое нам, тагачасным супрацоўнікам часопіса «Малодосць» (часопіс ён выпісваў і чытаў). Сумненні аўтара можна было зразумець: паўсюль усё крышылася, ахайвалася, разбуралася... Здавалася, што ніколі нікому нічога, акрамя грошай, не будзе патрэбна... Якая вайна? Якія «Запіскі...»? Ды яшчэ пра остарбайтэрства... Але ўсё ж Міхаіл Міхайлавіч сёе-тое паказаў нам. Прачыталі. Генрых Далідовіч, тагачасны рэдактар «Малодосці», падпісаў успаміны ў друк: падобныя сведчання аб перажытым нашымі суайчыннікамі ў фашысцкім рабстве ў нас яшчэ не друкаваліся. Пры гэтым сьлінны пісьменнік адзначыў, што ў Грыбава прыроджаны дар літаратара...

І вось нарэшце кніга «Запіскі остарбайтэра». Прачытаўшы яе, разумею: і ў адным выданні, якім бы ёмістым яно не было, немагчыма даць нават больш-менш поўную карціну такой з'явы, як остарбайтэрства. Яно — цэлая сістэма, распрацаваная фашыстамі і накіраваная не толькі на прымушавую, па сутнасці, рабскую працу людзей, вывезеных ім з акупіраваных тэрыторый у Германію, а яшчэ — і на падаўленне чалавечай годнасці вязняў, іх маральнае і фізічнае знішчэнне, не зважаючы на ўзрост і на пол.

Трэба сказаць, што раней гэта «остарбайтэрства» не толькі ў нашай мемуарыстыцы, а і ў мастацкай літаратуры як след не была распрацавана і адлюстравана. Чаму, ужо сказаў крыху... Але з часам свет зрабіўся больш адкрытым. Тыя остарбайтэры, каму пашчасціла выжыць, прайшоўшы зямное пекла, прызнаны ахвярамі. Многія ўжо атрымалі з Германіі кампенсацыю за сваю рабскую працу. Усе яны — сведкі былога. І Міхаіл Грыбаў — адзін з іх.

Кніга выдана ў Брэсце. У ПУП «Акадэмія». Тыраж — 708 экзemplяраў. Выдана пры падтрымцы Гродзенскага аблвыканкама, Іўеўскага райвыканкама. Найбольшую спонсарскую дапамогу былому остарбайтэру аказаў Федэральны фонд Германіі «Памяць, адказнасць і будучыня» (500 экзemplяраў кнігі забрала гэта арганізацыя).

Ва ўступным слове да выдання доктар філалагічных навук, прафесар В. Сянкевіч адзначае, што, на яго думку, галоўнай якасцю кнігі Міхася Грыбава і «якой яна адрозніваецца ад многіх існуючых твораў» (выдзелена мною. — У. С.) на ваенную тэму, з'яўляецца рэалістычнасць. Далей прафесар кажа: «Аўтар без усялякага прыхарошвання раскрывае тое, што было, што з ім здарылася, сведкам чаго ён быў». Але, маўляў, «Чытачу прад'яўляюцца і пачуццё хлопчыка, якога лічаныя хвіліны аддзялялі ад смерці (сцэна расстрэлу ў сваёй вёсцы, і не толькі яна — У. С.), і маральныя пакуты з прычыны знявагі чалавечай годнасці асобамі, якія лічылі сябе «звышчалавекамі», і светлыя перажыванні, звязаныя з каханнем, што напаткала яго (ужо юнака — У. С.) у далёкім нямецкім палоне».

І наступнае ёсць у тым слове: «Будучы рэалістам, аўтар не можа не аддаць належнае і таму станючы чаму, што ён убачыў у палоне: гэта гаспадарліваць і рацыянальная арганізацыя быту немцаў» і гд. Навуковец выдзяляе і такое: «усё гэта супярэчыла і кантраставала з засвоенымі з дзяцінства савецкімі ідэалагемамі, здзіўляла і дапама-

гала зразумець праўду жыцця без папярэдняй ідэалагічнай зададзенасці».

Ну што ж, магчыма, для некага падобнае прачытанне асобных роздумаў аўтара «Запісак...» з'яўляецца правамерным. Хаця, як мне думаецца, што датычыць засяроджвання ўвагі падлетка на тым, як немцы вялі гаспадарку, дык гэта яго звычайная прыродная дапытлівасць. Міхася Грыбаў — сялянскі сын. А сцвярджае пра «праўду жыцця без папярэдняй ідэалагічнай зададзенасці», пра якую, выходзіць, юнак раздумваў, знаходзячыся ў палоне і ведаючы, што кожны дзень можа загінуць, тут, мабыць, не да месца.

А зараз — чаму і як Міхася Грыбаў апынуўся ў рабстве. (Так ён сам называе «остарбайтэрства»). ...1943 год. Вёска Чаркасы на сённяшняй Дзяржыншчыне. Люты... Ноччу ў вёсцы былі партызаны, а днём сюды наляцелі карнікі. Сабралі жыхароў. Цытую: «Калі вы не выдасце партызанскія сем'і і не скажаце праўду, ці былі гэтай ноччу ў вашай вёсцы партызаны — вёска будзе спалена, а вы ўсе расстраляны».

Аўтар піша: «Мае аднавяскоўцы памятаюць, хто яшчэ жыў, гэтую жудасную нямую сцэну. Каго выдаваць? Бацькам сваіх дзяцей? (Тады ў вёсцы было восем партызанскіх сем'яў. — У. С.)»

Як бачым, ад кожнага вяскоўца, дарослага і юнага, патрабавалася: або... або... Чамусьці ў ахвяры карнікі выбралі Міхасёва бацьку, яго самога і малодшую сястрычку. Вядома, хлопец разумеў, што ад яго патрабавалася ўзамен на жыццё. Можна толькі ўявіць, што тварылася на душы ў Міхася, на душы ў бацькі, у сястрычкі, калі яны чакалі расстрэлу. Да ўсяго ён разумеў: калі сам вытрымае, а нехта з вяскоўцаў — не, тады ўсё адно — смерць...

Падобнага (сцэн расстрэлу ў вайну) у мастацкай літаратуры апісана нямаля. Звычайна пісьменнік, ставячы персанаж у згаданую сітуацыю, сам «думае» за свайго героя: прырода творчасці такая. Да ўсяго ён сыходзіць са свайго асабістага ўспрымання жыцця, свайго разумення чужой псіхалогіі. І дае ўсяму свае абагульненні і ацэнкі. Словам, шмат што «выдумвае» як мастак. Тут жа, у «Запісках...», аўтар усё перажыў сам. Тут — яго асабістыя пачуцці, перажыванні, яго ўласнае бачанне свету на мяжы жыцця і смерці. Ён жа сам чакаў «кулі ў затылак»...

Карнікі, бачачы, што Грыбава не выдаюць партызанскай сем'і, папярэдзілі сялян, што іх таксама расстраляюць, як гэтую сем'ю. Мабыць, фашысты разлічвалі, што нехта ўсё ж не вытрымае: каб самому ўратавацца. Ды і розум, паводле ўспамінаў Міхаіла Міхайлавіча (у нашых прыватных гутарках), у такіх сітуацыях не вельмі кантралюецца... Фашысты загадалі «...бацьку і дзецім стаць тварам да сцяны. «Ну, цяпер заб'юць! — калнула, — піша аўтар. — Падкошваліся ногі, млела душа, мне здавалася, што спачатку пачую боль у патыліцы. Цягнуліся бяскончыя хвіліны, ніхто не страляў... Паспрабаваў асыражэна

зірнуцца. Злосны выкрык, потым выстралам паставілі на сваё месца. Здзіўляла: у мяне стрэлілі, а я жыў. Нельга было ў гэтым стане разабрацца, што секанулі паверх галоў, кулі ўрэзаліся ў гнілую сцяну...»

Але і гэта не пахіснула ні хлопца, ні яго бацьку, і нікога з вяскоўцаў. Зноў думаю, ці трэба і тут шукаць нейкую «зададзенасць» у паводзінах людзей? Думаецца, «зададзенасць» павінна быць у іншым. Яе выклікае само жыццё. Яе патрабуе памяць аб мільёнах загінуўшых. Такое ніколі не павінна паўтарыцца: людзі, будзем пільнымі...

Юнак Міхася Грыбаў, як бачым, быў гатовы загінуць дзеля партызанскіх сем'яў, усёй вёсцы. І, вядома ж, дзеля жыцця пецярных астатніх сваіх брацікаў і сястрычак: не прызнаўшы ворага, што яны ў яго ёсць. Хлопца забралі ў Германію. Там ён стаў остарбай-

тэрам. Між іншым, у гады вайны з усёй савецкай тэрыторыі на прымушавую работу фашысты вывезлі больш як 4 мільёны чалавек, у тым ліку каля 380 тысяч з Беларусі. Так сцвярджае наша энцыклапедыя. Сотні ж тысяч нашых суайчыннікаў былі закатаваны, забіты, спалены ў фашысцкіх канцлагерах, а таксама ў лагерах смерці на тэрыторыі нашай рэспублікі, акупаванай нацыстамі. Усе гэтыя ахвяры: дзеці, дарослыя, людзі сталага веку — з нашага роду. Чалавечага. З роду ўсіх народаў, якія жылі тады і зараз жывуць на тэрыторыі нашай краіны. Заўважу: ладам. Дарэчы, у партызанскіх атрадах, у патрыятычным падполлі былі прадстаўнікі самых розных нацыянальнасцей. Беларусы ж і рускія, як таксама вядома, рызкуючы сваімі жыццямі, жыццямі сваіх дзяцей, родных і блізкіх, ратавалі ад карнікаў яўрэяў, цыганоў, людзей іншых нацыянальнасцей...

Што ж увогуле да яе, ідэалогіі, дык ёю прасякнуты ці не ўсе кнігі мемуарнай літаратуры тых нашых, даперабудовачных часоў. Вядома, кнігі тыя — іншага плана, чым «Запіскі остарбайтэра» М. Грыбава. Ды і літаратура тая ў свой час была запатрабавана. Тады пісьменнікі і журналісты, у тым ліку і сьлінныя, лічылі за гонар рабіць літаратурныя апрацоўкі ўспамінаў ветэранаў. Заўважым, часта менавіта «літапрацоўшчыкі» надавалі

такім успамінам адпаведную «ідэалагічную накіраванасць». Між іншым, іх да гэтага ніхто не прымушаў. Гэта заканамерна: у свеце не было і няма нічога, што б ні залежала ад нейкай пэўнай ідэалогіі. І зараз, калі мы маем такую кнігу, як «Запіскі остарбайтэра» — сур'ёзную, праўдзівую і грунтоўную, якая, паводле таго ж шанюнага прафесара В. Сянкевіча, «з'яўляецца надзвычай карысным творам (выдзелена мною. — У. С.) для сучаснай моладзі», бо «яна культывуе агульначалавечыя каштоўнасці, далучае да сапраўдных духоўных вартасцей, разам з тым, узбагачае чытачоў праўдзівымі звесткамі пра гістарычныя падзеі — ваеннае ліхалецце», дык зразумела, што яна таксама мае пэўную «ідэалагічную накіраванасць». Пры тым, накіраваную, паўтаруся, «на агульначалавечыя каштоўнасці». Што абсалютна правамерна.

Так, былі «остарбайтэр, вязень, раб, недачалавек», як лічылі нацысты ўсіх, хто не такі, як яны, Міхаіл Міхайлавіч сёння смела і шчыра піша пра многае з таго, што асабіста бачыў і перажыў у вайну на чужыне. Здзекі, забойствы, шыбеніцы... Прыдуманая? Не. Што такое было як сістэма, можна зразумець з аднаго дакумента, падпісанага ў кастрычніку 1942 года міністрам юстыцыі рэйха Ціракам. Цытую па кнізе: «З мэтай ачышчэння нямецкага народа ад палякаў, рускіх, яўрэяў і цыганоў і з мэтай вызвалення ўсходніх раёнаў, якія павінны належаць рэйху для пасялення на іх нямецкага народа, я маю намер прадставіць СС праследаванне законам палякаў, рускіх, яўрэяў і цыганоў. Я зыходжу з таго, што юстыцыя ўсяго толькі ў невялікай меры можа садзейнічаць знішчэнню гэтых народаў».

Вось так, ні больш ні менш. І тут трэба гаварыць пра ідэалогію. Але іншую: нацызму. Яна і ў такім успаміне аўтара — сведкам чаго ён быў... Нацысты доўга прымушалі свайго супляменніка, багатага немца, адмовіцца ад сваёй жонкі-яўрэякі. Калі ж зразумелі, што той гэтага не зробіць, улічваючы яго карысць (капіталы) для рэйха, прымуслі жанчыну зрабіць стэррылізацыю: фактычна, знішчылі працяг цэлага роду...

Ці такое... Я доўга думаў, засяроджваць увагу чытача на дзевятнацатым запісе кнігі ці не. Называецца ён «На шыбеніцы». Напэўна, не кожны зможа яго прачытаць поўнасцю. Але паспрабую пераказаць. Па загадзе нацыстаў (за што — у запісе, хаця «за што?»), калі нацысты вывезлі, нацысты стварылі гэтыя ўмовы, нацысты ва ўсім вінаваты) «сябры і землякі» павінны прывесці ў выкананне прыгавор фашысцкага суда. Ахвяра — Піліпенка Аркадзь Баніфатавіч, 1923 года нараджэння, ураджэнец г. Лубны Палтаўскай вобласці, па нацыянальнасці ўкраінец. Ён прыгавораны «да вышэйшай меры — смерці праз павешанне». Далей чытатка з кнігі: «Ля стала па баках стаялі Мікола і Шурка, разгубленыя і перапалоханыя. Можна было ўявіць, што ў іх было на душы. Агульны лёс

у няволі зблізіў іх з Аркадзем, як з родным братам. Як падмушца рукі яго вешаць? Які садыст прыдумаў гэту кару? Самі фашысты не пэцкаюць свайго. Вы, ніжэйшая раса, вешайце свайго»...

Остарбайтэр Міхася Грыбаў пастаянна думаў аб вяртанні на радзіму. Аднойчы разам з дзядзькай з Украіны, якую пакахаў, нават паспрабаваў уцячы. Іх злавілі. Разлучылі. Падверглі адпаведным пакаранням: адно пашчасціла, што не забілі...

Сёння праз шэсць дзесяткаў гадоў пасля вайны мы жывём у няпросты час. Адыходзіць пакаленне сведкаў тых жудасных падзей, а таксама сведкаў агульнанароднага гераічнага подзвігу ў Вялікай Айчыннай. Шмат што паступова — фактар часу — сціраецца з памяці. Шмат чаго ўсё яшчэ не засведчана для нашчадкаў. А ў свеце паўстаюць новыя рэаліі, з'яўляюцца новыя ідэалогіі. Як ведаем, то тут то там спрабуюць заявіць пра сябе неанацысты. Чаго, напрыклад, варта жаданне знесці помнікі савецкім воінам у Эстоніі... Або адкуль і ў нас з'явілася мода на так званае «копательство», калі людзі раскопваюць магілы воінаў, каб здабыць узнагароды ды прадаць іх «калекцыянерам», сярод якіх і тыя, каго перамаглі нашы дзяды і бацькі?

Няўжо за шэсць мірных дзесяцігоддзяў мы забыліся на былое? І чаму сталася так, што і зараз пра «остарбайтэрства» мы мала ведаем?..

Думаецца, што сёння мы, літаратары і журналісты, як некалі ў часы расквіту мемуарнай літаратуры, павінны зноў звярнуцца да былых воінаў і партызанаў, вязняў фашысцкіх лагераў, остарбайтэраў, іншых сведкаў самых розных стэронак вайны і запісаць іх успаміны. І выдаць. У дзяржвыдавецтвах. Не за іх, ветэранаў сродкі, і не за сродкі розных, хай і самых зычлівых, фондаў. Гэта наша гісторыя, наша памяць. І — наша ідэалогія.

І ў заключэнне пра тое, як складалася на радзіме жыццё остарбайтэра Міхася Грыбава... Спачатку і дома ўсё было вельмі і вельмі няпроста. Яно і зразумела: вайна не толькі знішчыла мільёны людзей, не толькі зламала многія і многія людскія лёсы, але ўнесла і свае, часта жудасныя змены ў псіхалогію нямаля каго, як уладных, так і простых нашых (размова толькі аб іх) суайчыннікаў. Словам, наогул пасля ўсяго бачанага і перажытага многім заставацца самім сабой часам было няпроста.

Міхасю, як і многім былым рэпатрыянтам, трэба было іншы раз даказаць і афіцыйным асобам, ды і проста чужым людзям, што ён наш, савецкі, як і быў да рабства. Напрыклад, у адным РАНА скажуць, што трэба настаўнікі, але... А дома ўчастковы, які ведае цябе, як «аблупленага», трымаючыся на адлегласці, паўафіцыйна заяўляе: «Ты прыехаў з Германіі. Я павінен склаці пратакол допыту: такі парадак». Ці аднавяскоўка, счарнелая ад уласнага гора, папракае: «То як жа гэта? Мой пагіб (дзякуй Богу, выжыў сын старой), а ты не. Вы ж былі разам. Ты — хітры (успомнім Міхасёву «хітрасць», калі стаяў перад расстрэлам і нікога не выдаў. — У. С.), а мой заўсёды дурненкі быў, чаму ж ты не памагаў яму ратавацца?».

Словам, даходзіла да таго, што юнак задумваўся, ці варта, калі так, «жыць і пакутаваць?»... Толькі, як кажуць, свет не без добрых людзей. Дапамаглі. І вылечыцца, і адчуць сябе чалавекам. І — знайсці сваё месца ў жыцці на сваёй зямлі, сярод суайчыннікаў.

Міхаіл Грыбаў скончыў Гродзенскі педінстытут. Працаваў настаўнікам, у РАНА. Выхаваў сотні вучняў, людзей розных прафесій. Мае дзяцей і ўнукаў. І ўрэшце выйшаў да людзей са сваім успамінам аб перажытым у вайну — кнігай «Запіскі остарбайтэра». Яна, па маім меркаванні, без сумненняў з'яўляецца самым яркім антываенным мемуарным выданнем, створаным у нас у апошні час.

Сённяшнія вожыкаўцы

Павіншаваць выданне прыйшлі вядомыя пісьменнікі, ветэраны-вожыкаўцы, мастакі і нават кампазітары (яны таксама супрацоўнічаюць з намі), члены некаторых літаб'яднанняў, жартоўны гурт мастацкай самадзейнасці з Маладзечна. Для гасцей быў падрыхтаваны арыгінальна аформлены буклет (аўтар Н. І. Філіповіч), а ў ім змешчана «Малая партызанская энцыклапедыя» са славутай сатырычнай газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну». Так, «Вожык» вырас менавіта з гэтага выдання, і таму Музей Вялікай Айчыннай вайны стаў цэнтрам юбілейнай урачыстасці.

Дарэчы, першыя 13 нумароў знакамітага агітплаката з'явіліся на пачатку ліпеня 1941 года не ў Мінску, тады ўжо занятым немцамі, а ў Гомелі. Першым адказным сакратаром-рэдактарам выдання быў пісьменнік і публіцыст Міхась Чавускі. (З 1942 года — Кандрат Крапіва.) У рэдакцыю ўваходзілі таксама Заір Азгур (будучы знакаміты скульптар), шэраг іншых мастакоў. Хачу звярнуць увагу на такі факт. У 9-ым нумары плаката вядомы паэт Пятрусь Броўка друкуе на роднай мове палымны верш «За кроў бязвінных». Друкуе пад сваім прозвішчам, хача на тэрыторыі, занятай фашыстамі, засталіся яго блізкія людзі. Гэта смелы, мужны ўчынак (пазней ягона маці была кінута ў канцлагер). Адкрыта выступалі ў друку і іншыя пісьменнікі.

Са старонак агітплаката з вершамі-заклікамі да партызан і воінаў звярталіся Янка Купала і Якуб Колас. Тут друкаваліся Кузьма Чорны, Пятро Глебка, Васіль Вітка, Анатоль Астрыка, Міхась Лынькоў, Пімен Панчанка, Максім Танк, Максім Лужанін, Канстанцін Губарэвіч і, вядома ж, Кандрат Крапіва. Побач з вядомымі пісьменнікамі працавалі такія мастакі і карыкатурысты, як Іван Ахрэчык, Яўген Зайцаў, Яўген Красоўскі, Аскольд Чуркін, Анатоль Волкаў, Мікалай Гурло, Сяргей Раманаў, Рыгор Грамыка і іншыя. Газета-плакат засылалася ў тыл ворага, у партызанскія атрады, распаўсюджвалася сярод насельніцтва на акупіраванай тэрыторыі. Як рэліквіі ў нас захоўваюцца фактычна ўсе нумары гэтага выдання.

Пасля вызвалення Беларусі перад кіраўніцтвам краіны паўстала пытанне: што рабіць з гэтай літа-плакатам? Сатырычнае выданне сваю баявую задачу выканала, і яго трэба было пераарыентаваць на праблемы мірнага будаўніцтва. У нас ёсць копія пракалола пасаджэння Бюро ЦК КПБ ад 22 мая 1945 г., на якім было прынята рашэнне аб пераўтварэнні газеты-плаката ў сатырычна-гумарыстычны часопіс «Вожык». Першым рэдактарам часопіса «Вожык» зноў жа быў прызначаны К. Крапіва. У пасляваенным часопісе таксама працавала многа вядомых пісьменнікаў. Можна дадаць да вышэйназваных Янку Брыля, Барыса Сачанку, Андрэя Макаёнка, Янку Сіпакоў, Уладзіміра Корбана, Уладзіміра Правасуда, Алеся Пільмякова і іншых. Дарэчы, адносна Макаёнка Іван Пятровіч Шамякін у «Аповесці пра сябра» напісаў, што калі б Макаёнак не папрацаваў у «Вожыку», то наўрад ці стаў бы такім камедыяграфам.

У «Вожыку», без перабольшвання, друкаваліся ўсе класікі (у нас ёсць рубрыка «Класікі смяюцца»), а з сучасных — Мікола Мятліцкі, Юрка Голуб, Міхась Пазнякоў, Павел Місько, Уладзімір Мацвееў, Мікола Чарняўскі, Іван Стадольнік, Уладзімір Ліпскі, Мікола Маляўка, Мікола Шабовіч, Уладзімір Ермалаеў, Міхась Мірановіч і многія іншыя. Адным словам, сярод пісьменнікаў і мастакоў ва ўсе часы

соўная выстаўка з арыгінальных карыкатурных карыкатур. Над стварэннем яе добра папрацавалі нашы мастакі Іван Бокій і малады карыкатурыст Павел Шычко. У часопісе рэгулярна змяшчаюцца малюны, карыкатуры Сяргея Волкава, Міколы Гіргеля (ён стаў нядаўна чацвёртым лаўрэатам нашай прэміі імя К. Крапівы), Пятра Козіча, Алега Папова, Андрэя Слуцкага, Аркадзя Гурскага, Уладзіміра Чуглава, Алега Гуцала, Вікенція Пузанкевіча і іншых.

Пастаянныя сустрэчы з чытачамі важныя для нас і зваротнай сувязі, цікавымі творчымі знаходкамі. Пасля паездак у Вілейку, Валожын, Мядзел, Оршу, Барань, Полацк,

розных негатыўных з'яў, прапаганду здаровы лад жыцця. Дапамагае ў гэтым цеснае супрацоўніцтва з Камітэтам дзяржкантролю. Пастаянна выходзяць матэрыялы пад рубрыкамі «Іголкатэрапія», «Вожыку» пішуць», «Як стала вядома», «Пад вуглом 40 градусаў» і іншыя.

Усяго ж у нас існуе каля 30 розных рубрык, тэматычных падборак, мэставых старонак. Яны пастаянна абнаўляюцца і папаўняюцца. З апошніх такіх творчых навінак можна назваць «Вожык у асобах» (пра вядомых вожыкаўцаў), «Знаёмцеся — маладыя» (для літаратараў) і «Дэбют», «Вернісаж» (для мастакоў), «Пацяруха з партфеля»,

Вастрыў, як штук, пяро, іголка...

Адзіны дзяржаўны часопіс сатыры і гумару — «Вожык» — гэта унікальнае выданне з багатай гісторыяй і творчымі традыцыямі. Не так даўно вожыкаўцы адзначылі сваё 65-годдзе. Спадзяёмся, што гэта падзея стала запамінальнай і для нашых чытачоў. Пад рубрыкай «Шаноўная ў «Вожыка» дата — падзей, успамінаў багата» рэдакцыя змясціла цікавыя згадкі такіх добра вядомых вожыкаўцаў, як Янка Сіпакоў, Уладзімір Правасуд, Навум Гальпяровіч, Лідзія Арабей, Іван Стадольнік. Святочнае мерапрыемства прайшло ў Музеі Вялікай Айчыннай вайны. Тут была разгорнута вялікая змястоўная выстаўка.

лічылася прэстыжным працаваць альбо друкавацца ў «Вожыку».

Папулярнасць часопіса, падпіска на яго найперш залежыць ад пастаянных і трывалых сувязяў з чытацкай аўдыторыяй, устаноўамі культуры, працоўнымі, студэнцкімі, вучнёўскімі калектывамі. Асабліва актывізаваліся гэтыя кантакты ў сувязі з падрыхтоўкай да юбілею. На электрычках, аўтобусах, а то і на машыне нашага галоўнага рэдактара У. Саламаха супрацоўнікі неаднаўчы пабывалі ва ўсіх абласцях рэспублікі. Спадабалася сустрэча з

Слонім, Ваўкавыск, Рось, Горкі, Ганцавічы і ў іншыя месцы наладжваліся цесныя кантакты з мясцовымі літаб'яднаннямі, асобнымі творчымі людзьмі. Добра папоўніўся рэдакцыйны партфель «Вожыка» і пасля літаратурнага конкурсу, прысвечанага 110-годдзю Кандрата Крапівы. Пад рубрыкай «Бач, як піша наш чытач!» з'явілася нямыла новых імёнаў сатырыкаў і гумарыстаў. Гэта Віктар Кажура, Клаўдзія Дубовік з Вілейкі, Валянціна Гіруць-Русакевіч, Іван Вальчэўскі, Міхась Курьыла, Яўген Зялкоўскі з

«Азбука дзедз Казіміра», «Вершаваны календар». З 2007 года распачалі літаратурна-мастацкую серыю, прысвечаную 125-годдзю Янкі Купалы і Якуба Коласа. «Вожык» гасцінна прадстаўляе старонкі і замежным сатырычным выданням. Зусім нядаўна ў нас у гасцях павываў украінскі «Перець».

У цэлым вынікі юбілейнага года даюць нам права быць маральна задаволенымі. Дзякуючы намаганням кіраўніцтва часопіса ў нас наладжана работа з творчымі кадрамі. Яцпер у «Вожыку» хоць і невялікі, але дэзядольны, дружны калектыў. На пасадку намесніка галоўнага рэдактара вылучана маладая таленавітая Юлія Зарэцкая. Узрос літаратурны ўзровень часопіса з прыходам у рэдакцыю К. Камейшы і В. Гардзю. Прыяццунты да актыўнага супрацоўніцтва шэраг вядомых мастакоў і кампазітараў. Намаганні кіраўніцтва актыўна падтрымлівае прафсаюзная арганізацыя, дзейнасць якой была адноўлена з прыходам У. Саламаха.

І ўсё ж... Творчы патэнцыял рэдакцыі яшчэ поўнасна не раскрыты. Не заўсёды аператыўна адгукаецца часопіс на значныя падзеі ў жыцці грамадства. Вядома ж, не задавальняе нас і ўзровень падпіскі. Але адных нашых намаганняў тут недастаткова. З боку многіх мясцовых органаў улады, органаў культуры, інфармацыйна-ідэалагічных аддзелаў, на нашу думку, праўляюцца недаацэнка выхавальна-ідэалагічнага патэнцыялу часопіса. Мы, ветэраны «Вожыка», памятаем часы, калі наша выданне заўсёды ляжала на сталах у прыватных пакоях начальнікаў, у дамах быту, цырульнях, бальніцах і паліклініках, на вакзалах і ў цягніках. На жаль, павісаюць у паветры нашы прапановы, звароты аб супрацоўніцтве да некаторых ведамстваў і міністэрстваў.

Тым не менш, мы, вожыкаўцы, не губляем аптымізму. Напрыканцы хацелася б запэўніць нашых падпісчыкаў, што «Вожык», як і яго жывы «прататып», заўсёды будзёны, вясёлы, але гатовы, калі спатрэбіцца, пусціць у ход свае вострыя «пер'і-іголка». Ён не «набівае» сабе цану, як некаторыя іншыя, а па-ранейшаму мае самую «дэмакратычную» цану сярод часопісаў — 2 тысячы рублёў за месяц для індывідуальных падпісчыкаў і 3 тысячы — для ўстаноў і арганізацый. Хацелася б закончыць словамі нашага папярэдніка галоўнага рэдактара Алеся Пільмякова: «Свой астатні грошык не шкадуй на «Вожык», бо настрой харошы — даражэй за грошы!».

Павел САКОВІЧ, супрацоўнік «Вожыка», лаўрат літаратурнай прэміі імя К. Крапівы
Фота К. Дробава

Паўлюк ПРАНУЗА

Несправдлівым і данельга скурушным здаецца сканчэнне чалавечага веку (няхай і на самым яго схіле) падчас, калі ў прыродзе пачынаюць працяляцца прызнакі абнаўлення зямнога жыцця... Вясна, як заўсёды, — узнаўляе, узрушае, але, на жаль, не ўваскрашае намі пражытага...

Паўлюк ПРАНУЗА (Павел Кузьміч) не дажыў да свайго 90-годдзя ўсяго адзін год і чатыры дні. Судзіцца спадзяванне, што былому мужнаму франтавіку смерць была справай звычайнай і асаблівага страху ў душы не селала...

Зрэшты, усе мы людзі грэшныя, у чымсьці моцныя, у нечым слабыя... Паэты найперш. Нездарма ж на восьмым дзесятку напісалася:

Калісьці з сябрамі ішоў па Еўропе.
Бамбёжка. Асколкі. Танкавы гул.
На сязе я стаў, у змялках, апаках,
А сёння і ў ложку заснуць не магу.

І ўсё ж калі пералістаць лёс адпачатку, то акажацца, што жыццё, па вялікім рахунку, яму ўдалося і пражыта ім хораша і годна.

Народзіўся Паўлюк Прануза 18 сакавіка 1918 года ў вёсцы Вылева Добрушскага раёна Гомельскай вобласці. Як і ўсе вучыўся ў вясковай беларускай школе. Пасля (у 1941 годзе) скончыў філагалічны факультэт Гомельскага педагагічнага інстытута імя В. Чкалава. Аднак замест таго, каб «сець разумнае, добрае, вечнае», маладому дыпламану педагогу давялося, уздзеўшы вайсковы шинель, развейваць дымнае, грознае і смяротнае... Падчас Вялікай Айчыннай вайны служыў у зенітнай артылерыі ўдзельнічаў у баях на Бранскім, Цэнтральным і 1-м Беларускам франтах, похадкам на вогненых шляхах хавуючы сваіх аднапалчан і таварышаў. З баямі дайшоў да Берліна і ў 1945 годзе штурмаваў рэйхстаг, на якім распісаўся ў знак перамогі над фашызмам... Узнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны II ступені, Славы III ступені і медалямі.

У тым жа, пераможным, годзе дэмабілізаваўся. Жыў і працаваў у прыгожым гістарычным кутку Беларусі — Нясвіжы: доўгі час выкладаў беларускую мову і літаратуру ў тамашнім педагагічным вучылішчы імя Якуба Коласа, а пасля ў сярэдняй школе № 3. Гуртаваў літаратурнае правінцыйнае жыццё. За што яму і было наладжана званне Ганаровага грамадзяніна горада.

У 1982 годзе пераехаў на сталае жыхарства ў Мінск. Не згубіўся і не запрапаў ён са сваімі трапнымі адзіночнымі вершамі і тут, у стольняй (і ў багемна-застольнай) лірычнай буралені... Адно падтрымліваў яго, другіх падтрымліваў ён. Выстаў — і ў жыцці, і ў літаратуры.

А першыя вершы Паўлюк Прануза надрукаваў яшчэ ў 1936 годзе. Пасля выхаду ў свет дэбютнага зборніка «Разгневаная зямля» (1947) быў прыняты ў члены Саюза пісьменнікаў. Агулам на яго творчым рахунку шмат паэтычных кніг: «Добрай раніцы», «Мае зямлякі», «Непаўторнасць», «Трываласць», «Мой аўтограф», «Рукі салдата» ды іншыя. Ён склаў зборнік вершаў і успамінаў пра Міколу Сурначова «Акопны спеў».

Нямала кніжак напісаў Павел Кузьміч і для дзяцей: «Добры дожджык», «Ручаёк», «Я вясну малюю», «Дзе вясны пачатак», «Вясновы тэлеграф», «Звініць ручаёк».

Як бачым, менавіта вясна была яго лобімай парой года. То мо нездарма Гасподзь распарадзіўся так, каб задаволіць душэўныя жаданні паэта і ў яго развіталіся змяны час? Будзем на тое спадзявацца. Пухам Вам, пяром і штыком адваяваная для чалавечага жыцця, зямля...

Бываўце з Богам, Павел Кузьміч...

Леанід ГАЛУБОВІЧ і лімаўцы.

Саюз пісьменнікаў Беларусі глыбока смуткуе з прычыны смерці старэйшага беларускага паэта, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны Паўлюка ПРАНУЗА і выказвае спачуванне родным і бліжкім нябожчыка.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне родным і бліжкім старэйшага беларускага паэта Паўлюка ПРАНУЗА з прычыны яго смерці.

Аддзел культуры Нясвіжскага райвыканкама глыбока смуткуе з прычыны смерці члена Саюза пісьменнікаў Беларусі ПРАНУЗА Паўла Кузьміча і выказвае шчырае спачуванне родным і бліжкім памёршага.

Калектыў супрацоўнікаў Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніцы Веры Уладзіміраўне Смольскай з прычыны смерці МАШ.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоля
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Валерый **ПІНЧУК**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАЎЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аб'екты:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратуранага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ»
Рукпісы рэдакцыі
не вяртае і не рэагуюць
Паціця рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва»

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856
Наклад 3616
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
21.03.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1550

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Сакрэты Святланы Стацэнкі

Яна прымусіла загаварыць пра сябе пасля таго, як Ягор Ваўчок з Мазыра, выхаванец яе студыі «ЮМЭС» (Юныя майстры эстрады) перамог на адборачным, беларускім туры дзіцячага «Еўрабачання» ў 2004 годзе. Потым, у 2005-м, яшчэ адна яе выхаванка (яна ж і дачка) Ксенія Сітнік зрабілася са сваёй песняй бяспрэчным пераможцам «Еўрабачання», заваяваўшы там 1-е месца. У 2006 годзе, калі на прызавыя месцы для беларусаў ніхто больш і не разлічваў, на «Еўрабачанне» паехаў Андрэй Кунец, зноў-такі выхаванец Святланы Стацэнкі, і прывёз з Бухарэста ганаровае 2-е месца.

Дык у чым жа яе феномен? Чаму нашы дарослыя выканаўцы ўжо не першы год «пралягаюць» міма «Еўрабачання», не трапляючы нават у фінал, а юныя гэтак лёгка і артыстычна перамагаюць на міжнароднай арэне? Якія сакрэты ведае заслужаны дзеяч культуры Беларусі, дырэктар Нацыянальнага цэнтра музычнага мастацтва імя У. Мулявіна?

— Святлана Адамаўна, самае першае пытанне: а сама вы спявалі?

— Усё жыццё... І ў дзяцінстве, і ў музычным вучылішчы, і калі вучылася на музычна-педагагічным факультэце педінстытута ў Мінску. Вярнуўшыся ў Мазыр, выклала ў агульнаадукацыйнай школе музыку, бо мне гэта вельмі падабалася, і працягвала спяваць сама. Удзельнічала ў многіх беларускіх праектах: «Новыя імёны», «Песню бярыце з сабой», «Землякі», «Зорная ростань». Спявала спачатку джаз-рок, потым пераканалася, што слухач не заўсёды такія кампазіцыі ўспрымае, і часцей выконвала эстрадныя песні.

У 1994 годзе на Міжнародным фестывалі дружбы народаў, які праходзіў у Гомелі (у ім удзельнічалі Расія, Украіна, Беларусь), заваявала Гран-пры з песняй «Жоўты краб» гомельскага кампазітара Аляксандра Гулая.

Калі выйшла замуж, а муж у мяне дастаткова дысцыплінаваны і строгі чалавек, дык трэба было выбіраць: ці спяваць далей, ці займацца дзецьмі. Але абедзве дачкі яшчэ паспелі пачаць маму на сцэне. Разам са старэйшай, Настассяй Стацэнкай, мы аб'ездзілі шмат фестываляў, дзе спявала ўжо Наста. «Дзень нараджэння» ў Санкт-Пецярбургу, 1-е месца. Гран-пры на Украіне, у Нікалаеве. «Зорны дождж» у Чаркасах, 1-е месца. Фестываль «Ранішня зорка» ў Маскве, 2-е месца.

— Якія гены!

— Дзяўчына яна вакальная, але вырашыла, што ў далейшым спевы будуць для яе толькі хобі. Летась паступіла ў Інстытут сучасных ведаў на спецыяльнасць «лінгвістычнае забеспячэнне і міжнародныя камунікацыі», дзе грунтоўна вывучаюцца нямецкая і англійская мовы.

У дачок розніца восем гадоў. Калі Ксенія была зусім малой, яна ўсё прыглядалася да старэйшай сястры: «Мама, я хачу, як Настя! Мама, я хачу, як ты!» Калі ў сям'і дзве дзяўчынкі, дык адначасова займацца імі абедзвюма складана. Доўгі час акцэнт быў на Насті, а калі тая ў старэйшых класах вызначылася з будучай прафесіяй, тады я пачала звяртаць увагу на малодшую.

ма, ты злая!», а кажа: «Ты надта строга, занадта патрабавальная!». Але з другога боку, калі б у мяне не было гэтай рысы, дык ніякіх перамог на «Еўрабачанні» таксама не было б...

— Цвёрды характар у вас адчуваецца нават падчас размовы...

— А як іначай?! Як кіраўнік я не ўмею падманваць. І калі мне не падабаецца, як дзіця спявае, дык у нейкай форме пра тое скажу. Няма нічога горшага за фальш на сцэне. Калі праспяваў кепска, кажу: «Трэба яшчэ раз!».

— Цвёрды характар педагога, а ў дзіцячым выпадку вы яшчэ і менеджэр, прадзюсер, мае свае «плюсы». Маленькі артыст псіхалагічна загартоўваецца, бо з нагоды ягонага выступлення дзядзюшка пачуць самыя розныя меркаван-

ці падлетак — яшчэ не прафесіянал. Складанасць заключаецца і ў тым, што юны выканаўца самастойна не можа справіцца з эмоцыямі. Ён можа хвалявацца так, што літаральна зубы стукаюць. Ідзе ўступ, фанэграма, і ад хвалявання юны артыст можа і не пачуць, і не ўспомніць, у якім месцы павінен пачаць...

Таму ніколі не выстаўляю на канцэрт «сырых», належным чынам не падрыхтаваных дзяцей. Падрыхтоўка пачынаецца з конкурсу — гэта не канвер і не станок... Дарослы артыст, які едзе на «Еўрабачанне», мае музычную адукацыю, базу, пэўную школу, навыкі. Дарослы валодае сваімі пачуццямі, можа сябе адпаведна эмацыйна і псі-

ні. І трэба быць эмацыйна падрыхтаваным да гэтага...

— Юныя артысты на рэпетыцыях не павінны ні капрызіць, ні паказваць свой наравісты характар. Не падабаецца? Б'юм іншага выканаўцу, які хоча і якому ўсё падабаецца. Бо ахвочых выйсці на сцэну вялікая колькасць... Калі тыя, хто вырас на незаслужаных пахвалах — «малайчына!», «малайчына!» — прыходзяць на сур'ёзныя фестывалі, дык «праколы» могуць здарыцца лёгка. Бо да «малайчыны» ой, як далёка! Дзедзьмі нельга без мяжы

халагічна настроіць. У дарослага ёсць гнуткасць. Ён можа штосьці перарабіць, змяніць, бо ў яго ёсць база.

У дзяцей мала імправізацыі на сцэне не таму, што я ці нехта іншы не дазваляе, а таму, што яшчэ не ўмеюць. Дзіця не можа імправізаваць на сцэне. І для яго лепшая імправізацыя — гэта тое, што ён добра вывучыў. Задача педагога зрабіць так, каб выкананне выглядала лёгкім, расквантам, непасрэдным. Каб выглядала так, нібыта вынік зыходзіць толькі ад дзіцяці...

— Вы мудры педагог!

— На сцэне спявае Андрэй Кунец. І ўсё кажуць: «Які непасрэдны, жывы хлопчык!» Кожны яго крок вывераны, але гэтага не відаць. Здаецца, што і ў Сітнік — адно толькі імправізацыя... Працэс творчасці — глыбока індывідуальны. З дзіцем ці з падлеткам трэба пазаймацца хаця б год, перш чым выпускаць на сцэну. Каб убачыць, як развіваецца, як хутка расце, як «схоплівае»... Часам бярыш супер-вакальнае дзіця, а яно якое прыйшло, такім і засталася праз год ці два. А здарэцца, вялікіх надзей на юнага выканаўцу не ўскладаеш, а ён учэпісты, імкнецца, развіваецца... Я вельмі крытычна стаўлюся да сваіх выхаванцаў. Погляд збоку ў мяне заўсёды прысутнічае. Умею абстрагавацца, як быццам дзіцёнак не мой, а слухаю я ягосяці чужога...

— Як ідзе падбор песень для розных дзяцей? Адпаведнасць песні індывідуальнасці юнага спевака — у гэтым галоўнае?

— Сапраўды, самае галоўнае — «трапіць» у песню. Каб яна адпавядала менавіта канкрэтнаму выканаўцу. Ад гэтага залежыць 70 працэнтаў поспеху. Першай прыступкай для перамогі Ксеніі Сітнік быў «Славянскі базар у Віцебску», дзе яна выступіла вельмі годна на дзіцячым конкурсе і ўзяла 1-е месца. Ніколі не дазволіў сабе апусціцца да такога ўзросту, каб за сваіх выхаванцаў некага прасіць. Падабаецца — ацаніце! Не падабаецца — скажыце, што... Я буду працаваць далей.

У мяне ёсць такая рыса, як здольнасць даказваць слухнасць сваіх меркаванню справай.

Чаго толькі пра конкурсную песню Сітнік у свой час не казалі! У прыпевае, калі вы памятаеце, ёсць «О-а-о...». Казалі: «Каму гэта трэба — «Открытое акционерное общество»?». Гэта ўжо мінулае стагоддзе — вашы «о-а-о»! А я разважала так: «Рускую мову там ніхто не ведае. А такі прыпеў запомніць вельмі лёгка! І вельмі лёгка паўтарыць усёй зале, дзе шмат дзяцей!»

Колькі хадзіла размоў, што, маўляў, высокія балы не даюць менавіта краіне... Даюць! Адзін раз, другі... Я лічу, што другое месца, заваяванае Андрэем Кунцом, — гэта выдатна. Хаця пасля таго, як Ксенія заняла 1-е месца, усе вакол казалі: «Такое здарэцца толькі адзін раз у жыцці!».

Калі Андрэй ужо рэпэціраваў песню «Новы дзень», нават прафесіяналы заўважалі: «Занадта складаная песня... Вось у Ксюшы была такая ўдалая!». Сапраўды, песня Кунца музычна складаная. Але я чацвёрты год з ім займаюся, пачала яшчэ ў Мазыры, калі Андрэю было шэсць. Ведаю яго ўнутраны свет больш, чым хтось іншы. Ён не можа скакаць на адной назе і спяваць песню, такога ж сэнсу, як Сітнік! Энергетыка зусім іншая... Усе песні Ксеніі дастаткова тэатралізаваныя. Яна іграе, какетлічае — і для дзіўчынкі тое натуральна. А Андрэй — хлопчык. І яму дзівочае какетства не да твару. Часта думала: «Як зрабіць так, каб паказаць вакал, і ў той жа час не страціць дзіцячасць?». Лічу, атрымалася. А чаго не хапіла Кунцу для 1-га месца? Яшчэ аднаго Андрэя... На апошнім дзіцячым «Еўрабачанні» перамаглі дзве расіяны, сястрычкі-блізнятка з джавай кампазіцыяй. Калі аналізаваць песні, дык наша — лепшая. Лічу, што ўвесь свет прагаласаваў у большай ступені за цуд прыроды, а не за цуд вакалу.

— Па-першае, вы спявачка і музыкант з вышэйшай адукацыяй. Па-другое, педагог, разумны і гнуткі. Па-трэцяе, менеджер, які сучасна мысліць і відавочна ведае кан'юнктуру музычнага рынку. Як яго вывучалі, адкуль ведаеце, якія дзіцячыя песні запатрабаваныя ў розных краінах Еўропы? Якія стылі пераважаюць у музыцы, аранжыроўцы...

— Зразумела, што трэба ведаць попыт, рынак, ведаць, якія дзіцячыя песні спявае шырокая аўдыторыя. Гэта вялікі клопат... Яшчэ ў той час, калі жыла ў Мазыры, мы каля 10 гадоў супрацоўнічалі з нямецкім фондам «Жыццё пасля Чарнобыля». Спачатку немцы аказвалі дабрачынную дапамогу. Потым пачулі маіх дзяцей са студыі «ЮМЭС» і пачалі запрашаць на канцэрты. Праз нейкі час на тых чарнобыльскія канцэрты купіць білеты было вельмі цяжка. Звычайна два-тры разы на год мы выезжалі ў Еўропу. Былі ў Германіі, Францыі, Славеніі, Польшчы, Іспаніі. Я добра ведала, што і як спяваюць там дзеці. Якога стылю, якога жанру песні запатрабаваныя...

Гутарыла Ташыяна МУШЫНСКАЯ

На здымках: Ксенія Сітнік; Святлана Стацэнка з Андрэем Куцом; яе выхаванцы.

Неяк у мяне бралі інтэрв'ю і спыталіся: «Напэўна, вы, як і ўсе мамы, лічыце, што ваша дзіця геніяльнае...». Барані Божа! Ніколі не лічыла... Іншым разам, наадварот, мне не хапае рамантычнасці ці схільнасці пашкадаваць сваё ці чужое дзіця. Ксенія часам жаліцца: «Іншыя мамы дочкам кажуць: «Якая ты ў мяне разумніца!». Я здзіўляюся: «Няўжо я табе ні разу так не казала?». Ксенія: «Ад цябе пачуеш!». У нас толькі: «Працуем, працуем, працуем!».

— Інакш кажучы, дачка хоча мець маму мяккую, пяшчотную і пухнатую?

— Ксенія ніколі не гаворыць: «Ма-

захапляцца, нельга з імі «сюсюкаць», гэта вельмі зніжае планку патрабавальнасці.

— Праца з юнымі артыстамі мае і іншыя асаблівасці?

— Існуе памылковае меркаванне, што з дзедзьмі лягчэй. Вядома, яны не будуць пярэчыць, яны слухаюць, імкнуча зрабіць як мага лепей. У іх яшчэ няма амбіцый. А ў дарослых ёсць такая праблема: калі чалавек надта амбітны, ёсць небяспека не пачуць іншага. Але ж у дзяцей яшчэ няма і майстэрства, глыбокіх ведаў, таму вынік шмат у чым залежыць ад педагога. І таксама — ад працы, таму што дзіця